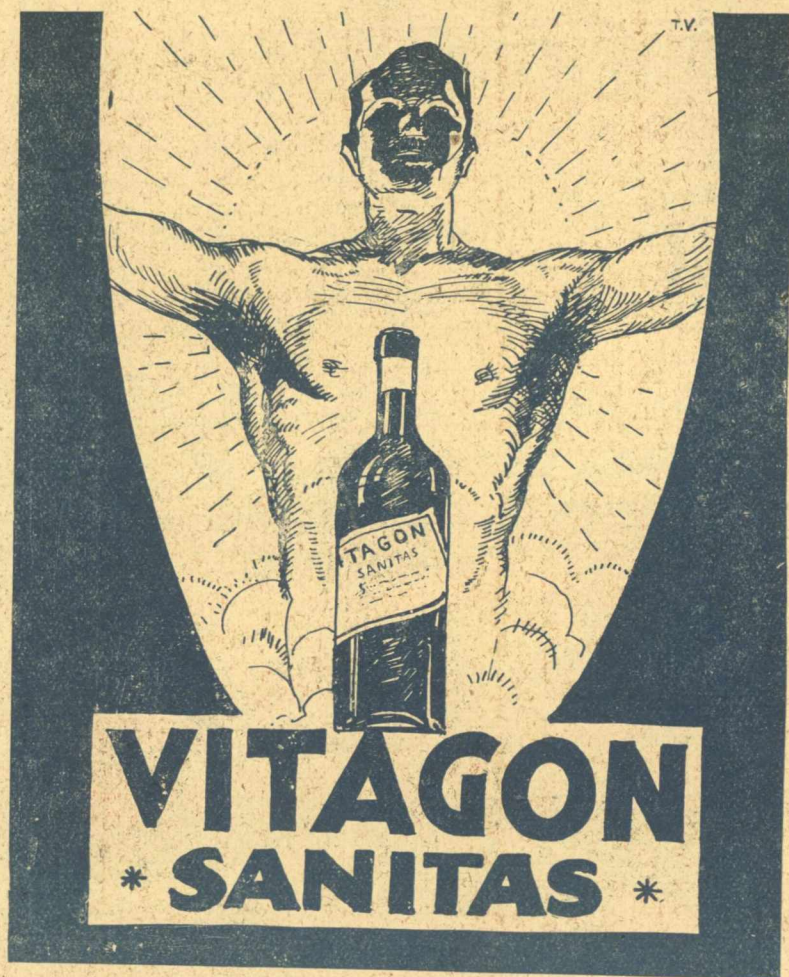

ЭААИНИКА
ГРАММАТАИ

ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟΝ ΤΟΝΩΤΙΚΟΝ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΕΚΘΕΣΙΝ ΒΟΛΩΝΙΑΣ (BOLOGNE)
 Εἶνε πλουσιώτατον εἰς Βιταμίνας, κατ' ἔξοχὴν ἐπιστημονικόν,
 καὶ ἀπολύτως ἀβλαβὲς δυναμωτικόν.
 ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ

ΕΤΟΣ Γ' — ΤΟΜΟΣ Δ' — ΑΡΙΘ. 43

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 5

15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1929

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΜΑΓΕΡ 29

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

STEFAN ZWEIG : ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΪ
 Κ. ΟΥΡΑΝΗΣ : ΜΙΑ ΜΑΤΑΙΗ ΠΑΡΤΑ.....
 JOSEPH CONRAD : ΤΟ ΠΑΝΟΧΕΙΟ ΜΕ ΤΙΣ ΔΥΟ
 ΜΑΓΙΣΣΕΣ
 ΤΖΟΥΛΙΟ ΚΑΪΜΙ : Ο ΜΠΕΡΤΟΛΑΝΤΟ, Ο ΙΤΑΛΟΣ
 ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ
 ΜΑΝΟΛΗΣ ΚΡΙΑΡΑΣ : ΕΛΠΙΔΕΣ
 ΤΖΟΥΛΙΟ ΚΑΪΜΙ : ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ
 ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ.

LUCIO D'AMBRA : ΧΑΜΙΝΙ
 Φ. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ : ΓΙΑ ΝΑ ΠΑΡΟΥΜΕ ΜΙΑ ΙΔΕΑ ΑΠΟ
 ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ.
 ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ
 Ν. ΜΠΟΥΡΑΣ : ΘΕΚΙΑ ΤΣΕΒΗ
 Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ : ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ
 ΘΡ. DELEDDA : ΓΙΑΤΙ ΑΜΑΡΤΗΣΕ
 Μ. ΒΑΡΙΝΓ : ΠΕΡ' ΑΠ' ΤΟΝ ΤΑΦΟ
 ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ.

STEFAN ZWEIG

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΪ

Γιὰ τὸν Τολστόϊ γράφτηκαν ἕνα σωρὸ ἀρθρα, ἰδίως μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ μεγάλου φιλοσόφου. Τὸ γαλλικὸ περιοδικὸ «Εὐρώπη» ἀφιέρωσε ὁλόκληρο τεῦχος γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του. Μὰ ἕνα ἀπὸ τὰ πῦθ συγκινητικὰ καὶ τὰ πῦθ ἐμπνευσμένα ἀρθρα στάθηκε αὐτὸ ποὺ ἔγραψε ὁ κ. Στεφάν Τσβάιχ, ποῦ, μὲ δύναμη ἐξαιρετικὴ, χάρις στὶς ἀναμνήσεις τῶν φίλων τοῦ συγγραφέως καὶ τὶς ἀτομικὲς του ἐξομολογήσεις, μᾶς παρουσιάζει ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ διασήμου φιλοσόφου μιὰ μέρα ὁποιαδήποτε ἀνάμεσα σὲ χίλιες ἄλλες. Τὴν ὥραία αὐτὴ «évocation» προσφέρουμε σήμερα στοὺς ἀναγνώστες τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» σ' ἐπιμελημένη μετάφραση. Σ. Τ. Δ.

Πολὺ πρῶτὸ ὁ ὕπνος γλυστρᾶ ἀργὰ ἀπ' τὰ βλέφαρα τοῦ γέρου: ἔμπρῳ κοιτάζει τριγύρω του: τὸ πρῶτὸ φῶς χρωματίζει τὴν τὰ παράθυρα: ἡ μέρα ἀρχίζει. Ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ βάρη ἀνεβαίνει ἡ σκέψη. Καὶ τὸ πρῶτο αἰσθημα ποὺ νοιώθει εἶναι μιὰ εὐτυχισμένη ἐκπλήξη: «Ζῶ ἀκόμα». Χθὲς τὸ βράδυ, ὅπως κάθε νύχτα, ἐκπλώθηκε στὸ κρεβάτι του, μὲ τὴν ταπείνωση μιᾶς ἐγκαρτέρησης ποὺ δέχεται τὸ θάνατο! Στὸ φῶς τὸ τρεμάμενο μιᾶς λάμπας, ἐχάραξε ἀκόμα στὸ «Ἡμερολόγιό» του, ἔμπρῳ ἀπὸ τὴν αὐριανὴ χρονολογία, τὰ τρία αὐτὰ γράμματα: Ε. Θ. Ζ. (ἐάν θὰ ζῆσω). Καί, πρᾶγμα θαυμαστό, ἡ εὐνοια τῆς ὑπαρξῆς του τοῦ χαρίζεται ἀκόμα μιὰ φορά. Ζῆ, ἀναπνέει ἀκόμα, ἡ ὑγεία του εἶναι καλὴ. Σὰν κάποιον θεϊκὸ χαιρετισμὸ, ἀναπνέει τοὺς πνεύμονές του τὸν ἀέρα,

χαίρεται τὸ φῶς, μ' ὅλη τὴν ἀχόρταγη λάμψη τῶν σταχτιῶν ματιῶν του. Πράγμα θαυμαστὸ νὰ ζῆ κανεὶς ἀκόμα καὶ νὰ αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸ του καλὰ!

Γεμάτος ἀπὸ εὐγνωμοσύνη σηκώνεται ὁ γέρος: νάτος ὀλόγυμνος ρίχνοντας τὸ παγωμένο νερὸ ποὺ κοκκινίζει τὸ δυνατὸ ἀκόμα σῶμα του. Μὲ τὴν χαρὰ ἐνός γυμναστοῦ, κάμπει καὶ ὀρθώνει τὸ στήθος του ἕως ὅτου οἱ πνεύμονες νὰ στενάζουν κι' οἱ ἀρθρώσεις νὰ τρίξουν. Φορεὶ ἔπειτα τὸ πουκάμισό του καὶ τὴν ρόμπα του ποὺ τυλίγει τὸ τριμμένο κόκκινο δέρμα του. Σανανοίγει τὰ παράθυρα καὶ σκουπίζει ὁ ἴδιος τὸ δωματίο του. Ρίχνει τὰ κούτσουρα ποὺ τρίξουν στὴ ζωερὴ φωτιά. Ὁ ἴδιος εἶναι καὶ ὑπρέτης τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ καμαριέρης.

Κατεβαίνει ἔπειτα γιὰ τὸ πρόγευμα. Ἡ

Σοφία Αντρέγεβνα, οί κόρες του, ό γραμματικός του, μερικοί φίλοι τόν περιμένουν. Τό παλί τραγουδεί στό σαμοβάρι. Σ' ένα σπιταχμένο δίσκο ό γραμματικός του φέρνει τήν σωρεία τών γραμμάτων, τών περιοδικών και τών βιβλίων, μέ γραμματόσημα από τις τέσσερις γωνίες του κόσμου. Μέ δυσαρέσκεια ό Τολστόϊ κοιτάζει τόν χάρτινον αυτόν κύργο.

— Λιβανωτός και βρίσιμο, σκέπτεται σιωπηλά, όπως και νάχη τό πρᾶγμα ἐνόχληση. Θά 'πρεπε νάναί κανείς μόνος μέ τόν ἐαυτό του και μέ τόν Θεό, χωρίς νά παίζη μέ τό σύμπαν. Θά 'πρεπε νά διώξη κανείς από πάνω του ό,τι τόν ταράζει και τόν ἀφαιρεί, ό,τι τόν κάνει ματαιόδοξο, φιλόδοξο, ἐπερήφανο, ἀνευκρινή. Καλύτερα νά πετάξη κανείς όλ' αυτά στή θερμάστρα, γιά νά μήν βάλη μέσα στην ψυχή του τό ἀμάρτημα τῆς ἀλαζονείας.

Μά ή περιέργεια τόν κεντρίζει: ψάχνει μέ τὰ γρήγορα δάχτυλά του τό ἀνακάλυμμα αὐτό και τήν πληθώρα τών φακέλων: αἰτήσεις, κατηγορίες, ἐρωτήματα, προτάσεις ὑποθέσεων, ἀγγελίες προσεχόν ἐπισκέψεων, διάφορες ἀνοήσιες. Ἐνας βραχμάνος γράφει ἀπό τῆς Ἰνδίας ὅτι ἄσχημα κατάλαβε τόν Βούδα. Ἐνας κοκορύγος, καταδικασμένος σέ καταναγκαστικά ἔργα, διηγείται τήν ἱστορία τῆς ζωῆς του και ζητεῖ συμβουλές. Νεαροί στενοχωρημένοι οικονομικά τοῦ γράφουν. Ζητιάνοι στήν ἀπελπισία τους ζητοῦν βοήθεια. Ὅλοι ταπεινά στρέφουν σ' ἐκεῖνον, καθὼς λένε, στόν μόνον ἱκανό νά τους συνδράμη, γιὰτί αὐτός εἶναι «ἡ συνείδηση τοῦ κόσμου». Οἱ ρυτίδες τοῦ μετώπου του βαθουλώνονται περισσότερο:

— Ποῖον μπορῶ νά συνδράμω—σκέπτεται—ἐγὼ πού δέν μπορῶ νά βοηθήτω τόν ἐαυτό μου. Πλανιέμαι ἀπ' τήν μιὰ μέρα στήν ἄλλη και γυρεύω μιάν καινούργια ἐννοια γιά νά ὑποφέρω τήν ἀνερευνήτη αὐτῆ ζωῆ και μιῶ μέ ἔμπαση γιά τήν ἀλήθεια, γελώντας τόν ἐαυτό μου. Γιὰτί αἰσθάνομαι ἐκπληξη ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἔρχονται και φωνάζουν: «Λέων Νικολάγεβιτς, δίδαξέ μας τήν ζωῆ!» Ὁ, τι κάνω εἶναι ψευτιά, θεατρισιμός και ἀκροβατισμός. Μά τήν ἀλήθεια, ἀπό καιροῦ ἔχω ἐξαντληθῆ γιὰτί διαπανθ τόν ἐαυτό μου, γιὰτί χάνομαι ἀνάμεσα σέ χιλιάδες και χιλιάδες ἄνθρώπους, ἀντί νά ξεμοναχιαστῶ, γιὰτί μιῶ,

μιῶ, και μιῶ, ἀντί νά σιωπάσω και ν' ἀκούσω καταναυχτικά τήν ἐσώτερη φωνῆ τῆς ἀλήθειας. Μά δέν μπορῶ ν' ἀπογοητέψω τοὺς ἄνθρώπους στήν ἐμπιστοσύνη τους: πρέπει νά τοὺς ἀπαντήσω.

Κρατᾶ ἕνα γράμμα περισσότερο ἀπό τ' ἄλλα. Και τό διαβάζει δυο φορές, τρεῖς φορές. Κάποιος φοιτητῆς τοῦ γράφει και τόν βρίζει καπηλικά γιὰτί συμβουλεύει τήν χρήση τοῦ νεροῦ, ἐνῶ αὐτός ό ἴδιος πίνει κρασί. Ἐρθασε πιά ό καιρός νά ἐγκαταλείψη τό σπίτι του, νά χάριση τὰ ὑπάρχοντά του στοὺς χωρικούς και νά γίνη ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ.

— Ἐχει δίκηο—σκέπτεται ό Τολστόϊ—μιλεῖ σάν τῆ συνείδησή μου. Μά πῶς νά τοῦ ἐξηγήσω αὐτό πού δέν μπορῶ νά ἐξηγήσω στόν ἐαυτό μου. Πῶς νά ὑπερασπισθῶ, ἀφοῦ μοῦ ἐπιτίθεται και μέ κατηγορεῖ;

Πέρνει τό γράμμα αὐτό μαζί του και σηκώνεται γιά νά πάγη στό γραφεῖο του και ν' ἀπαντήση ἀμέσως. Στήν πόρτα, ό γραμματικός προχωρεῖ πάλι και τοῦ ὑπενθυμίζει πῶς τό μεσημέρι ό ἀνταποκριτῆς τών «Τάϊμς» θά ἔλθῃ νά τοῦ πάρῃ συνέντευξη: νά τόν δεχθοῦνε; Τό πρόσωπο τοῦ Τολστόϊ σκυθρωπάζει:

— Πάντα αὐτὲς οἱ ἐνοχλήσεις! Τί ζητοῦν ἀπό μένα; Ἔτσι γιά νά ρίξουν τὰ βλέμματά τους ἀποκλειστικά στήν ὑπαρξή μου σάν χαζοί. Ὅ,τι ἔχω νά πῶ βρίσκεται στὰ γραφτά μου. Ὅσοι ξέρουν νά διαβάζουν μποροῦν νά τὰ καταλάβουν.

Μά, παρ' όλ' αὐτά, κάποια ἀδυναμία μαζί μέ κάποια ματαιότητα, τόν σπρώχνει νά δώσῃ τήν συγκατάθεσή του:

— Ἔστω—λέγει—μὰ μονάχα μισή ὥρα.

Και μόλις φτίνει στό γραφεῖο του, ή συνείδησή του διαμαρτύρεται:

— Γιὰτί, ἀκόμα μιὰ φορά, ὑπέκυψα; Μ' ὄλα τὰ σταχτιά μαλλιά μου και ἐνῶ εἶμαι δυο βήματα μακριὰ ἀπ' τόν θάνατο, φέρνομαι πάντα σάν ματαιόδοξος και παρασύρομαι ἀπ' τήν φλυαρία τών ἀνθρώπων. Πάντα δέν ἔχω θέληση, ὅταν μέ παρακαλοῦν κολακευτικά. Πότε λοιπόν θά μάθω νά κρύβωμαι, νά σιωπαῖνω; Βοήθησέ με, Θεέ μου, βοήθησέ με λοιπόν!

Νάτος τώρα μόνος του στό γραφεῖο. Στοὺς γυμνοὺς τοίχους κρέμονται ἕνα δρεπάνι, ἕνα δίκρανο, μιὰ ἀξίνη. Στό καλογυαλισμένο πάτωμα, ἕνα βαρὺ κάθισμα εἶ-

Ὁ Τολστόϊ και ή ἀδελφή του ἡγουμένη στό μοναστήρι Chevardiuso

ναι καρφωμένο, μπρός στό ἄδειο τραπέζι. Ἐνα κελλί, μισομοναστηριακό, μισοχωριάτικο. Ἡ μισοτελειωμένη δουλειὰ τῆς προηγούμενης μέρας βρίσκεται στό τραπέζι. «Σκέψις πάνω στή ζωῆ». Ξαναδιαβάζει τὰ ἴδια του τὰ λόγια, σβύνει διορθώνει, ξαναγράφει. Πάντα τό γρήγορο γράψιμό του, ἕνα γράψιμο ἐξαιρετικά χονδρὸ σάν παιδιοῦ, σταματᾶ, διακόπτεται.

— Εἶμαι πολὺ ἐπιφανειακός, πολὺ ἀνυπόμονος. Πῶς μπορῶ νά μιλήσω γιά τόν Θεό, ἀφοῦ ἀκόμα δέν ἀπέκτησα φωτεινὲς γνώσεις πάνω στό θέμα, ἀφοῦ ἐγὼ ό ἴδιος δέν ἔχω καμμιά βεβαιότητα κι' ἀφοῦ οἱ ἰδέες ταλαντεύονται ἀπό τήν μιὰ μέρα ὡς τήν ἄλλη; Πῶς μπορῶ νάμαι ἀκριβῆς και νοητὸς γιά τόν καθένα, μιλώντας γιά τόν Θεό, ποῦνα ἀνέκφραστος, και γιά τῆ ζωῆ πού αἰώνια μένει ἀκατανόητη; Αὐτό πού καταπιάνομαι ξεπερνᾶ τῆ δύναμή μου. Θεέ μου! πόσο, ἄλλοτε, περπατοῦσα μέ πεποίθηση, ὅταν ἔγαφα λογοτεχνικά ἔργα, ὅταν παρουσίαζα στοὺς ἄνθρώπους τῆ ζωῆ ἔτσι ὅπως ό Κύριος τήν καθόρισε γιά μέσ και ὄχι ὅπως ἐγὼ, γέρος ἄνθρωπος μπερδεμένος κι' ἀνήσυχος, ἐπιθυμῶ νάναί πραγματικά! Δέν εἶμαι ἕνας ἅγιος, ὄχι, δέν

εἶμαι και δέν θά 'πρεπε νά διδάξω τοὺς ἄνθρώπους. Δέν εἶμαι παρὰ «κάποιος» στόν ὅποιον ό Θεός ἔδωσε φωτεινότερα μάτια και καλύτερες αἰσθήσεις ἀνάμεσα στις χιλιάδες ὑπάρξεις, γιά νά μπορεῖ νά βλέπῃ τό Σύμπαν. Και ἴσως τότε νάμοινα ἀγνόητος και καλύτερος, τήν ἐποχῆ πού ἐξυπηρετοῦσα αὐτὴν τήν Τέχνη πού τώρα τόσο ἀνόητα καταριέμαι.

Στέκεται και κοιτάζει ἄθελα τριγύρω του μήπως κάποιος τόν κατασκοπεύει. Πηγαινει γυρεύοντας σ' ἕνα συρτάρι κρυμμένο, τὰ ρομάντζα πού μυστικά συνθέτει τώρα (γιὰτί, μόνο δημόσια, ἐχλεύασε τήν Τέχνη και τήν ζευτέλιση, σάν κάτι τό «περιττό» σάν «ἀμάρτημα»). Νάτα, τὰ ἔργα πού γράφτηκαν μυστικά και κρύφτηκαν ἀπό τοὺς ἄνθρώπους: «Χατζῆ—Μουράτ» «Τό χαμένο Εἰσιτήριο». Τὰ φυλλομετρᾶ, διαβάζει μερικὲς σελίδες. Τό μάτι του ξαναφατίζεται.

— Ναι, αὐτὰ εἶναι καλογραμμένα—σκέπτεται—αὐτὰ εἶναι καλά. Ὁ Θεός μ' ἔστειλε μόνο και μόνο γιά νά περιγράψω τό σύμπαν πού ἐδημιούργησε κι' ὄχι γιά νά μαντέψω τις σκέψεις του. Πόσο ή τέχνη, εἶναι ὠραία, πόσο ή λογοτεχνική δημι-

ουργία εἶν' ἀγνή και πόσο ἡ φιλοσοφική σκέψη εἶναι γεμάτη πόνο! Πόσο ἤμουνα εὐτυχισμένος τότε πού ἔγραφα αὐτά τὰ φύλλα! Ἐγώ ὁ ἴδιος ἔκλαιγα ὅταν περιέγραφα τὸ ἀνοιξιάντικο πρωϊ στήν «Συζυγική εὐτυχία». Καί θυμάμαι ὅτι τῆ νύχτα ἐρχόταν ἡ Σοφία Ἀντρέγεβνα, μέ τὰ μάτια ὄλο φωτιά και μ' ἀγκάλιαζε. Ἐνῶ ἐκείνη ἀντέγραφε, αἰσθανόταν τὴν ἀνάγκη νὰ σταματήσει τὴν δουλειά της και νὰ μ' εὐχαριστήσει, κ' εἶμασθε εὐτυχισμένοι ὅλη τὴν νύχτα—ὅλη τὴ ζωὴ μας! Μὰ τώρα πιά, δὲν μπορῶ νὰ ξαναγυρίσω πίσω: δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται ν' ἀπογοητέψω τοὺς ἀνθρώπους, πρέπει νὰ τραβήξω προχωρώντας στὸν καινούργιο δρόμο, γιατί, στήν ἀπελπισία τῆς ψυχῆς τους, ἐλπίζουν βοήθεια ἀπὸ μένα. Δὲν πρέπει νὰ σταματήσω. Οἱ μέρες μου εἶναι μετρημένες.

Ἀναστενάζει και ξανακρῖνει τ' ἀγαπημένα ἔργα στὸ ἀόρατο συρτάρι. Σὰν πληρωμένος γραφιάς, σιωπηλός, ἀνόρεχτος, ξακολουθεῖ νὰ γράφῃ τὰ φιλοσοφικά του δοκίμια, μέ τὸ μέτωπο αὐλακωμένο ἀπὸ ρυτίδες και μέ τὸ πηγούνη τόσο βαθειὰ κατεβασμένο πού ἡ λευκὴ γενειάδα του γρατσουνίζει κι' αὐτὴ τὸ χαρτί, ὅπως ἡ πέννα, μ' ἓνα θόρυβο τσαλακωμένου πράγματος.

Νά, ἦρθε πιά τὸ μεσημέρι! Ἄρκετὰ δούλεψε σήμερα! Πετᾷ μακριὰ τὴν πέννα. Σηκώνεται μέ μιᾶς, και μέ γρήγορα μικρὰ βήματα, κατεβαίνει τὴν σκάλα στριφογυρίζοντας. Κάτω ὁ ἵπποκόμος ἔχει ἔτοιμη τὴν ἀγαπημένη του φοράδα. Μ' ἓνα πήδημα καβαλλίκεψε και νὰ, πού ἡ καμπουρισμένη σιλουέττα του ὅταν ἔγραφε, ὀρθώνεται τώρα. Φαντάζει μεγαλύτερος, πιὸ δυνατός, πιὸ νέος, πιὸ ζωηρός, ἐνῶ, ἴσιος, ἐλαφρός, ἐλεύθερος, σὰν Κοζάκος, ὀρμα, πάνω στὸ θερμόαιμο ἄλογο, πρὸς τὸ δάσος. Ἡ λευκὴ του γενειάδα κυματίζει και τρέμει στὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου. Ἀνοίγει διάπλατα κ' ἡδονικά τὰ χεῖλη γιὰ ν' ἀπορροφήσῃ μέσα του πιὸ δυνατὰ τὴν δροσιά τῶν ἀγρῶν, γιὰ νὰ αἰσθανθῇ στὸ γέμικο σῶμα του, τὴν ζωογόνο ζωὴ. Καί ἡ ἡδονὴ τοῦ ταραγμένου αἵματος βομβεῖ θερμὰ και γλυκὰ στὶς φλέβες του, ὡς τὴν ἄκρη τῶν δαχτύλων του και ὡς τὸ ἡχηρὸ κογχύλι τοῦ αὐτιοῦ του.

Τὴν στιγμή πού μπαίνει στὸ νεαρὸ δάσος, σταματᾷ ξαφνικά γιὰ νὰ κοιτάξῃ, νὰ κοιτάξῃ ἀκόμα μιὰ φορά πῶς, στὸν ἥλιο

τῆς ἀναγέννησης, τὰ γλοιώδη μπουμπούκια ἀνοίξαν, ὑψώνοντας στὸν οὐρανὸ μιὰ λεπτὴ και τρεμάμενη πρασινάδα, τρυφερὴ σὰν κέντημα. Μ' ἓνα γερὸ χτύπημα τῶν ποδιῶν σπρώχνει τὸ ἄλογο στὰ δέντρα. Μὲ τὸ μάτι του, πού μοιάζει σὰν τοῦ γερακιῶ, διακρίνει μέ συγκίνηση τὸν τρόπο μέ τὸν ὁποῖο, τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐπάνω και κάτω, σχηματίζοντας ἓνα μικροσκοπικὸ κομπολόγι, τὰ μυρμηγκία περπατοῦν στήν φλοῦδα, ἐτοῦτα μέ κοιλιὰ φουσκωμένη, ἐκεῖνα προσπαθώντας νὰ γευθοῦνε τὸ ἀλεύρι τοῦ δέντρου μέ τοὺς λεπτοὺς ὑδάτινους γνάθους. Ἄρκετὰ λεπτὰ στέκεται ἐκεῖ ἀκίνητος, ἀπορροφημένος ἀπὸ τὸν θαυμασμό του, ὁ πολὺς πατριάρχης, και παρατηρεῖ τὸ θαυμαστὸ αὐτὸ θέαμα, τὸ τόσο μεγάλωπρεπο στήν μικρότητά του. Καί δάκρυα θερμὰ κυλοῦνε στὰ λευκὰ του γένεια.

Πόσο θαυμάσιος εἶναι ὁ θεὸς αὐτὸς καθρέφτης τῆς φύσεως, πού τὸν χαιρετᾷ περισσότερο ἀπὸ ἑβδομήντα χρόνια, περιέχοντας πάντα καινούργια θαύματα, πού ναι συγχρόνως σιωπηλός κ' εὐγλωτός, αἰώνια γεμάτος ἀπὸ ἄλλες εἰκόνες, πάντα ζωντανός και πιὸ φρόνιμος στήν σιωπὴ του ἀπ' ὅλες τὶς σκέψεις κι' ὅλα τὰ ζητήματα!

Τὸ ἄλογο χλιμιντρίζει ἀνυπόμονα. Ὁ Τολστόϊ ξυπνᾷ ἀπὸ τὴν βαθειὰ του προσήλωσι. Σφίγγει δυνατὰ μέ τὰ γόνατά του τὰ πλευρὰ τῆς φοράδας, γιὰ νὰ νοιώσῃ τώρα, μέσ στὸ σφύριγμα τοῦ ἀνέμου, ὄχι μονάχα κάτι τὸ τιποτένιο και τὸ λεπτὸ, μὰ τὸ ὀρμητικὸ τρέξιμο και τὸ πάθος τῶν αἰσθήσεων. Καί καλπάζει, καλπάζει, καλπάζει, εὐτυχισμένος και χωρὶς σκέψη. Διατρέχει ἔτσι εἴκοσι βέρστια, μέχρις ὅτου ὁ λαμπερὸς ἰδρὼς καλύπτει σὰν ἀφρὸς λευκὸς τὰ πλευρὰ τῆς φοράδας. Ἐπειτα ἀργὰ τὴν ὀδηγεῖ πρὸς τὸ σπίτι. Τὰ μάτια του εἶναι γεμάτα φῶς, ἡ ψυχὴ του εἶναι ξελαφρωμένη. Εἶναι εὐτυχισμένος και χαρούμενος, ὅπως τότε, πού παιδὶ ἀκόμα, περνοῦσε ἀπ' τὰ ἴδια δάση, ἀπὸ τὸν ἴδιο δρόμο, τὸν τόσο φιλικὸ, ἐδῶ κι' ἑβδομήντα χρόνια, αὐτὸς πού τώρα εἶναι ἓνας γέρος, μὰ πολὺ γέρος.

Μὲ τοὺς ὤμους κυρτούς, ὁ γέρος πηγαίνει στήν πλαγιὴν αἰθουσα. Βγάζει τὴν μπλούζα του και τὶς βαρειὲς μπότες του.

και ξαπλώνει τὸ σῶμα του, τὸ βαρὺ του σῶμα, στὸ κρεβάτι και σκέπτεται πάλι, ὅπως πάντα, πρῶτα τὸν θάνατο. Πάλι οἱ σκέψεις—σὰν πεταλοῦδες φανταχτερές—πετοῦνε νευρικὰ ἀπὸ πάνω του, μὰ σιγὰ—σιγὰ χάνονται, σὰν λεπιδόφτερα, στὸ δάσος μιᾶς σκοτεινιάς πάντα πιὸ βαθειᾶς. Νά, ὁ ὕπνος τὸν κυκλώνει μέ τὴν ἐρχόμενη σκιά του.....

Μὰ ξαφνικά τρέμει ἀπὸ φόβο: δὲν ἄκουσε κάποιον βῆμα; Ναι, κάποιος περπατᾷ πλάγι σιγὰ και λαθραία, ἐκεῖ στὸ γραφεῖο του. Ἀμέσως ξεπηδᾷ χωρὶς νὰ κἀνῃ θόρυβο, μισόγυμνος, και κολλᾷ τὰ λαμπερὰ μάτια του στήν κλειδιωνιά. Ναι, ὑπάρχει φῶς στὸ πλαγιὸ δωματίο. Κάποιος μπῆκε μέ μιὰ λάμπα και ψάχνει τὰ χαρτιά του, τὸ τόσο μυστικὸ «Ἡμερολόγιό» του, γιὰ νὰ διαβάσῃ τὰ λόγια του, τὶς συνομιλίες του μέ τὴν συνειδήσή του: Αὐτὸς ὁ κάποιος εἶναι ἡ Σοφία Ἀντρέγεβνα, ἡ γυναίκα του. Τὸν κατασκοπεύει ὡς τὸ

πιὸ μύχιο μυστικὸ του. Δὲν τὸν ἀφίνουν μόνο, οὔτε μέ τὸν Θεό. Παντοῦ, παντοῦ, στὸ σπῆτι του, στὴ ζωὴ του, στὴν ψυχὴ του, τὸν περιτριγυρίζουν ἡ φιλοδοξία κ' ἡ περιέργεια τῶν ἀνθρώπων. Τὰ χέρια του τρέμουν ἀπὸ παραφορά. Πιάνει τὸ πόμολο τῆς πόρτας, ἔτοιμος νὰ τὴν ἀνοίξῃ ἀπότομα και νὰ ὀρμήσῃ στὴν γυναίκα του πού τὸν πρόδωκε. Μὰ τὴν τελευταία στιγμή, συγκρατεῖ τὴν ὀργή του!

— Ἴσως αὐτὸ νᾶναι μιὰ δοκιμασία....

Και σέρονται πάλε ὡς τὸ κρεβάτι του, σιωπηλός, μέ κοιμένη ἀνάσσα, κοιτάζοντας βαθειὰ μέσ στὸ ἑαυτὸ του, σὰν σὲ μιὰ στερεωμένη πηγῆ.

Και μένει ἀκόμα ὦρα πολλὴ ἄγρυπνος, αὐτὸς, ὁ Λέων Νικολάγεβιτς Τολστόϊ, ὁ πιὸ μεγάλος κι' ὁ πιὸ δυνατὸς ἀνθρώπος τῆς ἐποχῆς του, προδωμένος στὸ ἴδιο του τὸ σπῆτι, βασανισμένος ἀπ' τὴν ἀμφιβολία και παγωμένος ἀπὸ τὴν μοναξιά.

Ἀπόδοση ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΠΡΑΤΣΙΚΑ

ΕΛΠΙΔΕΣ

Δὲν κλαίω πού φυλλορρόησαν
οἱ ἐλπίδες τῆς καρδιάς μου,
σὰ φύλλα πού φθινόπωρο
στὴ γῆ ἄσπλαχνα τὰ οἶχνει.
Δὲν κλαίγω πού γυμνώθηκε
τὸ δέντρο τῆς καρδιάς μου.
Θὰ φύγῃ τὸ φθινόπωρο,
θὲ νὰ διαβῇ ὁ χειμῶνας
πάλι θ' ἀνθίσῃ ἡ ἀνοιξή
στὸν κῆπο τῆς καρδιάς μου.
Κ' ἴσως και νᾶναι τ' ἀνθίσμα
πλουσιώτερο ἀπὸ τ' ἄλλα.
Κ' ἴσως τὸ θέρος δώσῃ μου
και τοὺς γλυκοὺς καρπούς του.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΚΡΙΠΡΕΣ

Joseph Gonzeiel
Το Πανδοχείο με
της Δυό Μαγισσές
(Έχει εύρημα)

ἀπὸ ἓναν παλαιοπόλη πὸν ἡ τρύπα του ἦτανε ἓνα σωστὸ ἐρείπιο. Στὸν πάτο τοῦ κασσονιοῦ (γιατὶ ἀγόρασα τὰ βιβλία μαζί με τὸ κασσόνι), βρῆκα κάτι σκόρπια φύλλα, κι' ἀπὸ ἓνα-δυὸ φράσεις πὸν πήρε τὸ μάτι μου, πρόσεξα στὸ κείμενο κ' ἐπίασα νὰ τὸ διαβάσω.

Θεούλη μου, τί βαρεμὸς αὐτὸ τὸ μονότονο γράφημο! Ἄρχισε μὲ τὴ φράση: «Κατὰ τὸ 1813, εἶμουνα εικοσιδυὸ χρονῶν», καὶ τραβοῦσε τὸ δρόμο του μὲ τὴ μεγαλύτερη μονοτονία. Ἐπειδὴ λείπανε κάμποσες σελίδες, ἴδιως ἀπὸ τὴν ἀρχή, κάθησα καὶ συμπλήρωσα μὲ τὴ φαντασία μου τὰ μέρη πὸν δὲν ὑπῆρχαν, βοηθημένος ἀπὸ τὴ συνέχεια. Ἔτσι, ἔβγαине τὸ νόημα ὅτι ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶχε γίνε σὲ κάποιο πανδοχεῖο τῆς Ἰσπανίας. Ὁ συγγραφέας φαίνεται πὸς διηγότανε τὸ πὸς καὶ τὸ γιατί βρέθηκε σὲ κείνη τὴν ἀκρογυαλιά, στὸ βόρειο μέρος τῆς Ἰσπανίας. Μολαταῦτα, ἡ περιπέτεια του δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴ θάλασσα. Ἄπ' ὅσο κατάλαβα, ἦτανε ἀξιωματικός, κ' ὑπηρετοῦσε μέσα σὲ μιὰ κορβέττα. Αὐτὸ δὲν εἶναι παράξενο, γιατί σ' ὅλο τὸ διάστημα πὸν εἶχαμε τὸν πόλεμο στὴν Ἰβηρικὴ Χερσόνησο, πολλὰ πολεμικὰ καράβια δικὰ μας περιπολοῦσαν ἀνοικτὰ ἀπ' τὴ βορεινὴ ἀκρογυαλιά τῆς Ἰσπανίας καὶ τρέχανε μεγαλύτερο κίνδυνο παρὰ σὲ κάθε ἄλλο μέρος.

Φαίνεται πὸς τὸ καράβι πὸν ἦτανε μέσα αὐτὸς ὁ ἀξιωματικός, εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ μιὰ ἰδιαίτερη ἐντολή. Καὶ πὸς αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε ὑπηρεσία νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τὴ ξηρὰ καὶ νὰ στέλνῃ ἀποστολὲς στὸ ἐσωτερικὸ, εἴτε γιὰ νὰ συνάξῃ πληροφορίες, εἴτε γιὰ νὰ μεταβιβάσῃ διαταγὰς ἢ ὁδηγίες στοὺς πατριώτες ἰσπανοὺς, «τοὺς ζαντιγιέρος»· κάτι τέτοιο τοῦ εἶχανε ἀναθέσει.

Παρακάτω, στὸ χειρόγραφο μέσα, ὁ συγγραφεὺς πλέκει τὸν πανηγυρικὸ ἓνός λαμπροῦ ναυτικοῦ πὸν ἀνῆκε στὸ πλήρωμα τοῦ καραβιοῦ. Εἶτανε γνωστὸς μὲ τ' ὄνομα Κούβα Τόμ, ὄχι γιατί βαστοῦσε ἀπὸ τὴν Κούβα, ἀλλὰ ἀπὸ κάποιες τρομερὲς περιπέτειες πὸν πέρασε σ' αὐτὸ τὸ νησί στὰ χρόνια τῆς νιότης του, πὸν εἶτανε τὸ εὐνοούμενο θέμα του σὰν ἀρχίζε τις ἀτελείωτες ἱστορίες πὸν διηγότανε στοὺς συντρόφους του, τὰ βράδια, σὰν συναζόντανε στὴν πλώρη. Εἶτανε ὁ τύπος τοῦ ἐγ-

γλύζου θαλασσόλυκου αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, ἔξυπνος, [δυνατός, μὲ θάρρος πὸν δὲ λύγιζε μπροστὰ σὲ τίποτα, κ' ὑπηρετοῦσε ἀπὸ χρόνια μέσα στὰ πολεμικὰ καράβια. Ὁ συγγραφέας τοῦ χειρογράφου, πὸν ἀγαπᾷ νὰ ψιλολογῇ καίτις πειὸ ἀσήμαντες λεπτομέρειες, μᾶς πληροφορεῖ πὸς ὁ Τόμ εἶχε τὴν πειὸ μακρὰ καὶ τί πειὸ χοντρή κοτσίδα (*) ἀπ' ὅσες βρισκότανε μέσα στὴν ἀρμάδα. Αὐτὴ ἡ οὐρά, πὸν τὴν εἶχε τυλιγμένη μὲ ἐπιμέλεια μέσα σ' ἓνα δέρμα ἀπὸ φώκια καὶ τὴν περιποιότανε πάρα πολὺ, τοῦπεφτε ἴσαμε τὴ μέση ἀπάνω-κάτω, γιὰ νὰ τὴ θαυμάζουνε οἱ θεαταὶ καὶ νὰ τὴ ζηλεύουνε ὅσοι δὲν τὴν εἶχανε.

Ὁ νεαρὸς ἀξιωματικὸς μᾶς μιλεῖ ἐν ἐκτάσει γιὰ τις χάρες τοῦ Κούβα Τόμ, μὲ ἀληθινὴ ἀφοσίωση. Τέτοιες σχέσεις ἀνάμεσα ἀξιωματικῶν καὶ ναυτικῶν, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν εἶτανε σπάνιες. Κάθεπαλληκάρι πὸν θ' ἀνελάμβανε ὑπηρεσία μέσα σὲ καράβι, τὸ ἐμπιστευότανε σὲ κάποιον ναυτὴ γιὰ νὰ τὸ περιποιεῖται, κ' ἐκεῖνος

(*) Κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, πολλοί, ναυτικοὶ προπᾶντων, ἀφήνανε μιὰ πλεξούδα.

τοῦ ἐτοίμαζε τὴν κονιέττα του καὶ σιγὰ σιγὰ γινότανε ὁ ταπεινὸς κι' ἀφοσιωμένος φίλος του. Ὁ συγγραφέας, μπαίνοντας σὲ καράβι, ξαναβρῆκε αὐτὸν τὸν ἀνθρωπο ὕστερα ἀπὸ χωρισμὸ κάμποσων χρονῶν. Εἶναι συγκινητικὲς οἱ ἀναμνήσεις του ἀπὸ τὴ συνάντησή του αὐτὴ μὲ τὸν ἀγαπημένον του γέρο-Μέντορα.

Παρακάτω βλέπει ὁ ἀναγνώστης, πὸς ἐπειδὴ κανένας Ἰσπανὸς δὲν ἀνελάμβανε μιὰ τέτοια ἐπικίνδυνη δουλειά, ἀναθέσανε στὸν ἀφοβο θαλασσινὸ μὲ τὴν πλεξούδα,

Ὁ Κούβα Τόμ

πὸν τὸ θάρρος του κ' ἡ δύναμή του εἶτανε γνωστὰ, νὰ ἐκτελέσῃ μιὰ ἀπ' αὐτὲς τις ἀποστολὲς στὸ ἐσωτερικὸ, γιὰ τις ὁποῖες μιλῆσανε παραπάνω. Οἱ ἐτοιμασίες δὲν εἶτανε καὶ μεγάλες. Ἐημερώνοντας μιὰ βουρκομένη φθινοπωρινὴ μέρα, τὸ καράβι στάθηκε ἀλακάπα κοντὰ σ' ἓνα ἀβατο κόρφο σὰν πέταλο, πὸν μποροῦσε κανένας νὰ βγῇ στὴ στεργιά. Κατεβάσανε μιὰ βάρκα, κι' ὁ Τόμ Κορμπὶν (Κούβα Τόμ) μαζί μὲ τὸν νεαρὸ Ἐδγαρ Μπέρν, (ὅπως λεγότανε ὁ ἀξιωματικός), μπήκανε μέσα, ὁ ἓνας καβαλικεμένος στὴν πλώρη κι' ὁ ἄλλος στὴν πρύμη καὶ τραβήξανε στὴ στεργιά.

Μερικοὶ ἄνθρωποι πὸν κατοικοῦσαν σ' ἓνα χωριουδάκι, ὅπου τὰ γκριζία πέτρινα σπίτια του φαινότανε σὲ ἓκατὸ μέτρα περὶπου, ἀποπάνω ἀπὸ μιὰ βαθειὰ χαράδρα, εἶχανε κατέβει στὴν ἀκρογυαλιά καὶ κοιτάζανε τὴ βάρκα πὸν σίμωνε. Οἱ δυὸ ἐγγλέζοι πηδήσανε ἔξω. Οἱ χωρικοὶ, ἴσως γιατί ἀποβλακωθήκανε ἀπ' τὸ θαυμασμὸ, δὲν τοὺς κᾶνανε κανενὸς εἶδους ὑποδοχὴ, καὶ καθόντανε βουβοί. Ὁ Μπέρν εἶπε στὸν Τόμ νὰ τραβήξουνε εὐθὺς τὸ δρόμο τους. Γύρισε καὶ κοίταξε

γύρω του εκείνα τὰ πρόσωπα πὸν χαζεύανε κ' εἶπε τοῦ συντρόφου του:

«Δὲν ἔχει κανέναν νὰ μάθῃ σπουδαῖα πράγματα ἀπ' αὐτουνούς ἐδῶ. Ἄς ἀνεβούμε ἴσαμε τὸ χωριό. Πίστεύω πὸς θάξῃ κανένα καπελεῖο, γιὰ νὰ βροῦμε κάποιον πὸν νὰ ξέρῃ ἑγγλέζικα τσάτρα-πάτρα γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ ὁδηγίες.»

«Μὰ τὴν πίστη μου, ἐξοχώτατε, λέγει ὁ Τόμ, ἀκολουθώντας τὸν ἀξιωματικό του. Κάποιες πληροφορίες γιὰ τοὺς δρόμους καὶ γιὰ τὶς ἀποστάσεις; Δὲν μὲ φοβίζουνε. Πέρασα ἀπ' τὴ μιὰν ἄκρη ἴσαμε τὴν ἄλλη τὴν Κούβα στὸ μάκρος, μονάχα μὲ τὴ γλῶσσα πὸν ξαίρω, καὶ μολταῦτα ἤξαιρα πειὸ λίγα ἰσπανικά ἀπ' ὅσα ξαίρω τώρα. Ὅπως λέγανε, ἤξαιρα «τέσσερα λόγια κ' οὔτε ἓνα παραπάνω», τὸν καιρὸ πὸν μὲ βγάλανε στὴ στεργιά ἀπ' τὴ φρεγάδα «Λευκή».

Δὲν ἔδινε σημασία στὴν ἐντολὴ πὸν εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ, μῖς μέρας περπάτημα μέσα στὰ βουνά. Εἶναι ἀλήθεια πὸς ἔπρεπε νὰ καλοπερπατήξῃ μιὰ σωστὴ μέρα ὡς πὸν νὰ φθάσῃ στὸ μονοπάτι τοῦ βουνοῦ, μὰ αὐτὸ δὲν εἶτανε τίποτα γιὰ ἓναν ἄνθρωπο πούχε περάσῃ τὴν Κούβα μὲ τὰ ποδάρια, καὶ μάλιστα, χωρὶς νὰ ξαίρῃ περισσότερες ἀπὸ τέσσερες λέξεις.

Οἱ δυὸ συντρόφοι βαδίζανε τώρα ἐπάνω σὲ κάτι σωρούς ξερὰ φύλλα, πὸν τὰ στοιβάζουνε οἱ χωρικοὶ σ' αὐτὰ τὰ μέρη, γιὰ νὰ λιπάνουν τὰ χωράφια τους. Σὲ μιὰ στιγμή πὸν γύρισε νὰ κοιτάξῃ πίσω ὁ Μπέρν, εἶδε πὸς ὅλος ὁ ἄρσενικός πληθυσμὸς τοῦ χωριοῦ τοὺς ἀκολουθοῦσε κατόπι, χωρὶς θόρυβο, σάν νάχανε λάστιχα κατ' ἀπὸ τὰ πόδια τους. Οἱ γυναῖκες τοὺς κοιτάζανε ἀπ' τὰ κατώφλια, καὶ τὰ παιδιὰ εἶχανε κρυφθῆ, κατὰ τὰ φαινόμενα πίσω ἀπ' τὶς γωνίες τῶν σπιτιῶν. Τὸ χωριὸ ἤξαιρε τὸ καρὰβι ἀπὸ μακρὰ, ἀλλὰ κανέναν ξένον δὲν εἶχε ἔβγει σ' αὐτὸ τὸ μέρος, ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια καὶ περισσότερο. Τὸ δίκωχο καπέλλο τοῦ Μπέρν, οἱ πυκνὲς φαβορίτες κ' ἡ πελώρια πλεξούδα τοῦ Τόμ, τοὺς κάνανε νὰ βουβαθοῦνε. Πηγαίνανε πίσω ἀπὸ τοὺς δυὸ ἑγγλέζους σάν μπουλοῦκι, καὶ τοὺς περιεργάζόντανε, ὅπως ἐκεῖνοι οἱ ἰθαγενεῖς πὸν ἀνεκάλυψε ὁ Κόμν στις θάλασσες τῆς Νοτιάς.

Κεῖνὴ τὴ στιγμή γιὰ πρώτη φορὰ τὸ

μάτι τοῦ Μπέρν πῆρε ἓναν μικρόσωμο ἄνθρωπο μ' ἓνα κίτρινο καπέλλο. Μὲ ὄλη τὴ λύγδα πὸν σήκωνε ἀπάνω του, εἶτανε ἐντοπιὸς πολὺ ἀξιοπρόσεχτος.

Ἡ εἴσοδος τοῦ πανδοχείου εἶτανε μιὰ ἀκανόνιστη τρύπα, ἀνοιγμένη μέσα σ' ἓναν τοῖχο χτισμένον μὲ μικρὲς πέτρες. Ὁ κάπηλας εἶτανε ὁ μόνος ἄνθρωπος πὸν δὲν εἶχε ἔβγει στὸ δρόμο, γιὰ τὴν ζετρώ-πωσε σάν φάντασμα ἀπ' τὸ σκοτάδι, μέσα στὸ ὁποῖο διέκρινε κανεὶς θαμπὰ τὰ φουσκωμένα ἄσπια, πὸν βάζουνε μέσα τὸ κρασί σὲ κεῖνα τὰ μέρη. Εἶτανε ἓνας μεγαλόσωμος Ἀστούριανὸς μ' ἓνα μάτι, μὲ κάτι μάγουλα βαδουλομένα καὶ κακοξουρισμένα. Τὸ σοβαρὸ του ὕφος ἔκανε παράξενη ἀντίθεση μὲ τὸ μονόκριβο μάτι του πὸν ἔπαιξε ὀλοένα, δίχως νὰ σταματήσῃ πουθενά. Σάν ἔμαθε πὸς ἐπρόκειτο νὰ δεῖξῃ σ' ἓναν ναυτικὸν ἑγγλέζο τὸ δρόμο γιὰ νάβρῃ μέσα στὰ βουνά κάποιον Γκονζάλες, ἔκλεισε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ γερὸ του μάτι, σάν νὰ συλλογιζότανε. Τὸ ξανάνοιξε, τόπαιξε πάλι ἀποδῶ κ' ἀποκεῖ.

— Γίνεται, γίνεται. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ.

Στὴν πόρτα, σηκώθηκε κάποιον μουρμούρισμα συμπαθείας μέσα στὸ πλῆθος, σάν ἀκούσθηκε τὸ ὄνομα τοῦ Γκονζάλες, γιὰ τὴν αὐτὸς εἶτανε ἀρχηγὸς στὸ σῶμα πὸν πολεμοῦσε μὲ τοὺς Γάλλους. Ὅταν ὁ Μπέρν ζήτησε πληροφορίες ἂν ὁ δρόμος εἶτανε σίγουρος, εὐχαριστήθηκε μαθαίνοντας ὅτι, μῆνες τώρα, δὲν εἶχανε δῆ οὔτε ἓναν στρατιώτη αὐτοῦ τοῦ κράτους, οὔτε ἓνα μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπ' αὐτουνούς τοὺς ἀτιμούς «πολιζόν».

Κεῖ πὸν ἔδινε αὐτὲς τὶς ὁδηγίες ὁ κάπηλας, γιόμιζε καὶ μιὰ κανάτα κρασί, καὶ σάν τὴ γιόμιζε τὴν ἔβαλε μπροστὰ σ' αὐτὸν τὸν ἀφορεσμένο τὸν ἑγγλέζο, τσεπώνοντας μὲ σοβαρότητα τὴ μοννέδα πούρριξε ὁ ἀξιωματικὸς ἀπάνω στὸ τραπέζι.

Τὸ μάτι του ὀλοένα κ' ἔπαιξε γλήγορα, σάν νάθελε νὰ κἀνῃ τὴ δουλειὰ πὸν θὰ κἀνανε καὶ τὰ δυὸ μαζί. Ἀπὸ τὴ στιγμή ὅμως πὸν ὁ Μπέρν ρώτηξε ἂν θὰ μπορούσε νάβρῃ ἓνα μουλάρι μὲ πληρωμὴ, ὁ κάπηλας κάρφωσε τὸ μάτι του κατὰ τὴν πόρτα, πὸν τὴν πολιορκούσανε οἱ περιέργοι. Στὴν πρώτη σειρά, ἀκριβῶς

μέσα στὴν πόρτα, στεκότανε ἐκεῖνος ὁ μικρόσωμος ἄνθρωπος μὲ τὴ μεγάλη μπέρτα καὶ τὸ κίτρινο καπέλλο. Εἶτανε ἓνα εἶδος ἀνθρωπάριο, ἓνας «πυγμαῖος». Ὁ Μπέρν τὸν περιγράφει, πὸς στεκότανε μ' ἓνα ὕφος πὸν σουροχότανε νὰ γελᾶσῃ, μὰ πὸν εἶτανε μαζί μυστηριώδες καὶ ἀποφασιστικό, κ' ἡ ἄκρη τῆς μπέρτας του εἶτανε ριγμένη ἀπάνω ἀπ' τὸν ἀριστερὸ του ὄμο, φράζοντάς του τὸ σαγόνι καὶ τὸ στόμα, ἐνῶ τὸ κίτρινο καπέλλο μὲ τὸν πλατὺ γύρο εἶτανε στραβοβαλμένο ἀπάνω στὸ μικρὸ τετράγωνο κεφάλι του. Στεκότανε ἐκεῖ πέρα, καὶ κάθε τόσο τραβοῦσε καὶ γιὰ πρὸξαιταμπάκο.

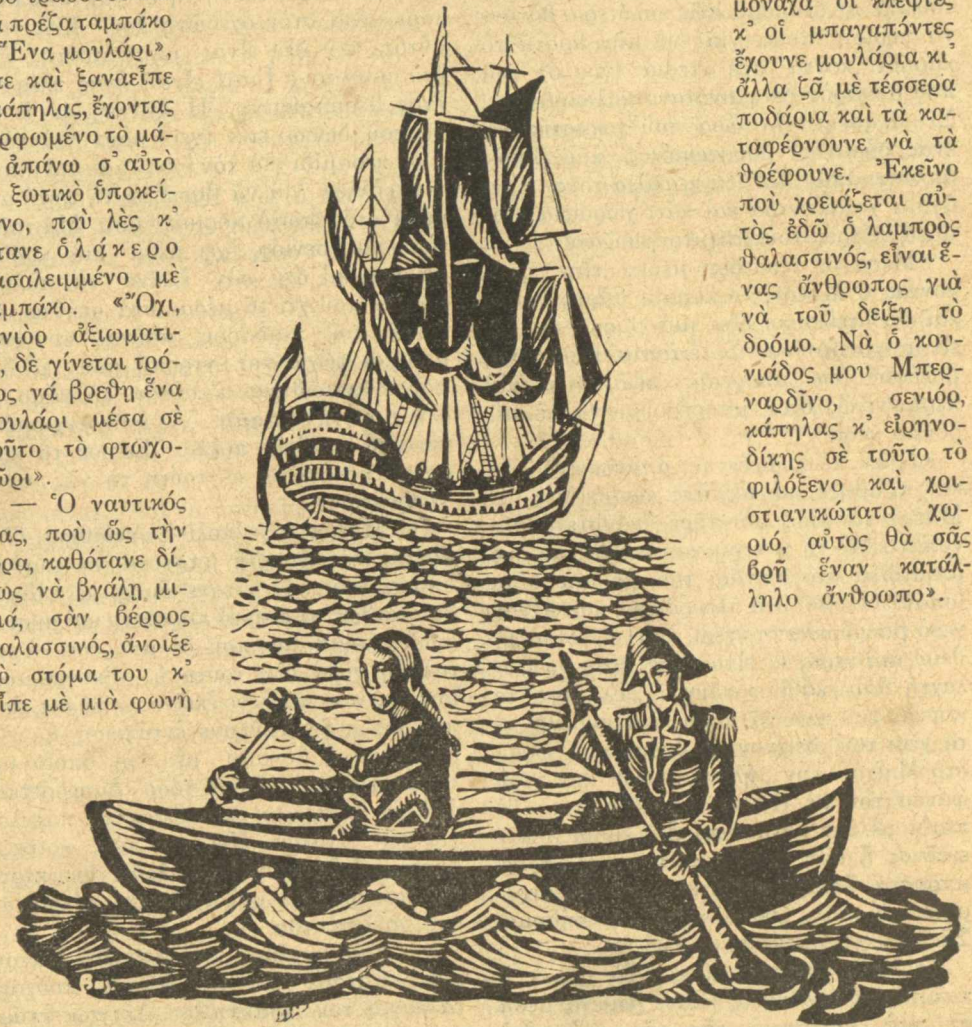
«Ἐνα μουλάρι», εἶπε καὶ ξαναεἶπε ὁ κάπηλας, ἔχοντας καρφωμένο τὸ μάτι ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ ξωτικό ὑποκείμενο, πὸν λὲς κ' εἶτανε ὁ λάκκρο πασαλειμμένο μὲ ταμπάκο. «Ὁχι, σενιόρ ἀξιωματικέ, δὲ γίνεται τρόπος νὰ βρεθῇ ἓνα μουλάρι μέσα σὲ τοῦτο τὸ φτωχὸ χωριό».

— Ὁ ναυτικός μας, πὸν ὡς τὴν ὥρα, καθότανε δίχως νὰ βγάλλῃ μιὰ, σάν βέρορος θαλασσινός, ἀνοῖξε τὸ στόμα του κ' εἶπε μὲ μιὰ φωνή

ἤσυχῃ: «Ἄν θέλει νὰ μὲ πιστέψῃ ἡ ἐσχότη σας, ἐγὼ θὰ τᾶβγαζα πέρα μὲ τὰ δυὸ μου πόδια καλύτερα καὶ θάφωνα κατὰ μέρος τὸ μουλάρι, μὰ πὸν ὁ καπετάνιος μοῦπε πὸς ὁ μισὸς δρόμος εἶνε ἓνα μονοπάτι κανωμένο μόνο γιὰ κατσούια».

Τ' ἀνθρωπάριο ἔκανε ἓνα βῆμα πρὸς τὰ ἔμπροσ κ' εἶπε ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς δίπλες τῆς μπέρτας του μ' ἓναν τόνο σάν σαρκαστικό:

«Ναῖσκε, σενιόρ. Τοῦτο ἔδῶ τὸ χωριὸ εἶναι πολὺ τίμιο γιὰ νάξῃ ἓνα μουλάρι πὸν νὰ μπορέσετε κ' νὰ πάρω ὄρο. Σὲ τοῦτα τὰ χρόνια μονάχα οἱ κλέφτες κ' οἱ μπαγαπόντες ἔχουνε μουλάρια κ' ἄλλα ζᾶ μὲ τέσσερα ποδάρια καὶ τὰ καταφέρουνε νὰ τὰ θρέφουνε. Ἐκεῖνο πὸν χροιάζεται αὐτὸς ἐδῶ ὁ λαμπρὸς θαλασσινός, εἶναι ἓνας ἄνθρωπος γιὰ νὰ τοῦ δεῖξῃ τὸ δρόμο. Νὰ ὁ κονιάδος μου Μπερναρδίνο, σενιόρ, κάπηλας κ' εἰρηνοδίκης σὲ τοῦτο τὸ φιλόξενο καὶ χριστιανικώτατο χωριό, αὐτὸς θὰ σᾶς βρῇ ἓναν κατάλληλο ἄνθρωπο».

Τραβήξανε στὴ στεργιά.

δίασε ὅλη ἐκεῖνη τὴν ἱστορία γιὰ νὰ πάρῃ πίσω τὸ μουλάρι του. Μὰ κράτησε τὴ σοβαρότητά του χωρὶς νὰ κοιτιάσῃ καὶ πολὺ, γιατί αἰσθανότανε μέσα του κάποια περίεργη ὄρεξη νὰ κἀνῃ αὐτὸ τὸ ταξίδι.

Δὲν γέλασε, μὰ τὰ χεῖλα του ἔτρεμαν. Τότε ὁ Ἰσπανὸς ξεκόλλησε τὰ μαῦρα καὶ ἀστραφτερὰ μάτια του ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Μπερὸν καὶ τοῦστριψε τὶς πλάτες, μὲ κάποια κίνηση καὶ κάποιο ριζιμὸ τῆς μέρας πού ἔδειχνε μαζί περιφρόνηση, ἀπογοήτευση καὶ πίκρα. Ὑστερα γύρισε τὸ πρόσωπό του κ' ἔμεινε σὰν καρφωμένος στὸ χῶμα, μὲ τὸ καπέλλο στραβὰ κατεβασμένο μέσα στὰ μάτια. Ὡστόσο, καταδέχτηκε νὰ πάρῃ τὴν ἀσημένια μονέδα πού τοῦ πρόσφερε ὁ Μπερὸν, λέγοντάς του:

— Πρέπει τώρα νὰ βιαστῶ νὰ πάγω ἀπάνω στὸ καράβι.

— Βάγια οὔστε κὸν Ντίος, μουρμούρισε ὁ νάνος.

Κι' αὐτὴ ἡ συνομιλία ἐπῆρε τέλος μὲ μιὰ χαιρετούρα ἐδαφιαία καὶ σαρκαστική, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ὁποία τὸ καπέλλο ἐμπῆκε πάλι στραβὰ ὅπως πρῶτα.

Μόλις πῆγε ἡ βάρκα ἀπάνω στὸ καράβι, κάνανε πανιά, καὶ ὁ Μπερὸν διηγήθηκε ὅλη τούτη τὴν ἱστορία στὸν καπετάνιο, πού εἶτανε λίγο πειδὴ ἠλικιωμένος. Τοῦ φάνηκε παράξενη, χωρὶς νὰ δώσῃ μεγαλύτερη σημασία. Ὡστόσο, χωρὶς νὰ ξέρουν γιατί, ἀρχίσανε ν' ἀνησυχῶνε γιὰ τὸν Τόμ. Ἀνεβήκανε κάμποσες φορὲς στὴ γέφυρα, μόνο νὰ κοιτάξουνε τὴν ἀκρογυαλιά, σὰν νὰ μπορούσε νὰ τοὺς πῆ τί ἀπέγεινε ὁ ἀνθρωπὸς τοὺς. Ἡ στεριά ὄλγνε κ' ἔσβυνε, ξεμάκραινε στὸν ὀρίζοντα, βουβή, ἀπελπιστική, ἄγρια, ἀνάμεσα στὶς ἴσιες γραμμὲς πού ἔγραφε ἡ βροχή. Ἀπὸ τὸ μπουνέντη ἐρχότανε καὶ θάμαγε τὸ καράβι ἢ φουσκοθαλασσιὰ μὲ τὰ φουσκωμένα καὶ πλατεῖα κύματά της, καὶ κάτι πικρὰ μαῦρα σύννεφα περνούσανε ἀπὸ τὸ καράβι σὰν καταχθόνια λιτανεῖα.

— Μὰ τὸ θεό, θάτανε καλύτερα ἂν εἶχατε κάνει ὅ,τι σᾶς συμβούλευσε ὁ Ἰσπανὸς μὲ τὸ κίτρινο καπέλλο, εἶπε ὁ καπετάνιος στὸν Μπερὸν, κατὰ τὸ ἀπόγευμα, ἐκνευρισμένος.

— Ἀλήθεια, κύριε, ἀπάντησε ὁ Μπερὸν, δὲν ξέρω τί θὰ λέγατε ἀργότερα. Ἐπρέπε νὰ φῆσω τὴν ὑπηρεσία μου γιὰ νὰ κλέψω

ἓνα μουλάρι πού ἀνήκει σὲ κράτος συμμαχικό μὲ τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα... Μολαταῦτα, πρόσθεσε μὲ χαμηλὴ φωνή, θάτανε προτιμώτερο νὰ τῶκανα.

Οἱ δύο αὐτοὶ ἄνθρωποι εἶχανε ἐκνευρισθῆ, καὶ δὲ μπορούσανε μῆτε νὰ σκεφθοῦνε πὼς αὐτὴ ἡ ἀνησυχία μπορούσε νὰ βαστάξῃ ἔξῃ ὀλάκερες μέρες, τὸ λιγώτερο. Ὡστόσο τὸ καράβι βολτατζαρίζε ὅλη ἐκεῖνη τὴ βραεῖα νύχτα, βάζοντας κάθε τόσο πλώρη κατὰ τὴ στεριά, σὰν νὰ γύρευε τὸ ναῦτη του.

Τὰ γλυκοχαράματα, ξεκόλλησε ἀπ' τὸ καράβι μιὰ βάρκα καὶ τραβήξε κατὰ τὸ λιμανάκι. Ὁ Μπερὸν ἤθελε νάβγῃ ἔξω χωρὶς νὰ τὸν πάρῃ εἶδηση κανεὶς, μὰ ἡ βάρκα δὲ μπορούσε νὰ πάγῃ γυαλό, παρὰ μονάχα στὸ λιμάνι. Εὐτυχῶς, τέτοια ὥρα οἱ χωρικοί κοιμῶντανε ὅλοι.

«Δὲν εἶχε ἀκόμα φωτίσει καλά—καλά, κ' ἐγὼ βρισκόμουνα στὸ μέρος πού εἶτανε στρωμένο μὲ τὰ ξερὰ φύλλα, τραβῶντας στὸ μοναχικό δρόμο τοῦ χωριοῦ. Ψυχὴ ζωντανή! μῆτε γαύγισμα σκυλιοῦ! Ἡ σιωπὴ εἶτανε βαθύτατη, καὶ πολὺ παράξενο μοῦ φάνηκε πὼς δὲν ὑπῆρχανε σκυλιὰ μέσα στὸ χωριό, ὅπου ἄξαφνα ἄκουσα ἓνα ὑπόκωφο μούγκρισμα, καὶ μέσα ἀπὸνα λοξὸ δρομάκι, ἀνάμεσα σὲ δύο φράχτες, πετάχτηκε ἓνας φοβερός σκύλος μὲ τὴν οὐρὰ ἀνάμεσα στὰ σκέλια. Πέρασ' ἀπὸ κοντά μου δείχνοντάς μου τὰ δόντια του, καὶ χάθηκε τόσο ἀπότομα, πού θάλεγε κανεὶς πὼς εἶτανε ὁ διάολος μεταμορφωμένος. Αὐτὸς ὁ σκύλος φανερώθηκε καὶ χάθηκε μὲ τόσο μυστηριώδη τρόπο, πού τὸ κέφι μου χάλασε πειδὴ πολὺ, σὰν νάτανε κείνο τὸ συχαμερὸ ζῶο, κάποιο κακὸ σημάδι».

Ὁ Μπερὸν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν ἀκρογυλιὰ ὅσο πειδὴ γρηγορότερα μπορούσε, χωρὶς νὰ τὸν δῆ κανέναν, τραβῶντας κατὰ τὸ μπουνέντη καὶ παλαίθοντας γενναῖα καταπάνω στὸν ἄνεμο καὶ στὴ βροχή, ἀπάνου σ' ἓνα ἴσιωμα γυμνὸ καὶ σκοτεινὸ, κάτω ἀπὸ ἓναν οὐρανὸ γιομᾶτον στάχτη.

Πέρα μακρὰ, ἄγρια κ' ἀπελπιστικά βουνά, μὲ τὶς ἀπότομες καὶ γυμνὲς κορφές τους, νόμιζες πὼς τὸν περιμέναν καὶ τὸν φοβερίζανε. Κατὰ τὸ βράδυ σταμάτησε λιγάκι, χωρὶς νὰ ξαίρη πού βρισκεται. Εἶτανε μούσκεμα, πεθαμένος τῆς

πένας, σκοτωμένος ἀπ' τὸν ἀδιάκοπο δρόμο τῆς μέρας σ' ἓναν δρόμο σακαμμένον μέσα στὸ βουνό. Εἶχε συναπαντήσει μόνο ἓνα—δύο ἀνθρώπους καὶ δὲν μπόρεσε νὰ μάθῃ ἂν πέρασε ἀπὸ κεί ὁ Τόμ Κορμπίν. «Ἐμπρός, ἐμπρός», ἔλεγε μέσα του.

Ἡ μέρα ἔσβυνε γρήγορα, τὴν ὥρα πού ἔφταξε σὲνα χαλασμένο γιοφῦρι. Κατέβηκε μέσα στὴ ρεμματιά, πέρασε ἓνα μικρὸ ποταμάκι, καὶ σὰν σκάλωσε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, βρέθηκε μὲ μιᾶς βουτημένος μέσα σ' ἓνα σκοτάδι πού τοῦφραζε τὰ μάτια σὰν νάτανε δεμένα μὲ κανένα πανί.

Ὁ ἄνεμος πού ἔδερνε μέσα στὸ σκοτάδι τὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ, χτυποῦσε στ' αὐτιά του, μονγκρίζοντας σὰν θάλασσα φουρτουνιασμένη. Φοβότανε μὴν ἔχασε τὸ δρόμο. Ἀκόμα καὶ τὴ μέρα εἶτανε δύσκολο νὰ προχωρήσῃ, γιατί ὁ τόπος εἶτανε γιομάτος ἀπὸνα σωρὸ λάκκους, πέτρες καὶ μικρὰ χαμόδενδρα. Ὡστόσο, κανόνισε τὸ δρόμο του κατὰ τὴ διεύθυνση τοῦ ἀνέμου. Τραβήξε, μὲ τὸ καπέλλο χωμένο ὡς τ' αὐτιά, τὸ κεφάλι χαμηλά, σταματώντας ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ γιὰ νὰ πάρῃ ἀνάσα, καὶ γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ τὸ σαστισμένο μυαλό του. Σὲ μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς στάσεις πού ἔκανε, τοῦ φάνηκε πὼς ἄκουσε κάποιον ἦχο, σὰν νὰ χτύπησε κάποιος ἀπάνω σὲ ξύλο, κ' ὁ ἀγέρας τοῦ τὸν ἔφερνε ἀπὸ μακρὰ. Ὁ ἄνεμος ἔπεσε μεμῆς.

Ἡ καρδιά του ἄρχισε νὰ χτυπᾷ ἀκατάστατα. Ὁλόγυρά του αἰσθανότανε τὸ ἀπέραντο διάστημα ποῦχε περάσει, ἔρημο, ἓναν κόσμον ὀλότελα ἀκατοίκτητον. Ὅπως σήκωσε τὸ κεφάλι, κατάλαβε σὰν νὰ πέρασε μπρὸς ἀπὸ τὰ μάτια του κάποια ἀχτίδα ἀπὸ ἓνα φῶς φανταστικό, ὅπως γίνεται συχνὰ μέσα σὲ πυχτὸ σκοτάδι. Ἐκεῖ πού προσπαθοῦσε νὰ τρουπήσῃ τὸ σκοτάδι, ἦρθε πάλι στ' αὐτὴ του ἓνας ὅμοιος ἦχος, μὰ πειδὴ ἔλαφρός, καὶ κατάλαβε πὼς κάποιος ὄγκος τοῦφραζε τὸ δρόμο. Τί εἶναι ἄραγε! Κανένα ἕψωμα; Κανένα σπίτι; Εἶτανε ἓνα σπίτι, σὲ δύο θήματα ἀπόσταση, σὰν νάχε πεταχτῆ μὲς ἀπὸ τὴ γῆ, ἢ σὰν νάχε γλυστρήσει μπροστὰ του μὲς ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ νύχτα, ἄχρωμο καὶ βουβό. Αὐτὸς ὁ ὄγκος τοῦχε κόψει τὸν ἀγέρα μὲ μιᾶς. Τρία πατήματα ἀκόμα καὶ θάπεφτε ἀπάνω στὸν τοῖχο. Πάλι ξανά ἄκουσε ἐκεῖνον τὸν ἦχο, σὰν

νὰ χτυποῦσε κάποιος μὲ προφύλαξη.

Σὲ λίγο, μιὰ γλώσσα φῶς ἔκοψε σὰν σπαθιά τὸ κατράμι τῆς νύχτας. Ὁ Μπερὸν χάθηκε μέσα στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα, ἐνῶ ὁ ἀνθρωπὸς πού βρισκότανε ἀπ' ἔξω χάθηκε μέσα στὸ σκοτάδι, βγάζοντας μιὰ φωνὴ πνιγμένη. Ἀπὸ μέσα ἀκουσθήκανε κάτι σὰν φωνὲς τρομαγμένες. Ὁ Μπερὸν οἶχτηκε ἀπάνω στὴν μισοκλεισμένη πόρτα, καὶ μπόρεσε, σπρώχνοντας, νάμπῃ μέσα.

Ἐνα ἄθλιο λυχνάρι ἔκαιγε στὴν ἄκρη ἑνὸς τραπεζιοῦ. Σ' αὐτὸ τὸ ἀδύνατο φῶς εἶδε τότες ὁ Μπερὸν κάποια κοπέλλα, αὐτὴ πού τοῦ ἔσπρωγγε τὴν πόρτα. Φοροῦσε ἓνα κοντὸ μαῦρο φουστάνι, κ' ἓνα σάλι πορτοκαλλί. Τὸ πρόσωπό της εἶτανε πολὺ μελαχρινό, τὰ μαλλιά της μαῦρα καὶ πικρὰ σὰν δάσος, μὲ μιὰ χτένα καρφωμένη ἀπάνω καὶ μερικὲς μποῦκλες πέφτανε στὸ μετωπὸ της καὶ τὸ σκιάζανε.

Ἄξαφνα, δύο φωνὲς μαζί οὐρλιάξανε «Μιζερικιόντια (*) ἀπὸ τὸ βάθος αὐτηνῆς τῆς μεγάλης κάμαρας, πού μέσα στὰ σκοτάδια της ἀντιφέγγιζε κάποιο τζάκι. Ἡ κοπέλλα ἀνάσαινε δυνατὰ κ' ἡ ἀνασπασμὰ της σφύριζε ἀνάμεσα στὰ σφιγμένα δόντια της.

Ὁ Μπερὸν ἔκανε κάμποσες ἐρωτήσεις καὶ καθυσύχασε τὶς δύο γοηὲς πού καθόντανε, ἢ μιὰ ἀπὸ δῶ κ' ἢ ἄλλη ἀπὸ ἀπὸ κεί, πλάγι σὲ μιὰ φωτιά, πού ἀπάνω ἔβραζε ἓνα εἶδος μεγάλου πῆλινου τσουκάκι. Τοῦ Μπερὸν τοῦ φάνηκε ἄμεσως πὼς βρισκότανε μπροστὰ σὲ δύο μάγισσες, πού ξαγρυπνοῦσανε βράζοντας κάποιο θανατηφόρο πιτό... Ὡστόσο, σὲ μιὰ στιγμή πού ἢ μιὰ ἀπὸ δαῦτες μετατόπισε τὸ σακατεμένο κορμὴ της κ' ἀνεσήκωσε τὸ καπάκι αὐτηνῆς τῆς χύτρας, κατάλαβε πὼς ὁ ἀχνὸς πού ἔβγῃκε ἀπὸ μέσα εἶχε μιὰ μυροσουλιά ὀρεχτική.

Ἡ ἄλλη γοηὴ δὲν κουνήθηκε ἀπὸ τὴ θέση της, καθόταν ζαρωμένη, καὶ τὸ κεφάλι της κουνιότανε ἀπὸ δῶ κ' ἀπὸ κεί.

Εἶτανε κ' οἱ δύο τοὺς φοιχτές. Κάποια ἔξωτικὴ πνοὴ ἔβγαине ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ἐκεῖνα ἐρεῖπια. Βλέποντας κανεὶς τὰ φαινοῦτικα στόματά τους, τὶς γυριστὲς μῦτες τους, τὴν ἀδυναμία τῆς μιανῆς (ἐκεῖνῆς πού σάλευε), τὰ κίτρινα καὶ σαχλὰ μάγουλα τῆς ἀλλήνῆς (ἐκεῖνῆς πού ἔτρεμε

(*) «Ἐλεος».

τὸ κεφάλι της),—βλέποντάς τες λοιπὸν κανεὶς θάβριε τὰ γέλοια, ἂν τὸ θέαμα ποὺ παρουσιάζανε τὰ σκέλεθρα ἐκεῖνα δὲν ἦτανε ἀπαίσιο καὶ φοβερό, νὰ βλέπεις μέσα σ' αὐτὰ τὰ πτώματα τῆ ζωῆ νὰ ἐπιμένῃ νὰ σταθῇ, πᾶγμα ποὺ προκαλοῦσε τὴν ἀηδία καὶ τὴν φρίκη.

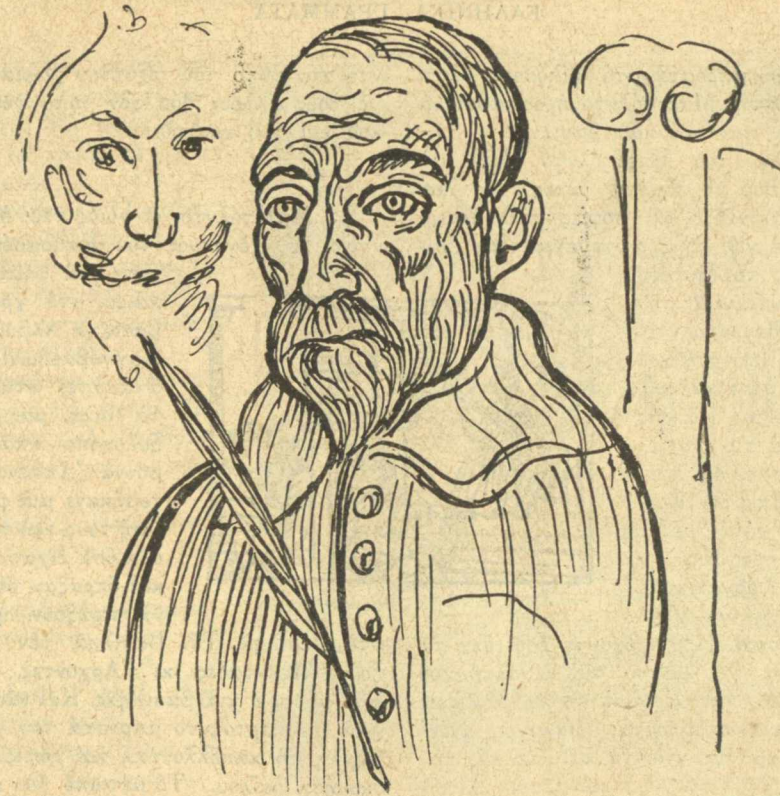
Γιὰ νὰ νικήσῃ αὐτὴ τὴν ἐντύπωση, ὁ Μπέρν ἀρχισε νὰ μιᾷ. Τίς εἶπε πὼς εἶτανε Ἑγγλέζος, πὼς γύρευε κάποιον συμπατριώτη του ποὺ ἔπρεπε νάχε περάσῃ ἀπὸ κεῖ. Ἄξαφνα, τοῦρθε στὸ νοῦ ὁ τζουτζές μετ' τὸ κίτρινο καπέλλο, ὁ κάπηλας ὁ Μπερναντίνο. Τί διάολο! Αὐτὰ τὰ δυὸ τὰ σκιάχτρα μήπως εἶτανε οἱ θειάδες αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, οἱ πουλημένες στὸ διάολο!

Ὅ,τι καὶ νᾶτανε ἄλλη φορά, δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ τί ὑπηρεσία μπορούσανε τώρα πειὰ νὰ προσφέρουνε στὸ διάολο πλάσματα τόσα ἀδύναμα, σὲ τοῦτον τὸν κόσμον τῶν ζωντανῶν. Ποιὰ ἦτανε ἡ Λουτσιλά, ποιὰ ἡ Ἑρμίνια; Τώρα αὐτὰ τὰ ὄντα εἶτανε δίχως ὄνομα. Σὰν ἔπαψε νὰ μιᾷ ὁ Μπέρν, κράτησε μιὰν ἀπόλυτη σιωπὴ κι' ἀκίνησια. Ἡ μάγισσα

ποὺ βαστοῦσε τὸ κουτάλι ἔπαψε νὰ ἀνεκατῶνῃ τὸ τσουνκάλι. Γιὰ μιὰ στιγμή ἔπαψε καὶ τῆς ἀλληνῆς τὸ τρεμουλιασμα. Στὸ διάστημα αὐτουνοῦ τοῦ δευτερολέπτου, φάνηκε τοῦ Μπέρν πὼς βρισκότανε ἐπὶ τὰ ἴχνη, πὼς ἔφτασε στὸ τέρας τοῦ δρόμου, σχεδὸν λὲς καὶ ἄκουγε τὴ φωνὴ τοῦ Τόμ.

«Τὸν ἔχουνε δῆ» σκέφθηκε. Εἶτανε ὅμως σίγουρος πὼς θ' ἀρνιόντανε ὅτι ξέρανε τίποτε γι' αὐτὸν τὸν «Ἴγκλές». Μολαταῦτα, αὐτὲς τοῦ εἶπανε χωρὶς νὰ διστάσουνε πὼς ὁ σύντροφός του εἶχε φάγῃ κ' εἶχε περάσῃ τὴ νύχτα στὸ σπίτι τους. Κ' οἱ δυὸ μέγαιρες πιάσανε καὶ φωνάζανε κ' οἱ δυὸ μαζί, καὶ τοῦ περιγράφανε τὴ φυσιογνωμία του καὶ τοὺς τρόπους του. Σὰν νὰ τίς εἶχε πιάσῃ ἓνα εἶδος ἄγρια ἔξαψη. Ἡ μάγισσα μετ' τὴν καμπούρα κουνούσε σὰν ρόπαλο τὸ ξύλινο κουτάλι της, τὸ τέρας σηκώθηκε ἀπὸ τὸ скаμνί του φωνάζοντας, κουνάμενη καὶ ζυγιάζοντας τὸ κορμί της πότε στὸνα της ποδάρι πότε στᾶλλο, καὶ τὸ κεφάλι της πηγαινοερχότανε. (*Ἐχει συνέχεια)

Εἰκόνες Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Παράφραση Φ. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

*Ὁ φερόμενος ὡς συγγραφεὺς τοῦ Μπερτόλντο, Τζούλιο Τσέζαρε Κρότσε.

ΜΙΑ ΜΑΤΑΙΗ ΠΑΝΤΑ ...

Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ Ἀποδημίες.

Μιὰ μάταιη πάντα ἀναμονὴ
καὶ μιὰ θλιμμένη νοσταλγία:
— στὴ θάλασσα τὴ μακρυνὴ
περῶν καὶ χάνονται τὰ πλοῖα ...

Τὶ καρτερῶ ποὺ τόσο ἀργεῖ,
ποὺ δὲν τὸ φέρνουνε τὰ χρόνια;
... Κάποιος γιὰ μένα ὁδοιπορεῖ
ποὺ σὰ νὰ χάθηκε στὰ χιόνια.

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

ΤΖΟΥΛΙΟ ΚΑΪΜΙ Ο ΜΠΕΡΤΟΛΝΤΟ, Ο ΙΤΑΛΟΣ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ

Μετ' τὴν εὐκαιρία μιᾶς καινούργιας Ἰταλικῆς καλλιτεχνικῆς ἐκδόσεως τοῦ Μπερτόλντο.

Ἄν γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὁ Καραγκιόζης εἶναι ὁ τύπος τοῦ λαοῦ ποὺ θέλει νὰ διεκδικήσῃ τὸ χωριότη πάνω στὸν αἰώνιο λόγιο ποὺ τὸν δυσφημίζει, στὴν Ἰταλία τέτοιος τύπος εἶναι ὁ Μπερτόλντο.

Τὸ βιβλίον τοῦ Μπερτόλντο εἶναι τὸ πιὸ λαϊκὸ στὴν Ἰταλία, καὶ ὅπως ὅλα τὰ ἀριστουργήματα, εἶναι πιὸ πολὺ ὀνομαστό παρά διαβαζόμενον, καὶ θὰ τὸ βρῆς ἐκεῖ σ' ὅλα τὰ καλύβια καὶ τὰ σπίτια, μαζί μετ' τὸν «Ὁρλάντο Φουριόζο» τοῦ Ἀρίστο, καὶ κάποτε καὶ μετ' τὴ «Θεῖα Κωμῳδία».

Λένε πὼς τὸ πρωτοτραγοῦδαγε στοὺς

δρόμους κάποιος σιδηρουργός, Τζούλιο Τσεράρε Κρότσε ὀνομαζόμενος, ἀπὸ τὴν Αἰμιλία, καὶ πὼς τὸ ἔχει συνθέσει ὁ ἴδιος. Ἄλλὰ, χωρὶς ἄλλο, ἡ λαϊκὴ ἀστειολογία ἔχει παλῆ ἀπαράδοση, καὶ ὑπῆρχε σ' ὅλους τοὺς τόπους καὶ σ' ὅλα τὰ χρόνια.

Καὶ πράγματι, ἂν κοιτάξετε καλὰ τὸν Μπερτόλντο, θὰ δῆτε πὼς πάει βῆμα μετ' βῆμα ἐπάνω σ' ἓναν λατινικὸν διάλογο ποὺ γίνεταί ἀνάμεσα στὸν βασιλεῖα Σολομώντα καὶ σ' ἓναν Μαρκόλφο, ποῦταν μεταφρασμένος μάλιστα Ἰταλικά ἀπὸ πολὺ παλιὰ χρόνια. Ὅπως ὁ Μαρκόλφο διεκδικεῖ ὅλες τὶς πνευματικῆς δυνάμεις καὶ δικαιώματα

του ιδιώτου μπροστά στο φιλόσοφο, έτσι κι' ο χωριάτης Μπερτόλντο προσπαθεί να νικήση τον παντοδύναμο βασιληά.

Το βιβλίο του Μπερτόλντο είναι μια τριλογία, που το πρώτο μέρος της λέει για τις εξυπνάδες και σοφίες του Μπερτόλντο και για την αποφθεγματική γυ-

ναίκα του, το δεύτερο για τις κουταμάρες του γιού του Μπερτόλντινου με τη πονηρή και δύστροπη γυναίκα του, και το τρίτο για τις τρέλλες και τις βλακίες του Κασσασένο, παιδιού του Μπερτόλντινου. (το τρίτο αυτό μέρος το έχει προσθέσει ο καλόγερος οργανίστας Μπανκιέρη, λίγα χρό-

νια αργότερα). Όταν έχουμε εδώ ολη τη βαθμολογία του λαϊκού τύπου, άρσενικού και θηλυκού, και μέσα σε τούτη την τριλογία επαναλαμβάνονται διάλογοι, ανέκδοτα, παραμύθια γνωστά και παλιά, που μοιάζουν τόσο πολύ με κείνα του Αισώπου, όσο ή καμπούρα και το μουστάκι του Έλληνα αυτού δούλου μοιάζουν παράδοξα με κείνα του Μπερτόλ-

ντο και του Καραγκιόζη. Οι άστεϊσμοί του Μπερτόλντο, καθώς κι' ή μωρίες κι' ή άπλοικότητες των απογόνων του, (τούτοι οι δύο όμολογούμε πως αξίζουν λιγώτερο από τον πρώτο) λές και βγαίνουν από ανδρίκελλα, κι' εμείς είμαστε θεατές και πέρνουμε ζωντανό μέρος στην υπόθεση του δράματος. Είναι δηλαδή το λαϊκό παντοτεινό θέατρο, το θέατρο κάθε εποχής, με την αλληλουχία από αξιώματα, σοφίσματα και άδικαιολόγητες εξυπνάδες, που δεν έχουν σχέση με την ψυχή των προσώπων. Ο λαός στην τεχνη του, θέλει μάλλον να παραστήση τον παραδειγματικό τύπο παρά τον πραγματικόν άνθρωπο, μάλλον τον αφηρημένο χαρακτήρα.

Όστε ο λαός έπλασε με τον Μπερτόλ-

ντο τον τύπο του έξυπνου χωριάτη, ενώ με τους άλλους δύο τον τύπο του άπλοϊκού και του κουτού.

Ο Μπερτόλντο, ο γιός του Μπερτόλντινου, κι' ο έγγονός του Κασσασένο, ζού-

σανε μια φορά κι' έναν καιρό, στα χρόνια του βασιληά Άλβόινου (των Λογγοβάδων), ή, αν αγαπάτε, στα χρόνια τὰ δικά μας. Ήτονε ξυλοκόποι άπάνω στα βουνά Άππένινα. Κατεβήκανε μια φορά στη ζωή τους, και τὰ είπανε όλα όσα είχαν να πούνε και έπραξαν όσα είχαν να πράξουν, μπροστά

στο Βασιληά. Τον Βασιληά τον τριγυρίζουν Άφεντάδες κι' Άρχοντες, μα δεν έχει μούτρα για βασιληάς. Και νάσου ξαφνικά ο Μπερτόλντο μπροστά του, χωρίς να βγάλη το καπέλλο του, και χωρίς να προσκυνήση διόλου. «Το μέτωπό του είναι ζωρμένο» και «τὰ φρύδια του είναι άγρια σαν γουρουνότριχες» και «τὰ μάτια του κόκκινα σαν φωτιά». «Φοράει χονδρές κάλτσες και τσαρούχια βαριά». «Το στόμα του μυρίζει σκόρδα». Ο βασιληάς, που εύτυχώς ήτανε καλόκαρδος, φαντάστηκε άμέσως πως ήταν κάποιος ιδιότροπος και δεν τούπε τίποτα. Έγεινε λοιπόν ή έξής συνομιλία:

Βασιληάς: Ποιός σε έφερε δω πέρα;

Μπερτόλντο: Το να πιστεύω δηλαδή πως ένας βασιλιάς είναι πιο μεγάλος από τους άλλους ανθρώπους δέκα ή δώδεκα πιθαμές, και πως στέκεται πιο ψηλά από τους άλλους, όπως στέκεται το καμπαριό από πάνω από τὰ σπίτια. Άλλά βλέπω πως είναι ένας κοινός άνθρωπος.

Βασιληάς: Στο άνάστημα είμαι κοινός αλλά στη δύναμη και στα πλούτη ξεπερνώ

τους άλλους όχι μονάχα δέκα πιθαμές, αλλά εκατό, χίλιες πήχες. Μα ποιός σ' έσπρωξε να κάνης τέτοιους συλλογισμούς;

Μπερτόλντο: Ο γάϊδαρος του περιβολάρη σου.

Βασιληάς: Τί σχέση έχει το γαδούρι του περιβολάρη μου με το μεγαλειόν του παλατιού μου;

Μπερτόλντο: Προτού να υπάρχεις εσύ και οι άρχοντές σου, το γαϊδούρι γκάριζε χίλια χρόνια προτήτερα.

Βασιληάς: Ποιά είναι ή μεγαλύτερη τρέλλα του ανθρώπου;

Μπερτόλντο: Το να νομίζη κανείς τον έαυτο του σοφό.

Βασιληάς: Ποιό είναι το καλύτερο κρασί;

Μπερτόλντο: Κείνο που πίνουμε στο ξένο σπίτι.

Βασιληάς: Λοιπόν πές μου τί θέλεις να σου δώσω και τί θά σου το δώσω άμέσως.

Μπερτόλντο: Όποιος δεν έχει από δικά του, δε μπορεί να δώση τίποτα στον άλλον.

Βασιληάς: Γιατί δε μπορώ να σου δώσω ό,τι επιθυμείς;

Μπερτόλντο: Έγώ γυρέβω εύτυχία και συ δεν την έχεις για να μου τη δώσης.

Βασιληάς: Δεν είμαι λοιπόν εύτυχής, άφου κάθομαι σε τούτον το ψηλό θρόνο;

Μπερτόλντο: Πιο ψηλά κάθεται κανείς, πιο κινδυνεύει να πέση.

Και ο διάλογος εξακολουθεί και τὰ αξιώματα του Μπερτόλντο βγαίνουν τ'όνα πίσ' από τ'άλλο. «Όποιος έμπιστεύεται στον άλλον, γίνεται κορόιδο». «Όποιος κακολογεί, σχεδόν πάντα μαντεύει»; «Κακότυχος ο σκύλος που άφίνει να του πιάνουν την ουρά του». «Γυναίκα, νερό, φωτιά μάς χαλάνε πάντα τον κόσμο». «Όποιος σπέρνει άγκάθια, άς μην περιπετάει ξυπόλυτος», «Του γουρουνιού και του βατράχου μην του πάρεις τή λάσπη» κ. τ. λ.

Βασιληάς: Για δες πόσοι άρχοντες και

Ο Λορέντζο Μαγνίφικο
δεχόμενος τους καλλιτέχνες στα περιβόλια του
[βλ. «Ανέκδοτα Μιχαηλαγγέλου»]

βαρόνοι στέκονται ολόγυρά μου για να ύπακούσουν και να με τιμήσουν.

Μπερτόλντο: Και τὰ μερμύγκια κάθονται γύρο στην άγριοαχλαδιά και τής ροκανίζουνε τή φλούδα.

Στο τέλος ο βασιλιάς συμπαθεί τον Μπερτόλντο.

Βασιληάς: Έλα να καθίσης μαζί μου πάνω σε τούτο το βασιλικό θρόνο.

Μπερτόλντο: Όχι δά, δε χωράνε τέσσερα κωλομέρια πάνω σε ένα κάθισμα.

Κι' επειδή ο Μπερτόλντο επ' ουδενί λόγω θέλει να προσκυνήση, ο βασιλιάς αποφασίζει και διατάζει να μικρύνουν τήν πόρτα, ώστε μπαίνοντας ο Μπερτόλντο να είναι υποχρεωμένος να σκύψη. Κι' ο Μπερτόλντο μπαίνει, αλλά άνάποδα, με τον πινό του. Άνάμεσα του βασιλιά και του Μπερτόλντου υπάρχει μια κρυφή συμπάθεια. Κι' ο χωριάτης θά περνούσε φίνα στο Παλάτι, μ' όλον που του υποβάλανε

γὰ λύση αινίγματα καὶ νὰ ὑπερπηδήσῃ πολλὰ παλούκια πὸ τοῦ στήνανε οἱ αὐλοῖκοι, ἂν δὲν ὑπῆρχε κεῖ μέσα ἡ βασίλισσα. Μόνο νὰ βγαζέ φωνὴ αὐτὴ ἡ γυναίκα, κι' ὁ Μπερτόλντο ἔτρεμε.

Μὲ τὸν θάνατο τοῦ Μπερτόλντο τελειώνει ἡ πρώτη ἐποποιία. Κι' ὁ χωριάτης πὸ κατόρθωσε νὰ ξεγλυστήσῃ τὸ χειρότερο κακό, δηλαδὴ τὴ γυναίκα, πεθαίνει, εἰ εἰρωνεία, ἀπὸ τὴν πολλὴ περιποίηση πὸ τοῦ καναν οἱ γιατροὶ τῆς Αὐλῆς. Ὁντας ἄρρωστος στὸ κρεβάτι του, γύρεψε νὰ τοῦ φέρουν ἓνα καζάνι φασόλια μὲ κρεμίδια καὶ γλυκοπατάτες ψημένες μέσα στὴ γόβωλη.

Ἀλλὰ οἱ γιατροὶ τὸν ὑπέβαλαν σὲ δίαιτα, ὅπως κάνανε οἱ μεγάλοι. Ἄφ' οὗ καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ τάφου του τελειώνει ἔτσι:

Μπερτόλντο τονε λέγανε, τοῦ Ρήγα
| εἶχε τὴ χάρη,

Μὰ πέθανε ὁ δύστυχος μὲ πόνο καὶ
| πικράδα.

Π' οὔτε κρεμίδια ἔφαγε κι' οὔτε καὶ
| φασολάδα.

Βιβλία τοῦ Μπερτόλντο ὑπάρχουν στὴν Ἰταλία ἀμέτρητα, ἀλλὰ αἱ περισσότερες ἐκδόσεις εἶναι ἀκρωτηριασμένες, τεχνοτροπημένες καὶ ἀνακριβεῖς. Μόλις πρὸ ἓνα μῆνα

βγήκε μιὰ Ἰταλικὴ καινούργια ἐκδόσι τόσο ωραία καὶ μελετημένη, πὸ ἀξίζει νὰ συγκαταλεχθῇ μεταξὺ τῶν καλλιτεχνικωτέρων ἐκδόσεων τῆς ἐποχῆς μας.

Κ' εἶναι ἀπὸ αὐτὴ πὸ μεταφράσαμε τὰ κομμάτια πὸ δώσαμε, καὶ πὸ μῆς ἐνέπνευσε νὰ ποῦμε ἕσα εἶπαμε. Τὸ βιβλίον αὐτὸ* ἔχει 20 παλῆς χαλκογραφίες τοῦ ζωγράφου Κρέστι (1600), τοῦ λεγομένου τότε Σπανιόλο, καὶ εἶναι τυπωμένο μὲ στείχια πολυτελείας καὶ σὲ φινό χαρτί, καὶ κοστίζει παραπάνω ἀπὸ χίλιες δραχμὲς τὸ ἀντίτυπο.

Δὲν νομίζετε λοιπὸν πὸς ἔπρεπε κ' ἐδῶ νὰ βρεθῇ ἓνα σοφὸ μυαλὸ νὰ μαζέψῃ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς λαϊκῆς ἀστειολογίας, ἀφοῦ «ἡ ἐξυπνάδα τοῦ λαοῦ, δέχεται τὴν σοφίαν τοῦ τόπου» ὅπως λέει ὁ Ἄγγλος βάρδος!

Σπάνια εἶναι τὰ βιβλία πὸ τὸ περιεχόμενό τους εἶναι τέτοιο, ὥστε νὰ συνενώνῃ τὴν ἀγνότητά, τὴ χαρὰ καὶ μαζὶ τὴν κλασσικὴ μορφή. Τέτοιο εἶναι ὁ Μπερτόλντο.

* Ἐκδοσις Clodio Argentieri. Spoleto 1926. Τιμῆται λιρέτες 250.

ΑΥΓΗ

Σὲ ὁδοὶ παρθενίᾳς ἀγροβαμμένη
ἐπιναίει ἀπὸ τὸν ὕπνο τῆς ἡ Φύση.
Μὲ κόπο. Μὴν ἠθέλοντας ν' ἀφήσῃ
τὰ ὄνειρατά της, πὸν ἦταν βυθισμένη.

Σὰ μιὰ καινούργι' Ἀγάθη, ὄνειρεμένη,
πὸν μὲς στὸ κόσμον τώρα θὰ σκορπίσῃ
καὶ κάποια νέα ζωὴ θεὰ γεννήσῃ
στὸ κάθε ἀπάνω φαίνεται γραμμένη.

Στὸ πρῶτον ἀγροχαμόγελο, πὸν ἡ μέρα
σκορπίζει πρὶν ὀλίγη προβάλει,
τὸ κάθε τι μὲ χίλιους τρόπους ψάλλει.

Τραγοῦδια στὸν ἀσὺληπιτο Πατέρα,
μὲ φῶς μὲ χροῶμα, ἢ τόνον μ' ἴδια χάρη
τὸ ζῶν, τὸ δένρον, τ' ἄνθος, τὸ χορτάρι.

Κέρκυρα.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΤΖΙΦΡΑΣ

P. ΒΑΣΙΛΑΣΑΡ

ἈΠΕΚΔΟΤΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

Ο ΜΙΧΑΗΛΑΓΓΕΛΟΣ

Λένε πὸς μιὰ φορὰ ὁ Μιχαηλάγγελος, κονβεντιάζοντας μὲ τὸ φίλον του τὸ Βάζαρη, τοῦπε ἀστειεύμενος: «Ἄν σήμερα, Τζιόρτζιο, ἔχω κάποια ἐπιτυχία στὴ γλυπτικὴ, αὐτὸ τὸ χρεωστῶ στὴν παραμάνα μου, πὸν μὲ τὸ γάλα τῆς βύζαξα τὴ σμίλη καὶ τὸ σφουρί μου».

Καὶ πράγματι ὁ πατέρας του, ὁ Λουδοβίκος Λεονάρδος Μπονοναρότι Σιμόνι, ἀρχοντίας τοῦ κάστρου τοῦ Κιοῦσι (τῆς Τοσκάνας), ἀλόγονος τῆς ἐγγενεστάτης καὶ ἀρχαιοτάτης δυναστείας τῶν Κομήτων τῆς Κανόσσα, τὸν εἶχε ἐμπιστευθῆ, ἀμέσως μόλις γεννήθηκε (1474), στὴ γυναίκα ἐνὸς μαρμαρᾶ ἀπὸ ἐκείνους πὸν ἔργαζόντανε στὰ λατομεῖα τῆς Φλωρεντίας.

Λὲς καὶ ὁ Μεσαίωνας, πρῶτον σβῆσει μὲ τὸ κλασσικισμό τῆς Ἀναγεννήσεως, θέλησε μὲ τὸ ὑλικὸ δαιμόνιον τοῦ Μιχαηλαγγέλου, καθὼς καὶ μὲ τὸν πνευματικὸ Θεοτοκόπουλον, νὰ στείλῃ μιὰ στερεὴ ἀναλαμπή, πὸν μέσα τῆς νὰ φανῇ ὅλο τὸ παρελθόν του.

Μιχαηλάγγελος

Ἡ περιέργη δυνατὴ φύσις τοῦ Φλωρεντινοῦ αὐτοῦ τεχνίτη, πὸν μὲ ὅλη τὴν ἀδιάκοπη δουλειά, ἔζησε γερὸς 90 χρόνια, εἶτανε τόσο ἀπορροφημένη ἀπὸ τὴν τέχνη πὸν τὸν ἔκανε νὰ ζήσει ἀπομονωμένος, μέχρι στὸ σημεῖον νὰ μὴν θέλῃ νὰ δέχεται κανένα στὸ σπίτι του. Γιὰ τοῦτο ὁ κόσμος τὸν ἔλεγε μισάνθρωπον καὶ τοιγκοῦνη.

**

Μιὰ μέρα, ἕνας παπᾶς φίλος του τοῦπε: «Τὶ κοῖμα πὸν δὲν παντρέφτηκες, γιατί τὰ παιδιὰ σου τώρα θὰ κληρονομούσανε τοὺς τίμους κόπους σου». Κι' ὁ Μιχαηλάγγελος τοῦ ἀπάντησε: «Θέλεις γυναίκα χειρότερη ἀπὸ τούτη τὴν τέχνη, πὸν πῆρα, καὶ πὸν μὲ βασανίζει μέρα νύχτα; Τὰ ἔργα πὸν ἔκαμα εἶναι τὰ παιδιὰ μου. Γιὰ δὲς τώρα τὸν Γκιβέρτι, ἐκείνον

πὸν ἐφραξε τὴν πόρτα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου: τὰ παιδιὰ του τοῦ πούλησαν καὶ τοῦ ἔφαγαν ὅ,τι ἄφησε, ἐνῶ ἡ πόρτα του στέκεται πάντα ὄρθια».

**

Ὅσο οὐράνιος εἶναι ὁ Θεοτοκόπουλος, ἄλλο τόσο γήινος εἶναι Μιχαηλάγγελος.

Ὁ Μιχαηλάγγελος εἶχε ἑφτά ἀδέρφια καὶ ὅλα ἦταν τεχνίτες ἐπινοητοί. Ὅσο γὰρ

τὸν ἴδιο, ὁ πατέρας του θέλησε νὰ τὸν βάλῃ νὰ μάθῃ γράμματα, ἀλλὰ ἐπειδὴ πάντα, ἀπὸ τὰ πῦρ μικρά του χρόνια, τὸν ἔβλεπε νὰ ἔχη τὴ μανία νὰ σχεδιάζῃ μὲ τὸ μολύβι ὅποτε τὸν δινότανε εὐκαιρία, ἀποφάσισε νὰ τὸν βάλῃ στὴ **Μποιτέγκα** (ἐργαστήριον), (ἦτανε τότε ὁ Μιχαηλάγγελος 14 χρονῶν) τοῦ φημισμένου ζωγράφου Γκιrolαντάγιο, πὸν δούλευε μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ του.

Γιὰ νὰ δείξουμε πὼς τότε μαθαίνανε τὰ παιδιά τὴν τέχνη τῆς ζωγραφικῆς, μεταφράζουμε ἐδῶ παρακάτω τὸ περιεργὸ συμβόλαιον πὸν ἔγραψε ἰδιοχείρως ὁ Δουνοβτικός Μποκοναρόνης, πατέρας τοῦ τεχνίτη μας, καὶ πὸν βρίσκεται ἀκόμα στὰ βιβλία τοῦ Γκιrolαντάγιο: «1488 ἐνθυμίζω τὴν ἡμέρα αὐτὴ πρώτη Ἀπριλίου, ὅτι ἐγώ, ὁ Δουνοβτικός Μποκοναρότι, συμβάζω τὸν υἱόν μου Μιχαὴλ Ἄγγελον μὲ τὸν Δομίνικον καὶ Δαυὶδ τὸν Τομμάζο τοῦ Κορράδου, γιὰ τὰ τρία προσεχῆ ἔτη, ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους: ὅτι ὁ εἰρημῆνος Μιχαὴλ Ἄγγελος ὀφείλει νὰ μὲνῃ μὲ τοὺς εἰρημῆνους ὅλα τὰ ὡς ἄνω ἔτη γιὰ νὰ μάθῃ ζωγραφικὴ καὶ νὰ ἀσκεῖται εἰς τοῦτο τὸ ἐπάγγελμα συμφώμως μὲ ὅσα τὸν προστάζουν οἱ εἰρημῆνοι. Οἱ δὲ Δομίνικος καὶ Δαυὶδ ὀφείλουν νὰ δώσουν κατὰ τὰ τρία αὐτὰ ἔτη εἰκοσιτέσσερα φλουριά εἰς μετρητά. Τὸ πρῶτον ἔτος ἔξῃ φλουριά, τὸ δεῦτερον ὀκτώ φλουριά καὶ τὸ τρίτον δέκα φλουριά, ἐν ὄλῳ ἐνεήνητα ἔξ λιτρες».

**

Ὅτι ἔκαμε ὁ Μιχαηλάγγελος σὲ τούτῃ τῇ πρώτῃ περίοδῳ τῆς σπουδῆς του, εἶναι τόσο ἀξιοθαύμαστο, πὸν, ὅταν ἦτανε πια 76 χρονῶν, φώναξε: «Σὰν εἶμουννα παιδί εἴξερα πολὺ καλύτερα ἀπὸ τώρα ποῦμαι γέρος».

Ἡ πρώτη ζωγραφικὴ σύνθεση τοῦ Μιχαηλάγγελου, πὸν προξένησε μεγάλη ἐντύπωση, εἶναι ἕνας Πειρασμὸς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, σχεδιασμένος μὲ πένα καὶ ὕστερα χρωματισμένος. Ὅπου, γιὰ νὰ ἀποδώσῃ τὰ παράξενα σχήματα τῶν διαβόλων πὸν πειράζοντε τὸν Ἅγιο, πήγαινε καὶ γύρευε φάρια ποῦχανε λέπια μὲ παράδοξα χρώματα. Συχνὰ ἀπομιμότανε θαναμάσια τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ζωγράφων καὶ τὰ ἔκαμε τόσο ἀπαράλλακτα, πὸν

εἶτανε ἀγνώριστα. Συνήθιζε νὰ τὰ βάφῃ νὰ τὰ παληώνῃ μὲ τὸν καπνὸ, καὶ νὰ τὰ λερώνῃ μὲ διάφορες οὐσίες τόσο καλά, πὸν δὲν τὰ ξεχώριζες ἀπὸ τὰ πρωτότυπα. Καὶ αὐτὸ τῶκανε μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ζωγράφων πὸν θαύμαζε, δίνοντας στοὺς ἰδιοκτῆτας τοὺς αὐτὰ του τὰ ἀντίγραφα.

**

Τώρα θὰ σᾶς πῶ πὼς ὁ Μιχαηλάγγελος ἔγινε ξαφνικὰ γλύπτης, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδοθῇ στὴ ζωγραφικὴ. Μάθετε πὼς ὁ Λορέντζο τῶν Μεδίκων, πὸν τὸν λέγανε Μανίφικο (Μεγαλοπρεπῆ), γιατί ἐστάθηκε γιὰ τὴ Φιορέντζια ὁ, πὸν ὁ Περικλῆς γιὰ τὴν Ἀθήνα, (καὶ τοῦ Περικλέους πάλι ἔπαθε τὴ μαύρη μοῖρα), λυπότοννε πολὺ, βλέποντας πὼς ἡ ἐποχὴ του δὲν ἔβγαζε φημισμένους γλύπτες, ὅπως ἔβγαζε ζωγράφους. Γιὰ τοῦτο ἀποφάσισε νὰ ἰδρῶσῃ μιὰ σχολὴ γλυπτικῆς μέσα στὰ περιβόλια του καὶ ἔστειλε νὰ εἰδοποιήσουν σ' ὅλες τῆς «μποιτέγκες» πὼς ἂν ὑπῆρχαν νέοι πὸν θέλανε νὰ ἀσκηθοῦν σὲ τούτῃ τῇ καινούργια τέχνῃ, νὰ τοὺς στέλνονε στὰ περιβόλια του. Μιὰ μέρα, ὁ μικρὸς Μιχαηλάγγελος, ποῦχε πάει κ' αὐτὸς στοὺς ἀρχοντικοὺς κήπους νὰ ἰδῇ πὼς δουλεύονε οἱ μαρμαράδες, πῆρε κ' αὐτὸς μιὰ σμίλη κ' ἕνα σφυρὶ κ' ἔφτιαξε σ' ἕνα κομμάτι μάρμαρο ἕνα ὠραῖο κεφάλι σατύρου. Καὶ σὰν τὸ τελείωσε, ἀνελήφθη πὼς κάποιος πίσω του τὸν πρόσεχε μὲ ἱκανοποίηση. Ὁ κύριος αὐτὸς τότε τοῦ ἔκανε τὴν παρατήρηση πὼς οἱ σάτυροι, ἐπειδὴ συνήθως εἶναι γέροι, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χουνε ὅλα τοὺς τὰ δόντια. Πέρνει λοιπὸν ὁ μικρὸς τὸ σφυρὶ καὶ τὴ σμίλη καὶ μ' ἕνα χτύπημα κόβει ἕνα δόντι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ σατύρου. Τὴν ἄλλη μέρα γύρισε ὁ Μιχαηλάγγελος γιὰ νὰ ἀποτελειώσῃ τὸ πρῶτον του γλυπτικὸ ἔργο, ἀλλὰ ἀντὶ αὐτοῦ, βλέπει πάλι τὸν ἀγνωστο κύριον νὰ τὸν περιμένῃ ἐκεῖ, καὶ τοῦ εἶπε ὅτι τὸν σάτυρό του τὸν θαύμασε καὶ τὸν πῆρε ὁ μέγας ἀφέντης τῆς Φλωρεντίας, καὶ ὅτι, ἂν ἤθελε, θὰ τὸν πήγαινε στὸ παλάτι νὰ τὸν ουστήσῃ, στὸν ἀφέντη. «Ἄν πρόκειται νὰ μοῦ δώσῃ τὸ σατυρὸ μου, τότε θάρθω» ἀπαντᾷ ὁ μικρός.

Ὁ ἀγνωστος κύριος, ὁ ὁποῖος, ὅπως

τὸ καταλάβατε, δὲν ἦτανε ἄλλος παρὰ ὁ ἄδελφός ὁ Μανίφικος, ἀπεφάσισε νὰ βοηθήσῃ καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν Μιχαηλάγγελο, κ' ἔστειλε νὰ ποῦνε στὸν πατέρα του ὅτι ὁ μικρὸς στὸ ἐξῆς θὰ μείνῃ στὸ παλάτι του σὰν νᾶτανε γυῖός του. Στὸ παλάτι ὁ Μιχαηλάγγελος ἔμεινε σὲ δικὸ του διαμέρισμα, κ' ἔπρωγε μὲ τὰ παιδιά τοῦ Λορέντζου τοῦ Ἀφέντη, καὶ ἦτανε τιμημένος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀρχοντες καὶ τοὺς σοφοὺς τῆς Φλωρεντίας. Ἦτανε τότε 15—16 χρονῶν, κ' ἔμεινε στὸ παλάτι ὅσο ἔζηε ὁ Μανίφικος, δηλαδή 4 χρόνια. Ἐπειρνε, ἔκπτος ἀπὸ τὴν περιποίησιν καὶ 5 φλουριά τὸ μῆνα γιὰ μισθό. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὅλοι οἱ νέοι πὸν ἐργαζότανε στὰ ἀρχοντικὰ περιβόλια ἔπερναν μισθὸ καὶ φιλοδοωρήματα ἀπὸ τοὺς μεγαλόφυρχο ἐκείνο ἀφέντη. Καὶ τὰ περιβόλια τοῦ Μανίφικο ἦτανε πλουσιοκοσμημένα ἀπὸ ἀγάλματα ἀρχαῖα καὶ νέα, καὶ ἀπὸ θαυμάσιες ζωγραφίες.

**

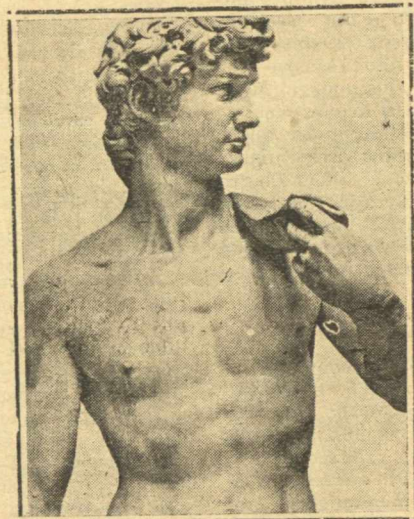
Λένε πὼς κάποιος ζωγράφος Τοριτζιάνο λεγόμενος, ἀφοῦ ἔδωσε φιλία μὲ τὸ Μιχαηλάγγελο, μιὰ μέρα, ἀπὸ τὴ με-

γάλη του ζήλια πὸν τὸν ἔβλεπε ἱκανώτερον καὶ πῦρ δοξασμένον ἀπὸ αὐτόν, τοῦ τράβηξε μιὰ γροθιά στὴ μύτη μὲ τόση δύναμη πὸν τοῦ τὴν ἔσπασε, ἀφήνοντάς του τὸ σημάδι γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ του. Ἀδύτον τὸ Τοριτζιάνο ἔπειτα τὸν ἐξώρισαν γιὰ πάντα ἀπὸ τὴ Φλωρεντία. Μιὰ μέρα ὁ Μανίφικος πέθανε μυστηριωδῶς, καὶ ἡ τύχη τοῦ Μιχαηλάγγελου ἄλλαξε ξαφνικὰ. Κάποτε ἕνας ἄσημος γλύπτης Σιμόνε, εἶχε ἀρχίσει νὰ σκαλίσῃ ἕναν γίγαντα σ' ἕνα μάρμαρο 9 πῆχες ὕψους, ἀλλὰ ἐπειδὴ δυσκολευότανε πολὺ νὰ τὸν ἀποτελειώσῃ, τὸν ἄφησε στὸ τέλος στὴ μπάντα. Ἐτῆγε νὰ ἰδῇ μιὰ φορὰ ὁ Μιχαηλάγγελος αὐτὸ τὸ μάρμαρο καὶ χωρὶς κανεὶς νὰ τὸ ἀν-

τιληφθῇ, τὸ μεταμόρφωσε σ' ἕναν Δαυὶδ μὲ τὴ σφενδόνη στὸ χεῖρ καὶ τῶφτιαξε σὲ τρόπο ὅστε νὰ φαίνονται στὴν ἄκρη του τὰ χαράγματα πὸν εἶχε κάνει ὁ Σιμόνε, τὰ ὁποῖα ἀκόμα σήμερα φαίνονται. Καὶ σὰν τελείωσε τὸν Δαυὶδ, ἔρχεται κ' ὁ ἱππότης πὸν τὸν παράγγειλε νὰ τὸν ἰδῇ, καὶ ἐπειδὴ παρατήρησε ὅτι ἡ μύτη τοῦ ἀγάλματος εἶτανε μεγάλη, ὁ Μιχαηλάγγελος ἀνεβαίνει, πέρνοντας πρῶτα στὸ χεῖρ του ὀλίγη σκόνη καὶ μιὰ σμίλη καὶ προσποιούμενος ὅτι διόρθωνε τὴ μύτη ἔρχοι τὴ σκόνη χωρὶς ν' ἀγγίξῃ διόλου τὴ μύτη. Καὶ ἔλεγε στὸν ἱππότη: «Κυτάξέτε το τώρα». Κ' ὁ ἱππότης λέει: «Τώρα μ' ἀρέσει πῦρ πολὺ, ἔχει πῦρ ζωὴ ἀπὸ πρῶτα». Κ' ἔτσι κατέβηκε ὁ Μιχαηλάγγελος καὶ γελοῦσε μέσα του γιὰ κείνους, πὸν θέλοντας νὰ δείξουν ὅτι εἶναι σπουδαῖοι, δὲν ἔφερον τί λένε.

Μιὰ φορὰ, κάποιος εὐγενής, Ἄγγελος ὀνομαζόμενος, παρήγγειλε στὸ Μιχαηλάγγελο μιὰ Παναγία. Ὁ Μιχαηλάγγελος, σὰν τὴ τελείωσε, τὴν ἔστειλε στὸ σπίτι τοῦ εὐγενῆ, μαζί μὲ μιὰ σημείωση ὅπου εἶχε γράφει τὴ τιμὴ τῆς, δηλαδή 60 φλουριά.

Παρεξενύτηκε πολὺ ὁ Ἄγγελος νὰ ξοδέψῃ τόσα γιὰ μιὰ εἰκόνα, κ' ἔστειλε μονάχα 40 φλουριά. Ἀλλὰ ὁ Μιχαηλάγγελος τοῦστειλε πίσω τὰ λεφτά, καὶ εἶπε νὰ τοῦ ποῦνε ἢ 100 φλουριά, ἢ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν εἰκόνα πίσω. Τότε ὁ εὐγενής, δέχτηκε νὰ τοῦ δώσῃ 60. Ἀλλὰ ὁ Μιχαηλάγγελος δὲν ἔμεινε ἱκανοποιημένος, ἀλλὰ τούτῃ τῇ φορὰ ζητᾷ τὸ διπλάσι ἀπὸ τὴν πρώτη τιμὴ. Γιὰ νὰ μὴν τὰ πολυλογούμε, ὁ Ἄγγελος ὑποχρεώθηκε νὰ τοῦ πληρώσῃ 140 φλουριά γιὰ νὰ πάρῃ τὴν Παναγία, ἢ ὁποῖα σήμερα ἀκόμα βρίσκεται στὴν Πανακοθήκη τῆς Φλωρεντίας.

Μιχαηλαγγέλου: Δαυὶδ

Λόγια και Πράγματα

Ίωσηφ Κόνρατ

Ο Ίωσηφ Κόνρατ, του οποίου αρχίζουμε να δημοσιεύουμε ένα από τα πειράματα έργα του σ' αυτό το φύλλο, είναι από τους πειράματα μεγάλους και τους πειράματα πρωτότυπους συγγραφείς της 'Αγγλίας. Πολωνικής καταγωγής, εΐτανε καπετάνιος, προτού γίνη συγγραφέας. Έν τούτοις τὰ έργα του δὲν ἔχουν θέμα κυρίως τὸ στοιχείο αὐτὸ μέσα σὶ ὁποῖο ἔζησε, ἐκτός ἀπὸ τὸ ἔργο του «Στὸν καθρέφτη τῆς θάλασσης». Μέσα στὰ ἔργα του βρῖσκει ὁ ἀναγνώστης τὶς ἀγωνίες καὶ τοὺς τρόμους μιᾶς ψυχῆς ἀνήσυχης καὶ ἐρευνητικῆς. Στὸ ἐπόμενο φύλλο θὰ δημοσιεύσουμε ἀποσπάσματα ἀπὸ κάποιο ἐπιστολὴς του, πὺ ὁ περιεργος αὐτὸς ἀφηγητὴς μιλά γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐργαζότανε καὶ γιὰ τὴ δυσκολία πὺ εὗρισκε ὡσπὺ νὰ τελειώσῃ ἕνα ἔργο του.

Μειονότητες

ΠΡΟ τεσσάρων ἐτῶν ἐξεδόθη ἕνα βιβλίο γιὰ τὴ Βαλκανική. Ὁ συγγραφέας του κ. Ι. Σοφιανόπουλος πὺ ἐμελέτησε ὅσο κανεὶς τὰ προβλήματα τῆς χειρσονήσου ἀφιέρωσε ἀρκετὲς σελίδες γιὰ τὴς μειονότητες. Σὲ κάποια παράγραφο μιλῶντας γιὰ τὴν ἀδιαφορία πὺ δείχνουν πολλὰ κράτη γιὰ τὶς μειονότητες λέει τὰ ἑξῆς:

Αὐτὴν ὅμως τὴν ἀδιαφορίαν—καλλιτέρα τὸν ἐμπαγνὸν—ἀπέναντι τῶν μειονοτήτων θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν ἀναμῆνῃ κανεὶς ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, ἀφοῦ, ἰδιαιτέρως ἡ δευτέρα, καὶ τὴν Μικρὴν Ἀνατὴ περιβάλλει, νομίζοντας ὅτι μὲ τὸ ἀναμικρὸν αὐτὸ κατασκευάσμα εἴμπορεὶ νὰ ἀναγκαστῇ τοὺς ἡττημένους ἀπὸ τὴν ἐξάπλωσιν, καὶ γενικότερα ἀπὸ ἕνα ἀσθενικὸν ὄργανισμὸν ὅπως ἡ Κ. Τ. Ε., ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεὶ νὰ παρουσιάζεται εἰς τὰ μάτια τῶν ἀμειωμένων ὡς ἕνα ὀλιγαρχικὸν κατασκευάσμα, πὺ προσπαθεὶ νὰ στερεώσῃ τὴ γεωγραφικὴ κατάταξιν τῶν κρατιδίων, πὺ ἐδημιούργησαν αἱ συνθήκαι, πάσῃ θυσίᾳ. Ὅμως ἂν αὐτὸ τὸ φαινόμενον τῆς ἐνόχου ἀδιαφορίας παρουσιάσεν ἡ Κ. Τ. Ε. εἰς τὰ ζητήματα αὐτά, διότι καμμία Δύναμις ἀπὸ τὰς ἐκπροσωπούμενας μεχρὶς ὥρας εἰς τὸ

Συμβούλιον τῆς δὲν εἶχε τὸ ἡθικὸν θάρρος νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τὴν βίαν καὶ τὸν τῶσον γενικότερα κινδυνώδη σωθισμὸν τῶν κρατιδίων αὐτῶν, ὑπάρχει θεβραϊότης ὅτι μετὰ τὴν εἰσοδὸν τῆς Γερμανίας εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἡ σκηνοθεσία θὰ ἀλλάξῃ. Ὅχι βέβαια διότι ἡ Γερμανία πιστεύει περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἰς τὸ δίκαιον, καὶ δὲν τὸ θυσιάζει εἰς τὴν βίαν, ὅσο διότι ἀδικημένη σήμερα μὲ φαλιδισμένους τοὺς ἀνατολικούς πληθυσμούς τῆς, ἔχει ἄμεσον συμφέρον καὶ τὰς ἀδυναμίας τῶν Τσέχων καὶ τῶν Πολωνῶν νὰ πιστοποιήσῃ καὶ τοὺς συναδικηθέντας συντρόφους τῆς νὰ προστατεύσῃ. Ἐγὼ μάλιστα τὴν πεποιθήσιν, ὅπως βλοῖ οἱ σοσιαλιστικοὶ κύκλοι τῆς Εὐρώπης, ὅτι μὲ τὴν εἰσοδὸν τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Κ. Τ. Ε. θὰ σημειωθῇ νέα ἐποχὴ εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀποτελεσματικῆς προστασίας τῶν μειονοτήτων.

Αὐτὰ ἔγραψε πρὸ τεσσάρων χρόνων ἕνας μοναδικὸς ἐρευνητὴς τοῦ προβλήματος. Ὅταν ἡ σοβαρὴ αὐτὴ ἐργασία παρουσιάσθηκε οἱ ἀρμόδιοι τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἄφισαν νὰ διαγραφῇ στὰ πρόσωπά τοὺς τὸ αἰώνιο χαμόγελο τῆς εἰρωνείας. Τὰ πράγματα ὅμως δὲν τοὺς ἐδικαίωσαν. Μετὰ τέσσερα χρόνια, στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν τίθεται ζήτημα μειονοτήτων κατὰ τρόπο πὺ δὲν τὸν εἶχαν φαντασθῆι τὰ διάφορα ὑπουργεῖα τῶν ἐξωτερικῶν πὺ ἐνόμιζαν ὅτι καμμία δύναμις δὲν θὰ τολμοῦσε νὰ θίξῃ τὶς ἰμπεριαλιστικὰς διαθέσεις μερικῶν μεταπολεμικῶν κυριάρχων.

Κίνδυνος

Ὡς τώρα κάναμε λόγο γιὰ τὴν αἰσθητικὴ ἐμφάνισιν τῶν Ἀθηναϊκῶν κτιρίων. Σήμερα μετὰ ὀρισμένες ἀνακαινώσεις πὺ ἔγιναν ἀπὸ σοβαροὺς ἀρχιτέκτονας ἐξ ἀφορμῆς τῆς καταρρέσεως τοῦ Πανελληνίου βγαίνει τὸ πολὺ ἀπλό συμπέρασμα πὺς διάφοροι ἐξ ἐσπερίας ἐλθόντες ἀρχιτέκτονες ὄχι μόνον κατέστρεψαν τελείως τὴν αἰσθητικὴ ὄψη τῆς πόλεως ἀλλὰ ἐδημιούργησαν καὶ ἀπειρους σοβαροὺς κινδύνους πὺ ἀπειλοῦν τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτοὺς τοὺς τερατώδεις ἀρχιτεκτονικοὺς κολοσσὺς εἶχαμε πάντα αἰσχροὴ γνώμη καὶ ὑποψιάζομαστε πὺς ὁ τεχνίτης πὺ ἔχει

τόσο κατώτερο αἰσθητικὸ γούστο δὲν μπορεὶ νάναί σοβαρὸς πουθενά. Τὰ τελευταία γεγονότα τὶς ὑποτίες αὐτὲς τὶς δυναμῶν καὶ ἀπυθνόμεθα στὴν κυβερνήσῃ παρακαλῶντας τὴν νὰ σώσῃ τὴν Ἀθῆνα ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ τὸ αἰσθητικὸ αἰσχος λαμβάνοντας ὅσα μέτρα χρειάζονται γιὰ τὸ σταμάτημα τοῦ κακοῦ.

Νοδεῖες

ΣΤΙΣ ἐκκλησίες τῶν Ἀθηνῶν δὲν ψάλλεται πειὰ ἡ βυζαντινὴ μουσική. Τὴν ἔχει ἀντικαταστήσει ἀπὸ χρόνια κάποιο ἄθλιο μουσικὸ κατασκευάσμα, πὺ περνᾷ γιὰ ἐξελιγμένη δῆθεν μορφὴ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Μουσικοὶ σοβαροὶ, δικοὶ μας καὶ ξένοι, καταδικάζουν ἀπερίφραστα αὐτὴ τὴ λεγόμενη συγχρόνισιν τῆς θρησκευτικῆς μουσικῆς. Μὲ τὸ ν' ἀνακατεῦν οἱ ψάλλτες στοιχεῖα βυζαντινῆς μουσικῆς μετὰ μὲ παιδαριώδεις μελωδίες-καντάδας καὶ μετὰ παντὸς εἶδους αὐτοσχέδιους μελοδραματικούς ὑστερισμούς, μὴν νομίζουν ὅτι ἐξελλίσσουν, ἀνανεώνουν τὴν παράδοσιν. Ἄν ἦσαν τεχνίτες, θὰ τὸ εἶδειναν δημογραφῶντας μέσα στὰ ἄρια τῆς ἀνατολικῆς μουσικῆς, ὅπως κάνανε ὁ Λαμπιτάριος, ὁ Πελοποννήσιος, ὁ Φωκαεὺς. Τάλλα εἶνε χαμένα λόγια ὅπως ἀστήρικτες εἶναι καὶ οἱ δικαιολογίες ὅτι ὁ κόσμος θέλει καντάδες: Οἱ ἀληθινοὶ τεχνίτες δὲν συμφωνοῦνται μὲ τὸ τι ζητᾷ ὁ κόσμος, μὰ οἱ ἴδιοι μορφῶνουν τὸ γούστο τοῦ κόσμου. Κόσμη, ἐκτελεστὲς καλοὶ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ὅπως λ. χ. ὁ ψάλλτης τοῦ Ἁγίου Λουκά Πατησίων, νὰ μὴν περιορίζονται στὸ γνήσιο καὶ βαθύ αὐτὸ εἶδος τῆς μουσικῆς, παρὰ νὰ ἐπιμένουν νὰ τ' ἀνακατεῦν μετὰ διάφορα ἀνοῦσια μελοδραματικὰ τσακίσματα. Δὲν καταλαβαίνουν πὺς αὐτὰ δὲν ἔχουν καμμία μουσικὴ ἀξία, καὶ πὺς γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲ μποροῦν νὰ ἀνυψώσουν τὴ ψυχὴ, παρὰ μόνον νὰ ἀναψῶν τὴν αὐθητὰ ἀτμόσφαιρα τοῦ ναοῦ; Τὰ ἴδια μποροῦν νὰ λεχθοῦν καὶ γιὰ τὸ ὕψος τῶν ἱερέων.

Μιχαηλάγγελος

ΕΝΑΣ ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους καλλιτέχνες ὅλων τῶν ἐθνῶν καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν, καὶ γενικὰ μὲ ἀπὸ τὶς πειράματα ὑψηλῆς μορφῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Ζωντανὸς ἀκόμα εἶχε θεοποιηθῆ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του. Τὸ τεραστίον ἔργο του τὸ χαρακτηρίζει δύναμη ἀνυπέβλητη, καὶ τὸ διαπνέει βαθυτάτη καὶ συναρπαστικὴ τραγικὴ πνοή. Τὰ πρόσωπα τῶν

συνθέσεών του εἶναι γίγαντες καὶ τιτάνες ὅλοι ὅμως κνηγνημένοι ἀπὸ βαρεῖα μοῖρα, δὲν μποροῦν νὰ εὗρουν ἀνάπαυσιν πουθενά. Ὁ Μιχαηλάγγελος δὲν εἶτανε μόνον γλύπτης, ἀλλὰ καὶ ζωγράφος, καὶ ἀρχιτέκτων καὶ ποιητὴς. Ἀπὸ τὰ γλυπτικά του ἔργα σπουδαιότερα εἶναι ὁ Δαυὶδ (πὺ δημοσιεύομε), ὁ Μωϋσῆς, οἱ Σκλάβοι, ὁ Χριστὸς νεκρὸς στὰ γόνατα τῆς Παναγίας (Pieta), κλπ., ἀπὸ τὰ ζωγραφικὰ ἡ «Δευτέρα Παρουσία», ἀπὸ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ὁ θόλος τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Ὡς ποιητὴς ἀψῆσε σονέετα ἐφάρμλλα τοῦ Πετράρχα. Τὰ ἀνεκδοτά πὺ δημοσιεύομε, ὅπως εἶνε ἀπλὰ καὶ λαϊκά, δίνουμε καὶ στὸν ἀνίδεο αἰσθητικὸ ἀναγνώστη νὰ καταλάβῃ κάπως τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ τὸ χαρακτῆρα τοῦ καλλιτέχνῃ.

Γιὰ μὰ συνεργασία

Οἱ ὥραιες μελέτες καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ἀνεκδοτά, πὺ φιλοτεχνεῖ γιὰ τὸ περιοδικὸ μας ὁ κ. Τζούλιο Καίμη, ἀσφαλῶς θὰ ἐκίνησαν τὴν προσοχὴ τῶν ἀναγνωστῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους πολλοὶ θὰ ἀγνοοῦν ὅτι πρόκειται περὶ Ἑλληνοῦ συγγραφέως. Ὁ Τζούλιο Καίμη, ἑβραϊκῆς καταγωγῆς, εἶνε γιὸς τοῦ Μωϋσῆ Καίμη πὺ πέθανε τελευταίως, καὶ πὺ ὑπῆρξε ἕνας ἀνθρωπος τῆς σκέψῃς καὶ ἀνῆκε στὴν ἑπτανησιακὴ πλειάδα, φίλος τοῦ Μαβίλη, τοῦ Θεοτόκη, τοῦ Πάλλη, τοῦ Κογεβίνα κλπ. Ὁ νέος Καίμη συνεχίζει τὴν πνευματικὴν παράδοσιν τοῦ πατέρα του. Προικισμένος μὲ λεπτὸ γούστο, μὲ παρατηρητικὴ καὶ διεύθυνση, ἰδιότητα κατ' ἐξοχὴν ἑβραϊκὴ, σταχυολογεὶ καὶ ἀποδίδει μὲ εὐσυνειδησία, ὅτι ἐκλεκτὸ καὶ ἐνδιαφέρον εὗρει στὴ σύγχρονη λογοτεχνία, κυρίως τὴν Ἰταλικὴ Χάρις στὴ συνεργασία του θάχαμε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ προσφέρωμε στοὺς ἀναγνώστας μας ὥραια καὶ δυσεῦρετα πράγματα, γραμμένα ἀπὸ τὸν ἴδιον στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, πὺ τὴν ἀγαπᾷ σὰν μητρικὴ του καὶ τὴν θαυμάζει γιὰ τὴν ἐκφραστικὴ τῆς δύναμιν.

Ἡ εἰκόνα μας

ΕἶΝΑΙ ἔργον τοῦ Ἰταλοῦ ζωγράφου Ντιάντι. Ὁ καλλιτέχνης ἐπηρεασμένος προφανῶς ἀπὸ τὶς βοημικὰς ἀφηγήσεις τοῦ Μυρζὲ θέλησε νὰ μᾶς δώσῃ κάπως ρεαλιστικὸν τὸν τύπο τοῦ πτωχοῦ ζωγράφου πὺ ἀσχολεῖται μὲ τὸ ἀκατάστατο νοικοκυριὸν του. Ὅσο τὸ ἔργο δείχνει ἕνα ζωρὸ αἰσθητικὸν χρώματος καὶ μὲ πνοὴ ποιητικὴ.

Ένας σκύλος... Λέτε: ένας σκύλος. Έτι, απλούστατα: ένας σκύλος. Δηλαδή τίποτε, ένα ζώο οποιοδήποτε, ανάμεσα σε εκατομμύρια πολλών ζώων, χωρίς ψυχολογία, χωρίς ψυχή. Λέτε όμως και: ένας άνθρωπος. Και τὸ λέτε ἠχητικὰ καὶ μεγαλόπρεπα, με φωνὴ ἀπὸ κεφαλαῖα γράμματα, με σεβασμὸ καὶ βαρύτητα. Λέτε: ένας ἄνθρωπος, δηλαδή τὸ πᾶν, σὰν νὰ ἦταν μόνος, ξεχωριστός, ἀτομικός, ἀνάμεσα ἀπὸ εκατομμύρια ἄλλων ἀνθρώπων, προσωπικότης μ' ἐξαιρετικὴ σημασία, δυνατὸς χαρακτήρας, περίπλοκη καὶ βαθύτατη ψυχολογία, ψυχή ἀπ' αὐτὲς στὶς ὁποῖες καθρεφτίζεται καὶ ἐκδηλώνεται ὅλη ἡ θέληση τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ ὅμως δὲν μιῶ σὰν καὶ σὰς. Στὴ φωνή, τὶς περισσότερες φωνές, τὰ κεφαλαῖα τὰ δίνω στὸν σκύλο. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους γενικῶς, τὸ ἀλφάβητο μὲ τὰ μικρὰ γράμματα μοῦ εἶναι ἀρκετὸς. Ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, ἔχω πολὺ λίγους φίλους. Ὁ περὶ ἀγαπητὸς ὅμως καὶ περὶ πιστὸς, ὁ καλὸς μου σύντροφος εἶναι τώρα ένας σκύλος τοῦ τὸν λένε Φῶξ Τρότ, γάλλος πολιτὴς, γεννημένος στὶς Κάννες. Ἐρεῖ ὅμως δύο γλώσσες, γιατί ἂν ὁ πρῶτος του κύριος ἦταν γάλλος, ὁ δεύτερος εἶναι ἰταλός.

Τὸν ἐγνώρισα ἐδῶ καὶ τέσσερα χρόνια, στὶς Κάννες, στὴν ὁδὸν Ἀντίμπ, τὸ βράδυ τῆς 24 Δεκεμβρίου, τὴν ὥρα πού τὰ στενὰ πεζοδρόμια τῆς γαλλικῆς ἐκείνης πολιτείας γιὰ τοὺς εκατομμυριούχους τοῦ κόσμου, ἦταν γεμάτα ἀπὸ κόσμο πού πηγαινοερχόταν μπροστὰ στὶς καταστόλιστες προσθήκες, φορτωμένα με πακέττα καὶ πακετάκια, κ' ἐτοιμαζόνταν ν' ἀπολαύση στὶς σπιτικές ἡδονές τῆς Χριστουγεννιάτικης ὀλονικτίας. Στὴ Γαλλία διατηροῦν ἀκόμη κατὶ παλιές παραδόσεις, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει λαὸς συντηρητικώτερος ἀπ' αὐτόν, πού ἐπαναστάτησε τόσες φορές. Γι' αὐτό λοιπόν, κατὰ τὶς ἔντεκα τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγένων μαζεύονται ὅλοι στὰ σπίτια τους καὶ στοὺς δρόμους δὲν βρῖσκεται οὔτε σκύλος.

Καὶ ὅμως, ἐκεῖνο τὸ βράδυ, ἐδῶ καὶ τέσσερα χρόνια, ὑπῆρχε ένας σκύλος. Εἶχα μπῆ στοῦ «Μπουζ» γιὰ ν' ἀγοράσω γλυκὰ καὶ σαμπάνια καί, ἀφοῦ ἔστειλα τὶς προμήθειες στὸ σπίτι, ἐκεῖ κάτω, ἀνάμεσα στὶς βίλλες πού ἀπλώνονται στοὺς πρόποδας τοῦ πράσινου καὶ ἀνθισμένου, λόφου ὥστε ἐδῶ τὸν ὀνομάζουν Καλιφορνία, ἐκάθησα γιὰ νὰ πιῶ ένα πόντς, νὰ ζεσταθῶ λιγάκι.

Ἔτσι, εἶδα γιὰ πρώτη φορά τὸν φίλο μου, μετὰ τὰ ἄσπρα πόδια του στη-

φινόμενον στὰ κρύσταλλα τῆς ἐξώπορτας, μετὰ τὸ μαζύ του μούτρο κολλημένο στὸ τζάμι καὶ τὰ μάτια, ἕνα κίτρινο καὶ τῆλο ἄσπρο, καρφωμένα, ἀκίνητα, ἀπάνω μου. Ὅπως ὁ κόσμος ἐμπαινόβγαίνει, σὲ κάθε ἀνοιγμα τῆς πόρτας, ὁ φίλος μου ἔκανε τὴν προσπάθεια νὰ μπῆ μέσα στὴ ζέστη, γιὰ ν' ἀκούση ἴσως καὶ τὶς ἀρμονίες μιᾶς ἐξευγενισμένης τζᾶς μπάντ. Πάντα ὅμως ὁ φίλος μου, ἀφοῦ ἔκανε δύο βήματα γιὰ νὰ μπῆ μέσα, εὔρισκε τὸ πόδι μιᾶς ὑπαλλήλου, ἔτοιμο νὰ τὸν κλωτοσήξω. Καί, ἀφοῦ ἔκλεινε ἡ πόρτα τὶς ἐλπίδες του, ὁ φίλος μου ἐστήριξε πάλι τὰ πόδια στὸ κρύσταλλο τῆς πόρτας κ' ἐκάρφωνε ἀπάνω μου τὰ μάτια.

Ἦταν ἀκόμη ἐκεῖ, ὁ φίλος μου, ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ φύγω. Καί, καθὼς βγήκα ἔκανε πάλι τὴν προσπάθεια γιὰ νὰ μπῆ μέσα. Ἀλλὰ ἡ θυροφῶς πού μοῦ ἀνοίγε, ἔκλεισε ἀμέσως γι' αὐτόν, δίνοντάς του καὶ μιὰ κλωτσιά, πού αὐτὸς ὅμως κατῶρθωσε ν' ἀποφύγη. Τοῦ κάκου ἐπεκαλέσθηκα τὴν εὐπλαχνικότητα τῆς θυροφῶς.

— Ἀφήστε το νὰ μπῆ μέσα, δεσποινὶς — τῆς εἶπα. — Ἴσως νὰ ζητήη κανέναν.

Ἐκείνη ὅμως δὲν ἤθελε νὰκούση. — Βρίσκειτ' ἐδῶ ἀπὸ δύο ὄρες, κύριε. Δὲν ζητάει κανέναν. Εἶνε τὰ γλυκὰ πού τὸν τραβοῦνε.

Δὲν ἦταν δὰ καὶ μεγάλο ἔγκλημα. Καὶ ἐδῶ ἀκόμη, ὁ ἄνθρωπος ἀντιμέτωπος τοῦ σκύλου: καὶ ἦταν ἀνώτερος ὁ σκύλος. Ἄν στοῦ «Μπουζ» μπαίνει χωρὶς νάμαρτηση ένας ἄνθρωπος γιὰ νὰ φάη ἕνα γλυκὸ μετὰ δύο φράγκα πού τ' ἀρνήθηκε λίγο πρὶν σ' ἕνα ζητιάνο, γιατί κατηγοροῦμε ἕνα σκύλο πού θέλει νὰ φάη ἕνα γλυκὸ χωρὶς νὰ τὸ πληρώση ἀφοῦ δὲν ἔχει χρήματα οὔτε γιὰ ν' ἀγοράση κατὶ, οὔτε γιὰ νὰ κάμη ἐλεημοσύνη; Μιὰ μέρα, σὲ μιὰ φτωχὴ συνοικία τῆς Μασσαλίας, εἶδα ἕναν σκύλο νὰ κλέβη ἕνα ψωμάκι γιὰ νὰ τὸ φέρη σ' ἕνα παιδί. Ποιὸς ὅμως θὰ διέτρεχε τὸν κίνδυνο νὰ πιασθῆ γιὰ κλέφτης, γιὰ νὰ μὴ μ' ἀφήση νὰ κοιμηθῶ νηστικός;

Ὁ φιλικὸς μου σκύλος δὲν ἦταν φτωχός. Θὰ σᾶς πῶ μετὰ τὴν ἱστορία του. Ὑπάρχουν ὅμως τόσα φτωχὰ σκυλιά, καὶ πούθενά περισσότερα ἀπ' ὅσο στὶς πλουσιώτερες πολιτείες τοῦ κόσμου. Γι' αὐτὸ ὅμως φταῖνε τὰ σκυλιά, πού δὲν

θέλουν νὰ πεισθοῦν πὼς οἱ εκατομμυριούχοι πάνε με αὐτοκίνητο. Πὼς λοιπὸν θὰ μπορέση ἕνας τραπεζίτης νὰ καταλάβη τὶς ἀνάγκες ἑνὸς σκύλου τῆς Ριβιέρας; Στὸ Μόντε Κάρλο, ὅπου οἱ εκατομμυριούχοι πάνε περὶ ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο τῶν Παρισίων στὸ Καζίνο, ἡ τύχη τῶν σκύλων εἶνε διαφορετικὴ. Ἄλλοι στὶς Κάννες, ὅπου οἱ πλούσιοι ἀπὸ τὴν ταράτσα τοῦ «Πρεσβευτικοῦ» πέρνουν αὐτοκίνητο γιὰ νὰ πάνε στοὺς πλούσιους δρόμους τῆς Καλιφορνίας, τὰ σκυλιά πεινοῦν, καὶ δὲν βρῖσκουν λίγη εὐτυχία, παρὰ ἀποφασίσουν νὰ πάνε ἐκεῖ πάνου, στὸ Καννέ, πίσω ἀπ' τὸ χρυσάφι τῶν βουλευτῶν, στὰ σπίτια τῶν ἐργατικῶν, ὅπου τὰ δέχονται με κάποια καλωσύνη... «Δὸς μου τὸ χέρι σου... Λίγη σοῦπα θὰ βρεθῆ καὶ γιὰ σένα». Συμπάθεια: ἄλλο μυστήριο αὐτὸ πού πλησιάζει τοὺς ἀνθρώπους ἢ τοὺς ἀπομακρύνει. Καθὼς ὅμως ἡ μαγεία αὐτὴ πλησιάζει ἕναν ἄνθρωπο πρὸς τὸν ἄλλον, ἔτσι κάνει καὶ τὸν ἄγνωστο σκύλο φίλο ἑνὸς ἀγνώστου διαβάτη.

Δὲν εἶχα κάμει δύο βήματα στὴν ὁδὸν Ἀντίμπ, καὶ ὁ σκύλος μας ἄφησε ἀμέσως τὴν πολιορκία τοῦ ζαχαροπλαστείου καὶ ἄρχισε νὰ τρέχη πίσω μου. Στὴν ἀρχὴ ἐνόμισα πὼς θὰ ξαναγύριζε πίσω, ἀλλὰ τοῦ κάκου. Ἐπροχώρησα ἀρκετά, μετὰ τὴν ἐλπίδα νὰ βρῶ κανένα αὐτοκίνητο, καὶ ὁ σκύλος μ' ἀκολουθοῦσε κατὰ ἕναν περιεργὸ τρόπο, ἔτρεχε δηλαδή μπροστὰ μου καὶ γύριζε ἀπότομα πίσω, μετὰ δολοκλήρη στροφῆ, ἂν κ' ἐξακολουθοῦσε νὰ προχωρῆ, γιὰ νὰ ἰδῆ ἂν τὸν ἀκολουθοῦσα. Φαινόνταν λοιπὸν ὅτι, ἀντὶ νὰ περπατῆ, ἔκανε τὶς στροφές ἑνὸς φῶξ τρότ. Κ' ἔτσι, ἐπειδὴ τὸν ἐβλεπε νὰ χορεύη καὶ δὲν ἤξερα τ' ὄνομά του, μοῦ ἦρθε ἡ ἰδέα νὰ τὸν φωνάξω: «Ἐλα ἐδῶ Φῶξ Τρότ!»

Στοὺς σκύλους, βέβαια, μιᾶμε ὅλοι ὅπως καὶ στὰ μικρὰ παιδιὰ πού δὲν ἔχουν ἀκόμη τὴν ἰκανότητα τῆς ὀμιλίας. Μιᾶμε ὅμως γιὰ μᾶς, καὶ ὄχι γι' αὐτούς. Νομίζουμε, ὅτι τὰ παιδιὰ καὶ τὰ σκυλιά δὲν καταλαβαίνουν. Καὶ ὅμως, νοιώθουν πολὺ καλὰ τί τοὺς λέμε. Ὅπως, ἀνάμεσα στὸ φῶς καὶ στὴ σκιά, ὑπάρχει μιὰ ζώνη ἀπὸ ἡμίφως, ὥστε, γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ τὰ σκυλιά, ἀνάμεσα στὴν ὀμιλία καὶ τὴν σιωπῆ, ὑπάρχει μιὰ ζώνη ὅπου

τά λόγια δὲν ἔχουν καμμιά σημασία καὶ τὸ πᾶν εἶνε ὁ τρόπος πού τὰ προφέρει κανεὶς. Χωρὶς λοιπὸν νὰ νοιώθουν καλὰ τὶ τοὺς λέμε, τὰ παιδιά καὶ τὰ σκυλιὰ παταλαβαίνουν ἀπὸ τὸν τόνο τῆς φωνῆς μας τὴν ἀγάπη. Ἐγὼ ξέρω νὰ μιλάω στὰ σκυλιὰ, ἐπειδὴ τ' ἀγαπάω. Ἔτσι, μπόρεσα νὰ μιλήσω, στὴ λεωφόρο Μεριμὲ στὸν νέο φίλο μου Φῶξ-Τρότ πού, κουνώντας τὴν οὐρά του σὲ σημεῖο εὐχαριστίας, προσπαθοῦσε στὴν κουβέντα μου νὰ καταλάβῃ, ὅχι μιὰ λέξη ἀλλὰ μιὰ σημασία, ὅχι γεγονότα ὠρισμένα, ἀλλὰ ἓνα αἶσθημα.

— Ὅστε λοιπὸν, καλέ μου Φῶξ Τρότ —τοῦ εἶπα— εἶσαι μόνος καὶ δὲν ἔχεις κανέναν στὸν κόσμο; Ἐχασες τὸν κύριό σου καὶ δὲν τὸν ξαναβρήκες; Καὶ φοβᾶσε νὰ μένης σ' αὐτὴ τὴν πολιτεία, ὅπου γνωρίζεις κάθε γωνία ἀλλὰ κανέναν ἄνθρωπον; θέλεις λοιπὸν, προσωρινῶ, νὰ ῥθῆς μαζί μου; Σοῦ ἐμπνέω ἐμπιστοσύνη καὶ συμπάθεια; Ἀπὸ τὸσους ἀνθρώπους πὸν βγήκαν πρὶν ἀπὸ μένα, ἀπὸ τοῦ Μπούζ, ἐδιάλεξες ἐμένα γιὰ νυχτερινό σου προστάτη. Θέλεις λοιπὸν νὰ ῥθῆς γι' ἀπόψε στὸ σπίτι μου; Θὰ σὲ φιλοξενήσω μ' εὐχαρίστηση. Θὰ περάσης τὴ βραδυά σου στεγασμένος. Καὶ αὔριο τὸ πρωί, ἴσως ὁ κύριός σου θὰ σὲ ζητήσῃ στὴν ἐφημερίδα «Φῶξ» μὲ τὴν ἄγγελία: «Ἀπολέστη κύων...» Καὶ ἂν δὲν σκεφτῆ αὐτὸς νὰ σὲ ζητήσῃ, θὰ φροντίσουμε ἐμεῖς νὰ τὸν βροῦμε, μὲ μίαν ἀγγελία στὴν ἴδια ἐφημερίδα: «Εὐρέθη κύων...»

Φαινόνταν πὼς ὁ Φῶξ Τρότ τὰ καταλάβαινε ὅλα, τόσο κουνοῦσε τὴν οὐρά του ἀπὸ χαρά. Καὶ καθὼς μ' ἔβλεπε σκυμμένον ἀπάνω του, προσπαθοῦσε νὰ μοῦ φιλήσῃ τὰ χέρια μὲ τὴ γλώσσα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐσυμφωνήσαμε πὼς θὰ γινόμαστε προσωρινοὶ φίλοι, τοῦ εἶπα: «Καλὰ λοιπὸν, εἶμαστε σύμφωνοι. Λός μου τὸ χέρι σου.»

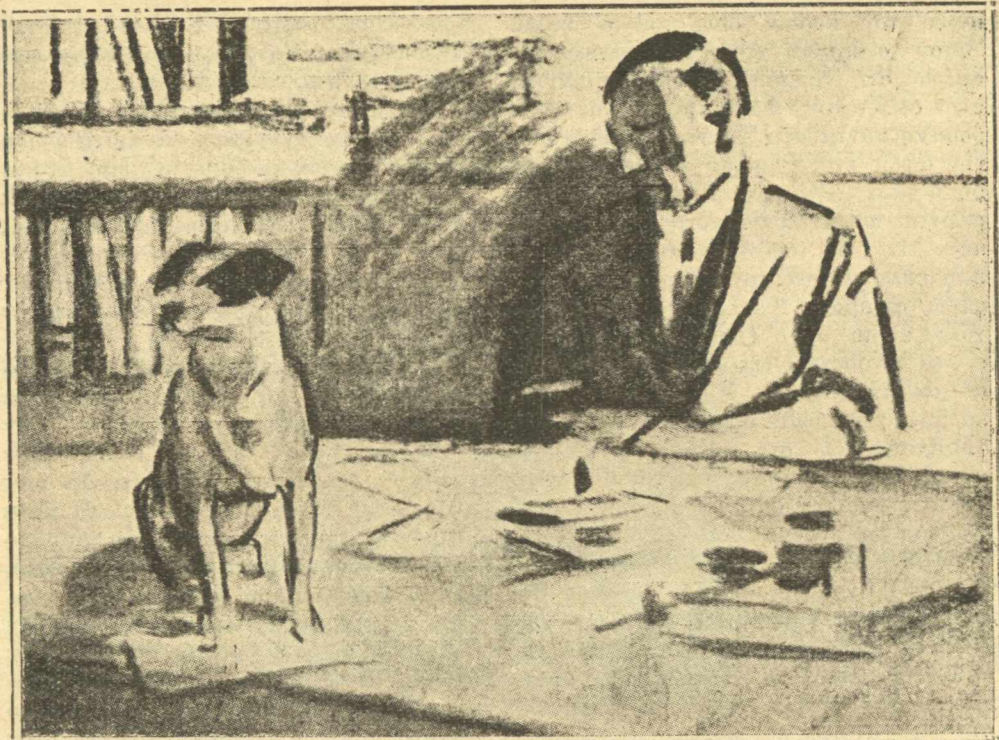
Μοῦδωσε τὸ δεξὶ μὲ σοβαρότητα, σὰν νὰ δεχόνταν τὴ συμφωνία. Καί, συνειθισμένος φαίνεται, μοῦ ἔδωσε μετὰ καὶ τ' ἀριστερό. Ἐπειτα ἐκάθησε στὸ πεζοδρομίο καί, γιὰ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν εὐγνωμοσύνη του, μοῦδωσε τὰ δύο πόδια μαζί.

Τότε, ἐμένα σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς μικρὲς ἐκείνες ἐπαύλεις πού βρίσκονται γύρω ἀπὸ τὴ ρωσικὴ ἐκκλησία. Ἐκείνη τὴ χρονιά εἶχα μαζί μου τὴν οικογενειαίαν

μου καὶ ἀρκετοὺς φίλους, ὥστε, μπαίνοντας ἀπ' τὸν κήπο στὸ σαλονάκι τοῦ ἰσογείου, ὁ Φῶξ Τρότ ἔγινε τὸ ἀντικείμενο μιᾶς πολὺ θερμῆς ὑποδοχῆς. Μὲ τὴν μεγαλύτερη ἀφέλεια ἔκαμε τὸν γύρο τοῦ σαλονιοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἀφοῦ ὅλοι τοῦ ζητοῦσαν τὸ χέρι, ὁ Φῶξ Τρότ συμπεριφέρθηκε σὰν εὐγενὴς ἐπισκέπτης-φιλῶντας μάλιστα καὶ τὰ χέρια τῶν γυναικῶν, κατὰ τὸν δικόν του τρόπο. Ὅταν ἀπόκτησε τὴν συμπάθεια τῶν γυναικῶν, πὸν ἄκουσαν μ' ἐνδιαφέρον τὴν περιπετειώδη του ἱστορία, ὁ Φῶξ Τρότ δέχτηκε μετὰ χάδια καὶ χαμόγελα, πάστες καὶ φροντάν. Ἐπειτα ὅμως ἀργήθηκε μὲ ἀξιοπρέπεια κάθε ἄλλη προσφορά, ἤρθε σιμά μου καὶ μοῦ κουλουριάστηκε στὰ γόνατα, μ' ἓνα ὕφος σὰν νὰ ἤθελε νὰ πῆ στους ἄλλους: «Μὴ νομίζετε ὅτι ἤρθα στὸ σπίτι σας ἀπὸ λιχουδιά ἢ ἀπὸ πείνα. Ἄκολούθησα αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον πὸν μὲ φιλοξενεῖ στὸ σπίτι του, μονάχα ἀπὸ συμπάθεια γιὰτὶ μοῦ ἀρέσει.»

Ἀπαθῆς στὴν ὁσμὴ καὶ στὴ γεύση, αἰσθάνθηκε ὅμως ὅλη τὴ γοητεία τῶν χρωμάτων. Ὅταν μιὰ μεγάλη τζαμόπορτα διπλώθηκε κ' ἄφησε νὰ φανῆ ἓνα θαυμασιὸ Χριστουγεννειακὸ δέντρο, γεμάτο χρυσάφια, ἀσήμια καὶ πολύχρωμα φῶτα, ὁ Φῶξ Τρότ, σ' ἓνα ἀπότομο ξέσπασμα ἐνθουσιασμοῦ, ἐπήδησε ἀπὸ τὰ γόνατά του κ' ἔκαμε, τρέχοντας, τρεῖς φορὲς τὸ γύρο τοῦ φωτισμένου δέντρου. Ἐπειτα, στηρίζοντας τὰ πόδια στὴ βάση του, ἄρχισε νὰ γανγίξῃ χαρμόσυνα σὰν νὰθελε νὰ πῆ σ' ὅλους τὸ θαυμασμό του, ὅχι σὰν τοὺς ἀνθρώπους πὸν τὸν κρατοῦσαν μέσα τους ἀπὸ φθόνου. Τέλος, κουνώντας στὸν ἄερα τὰ αὐτιά του τὰ ὀρθωμένα, ἔτρεξε πάλι σιμά μου, στάθηκε ὀρθὸς καὶ κουνοῦσε τὰ μπροστῖνα πόδια ἀπὸ εὐγνωμοσύνη, νομίζοντας ἴσως ὅτι τὸ δέντρο αὐτὸ τὸ εἶχα κάμει ἐγὼ, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ὄρατα πράγματα πού ἔβλεπε τριγύρω.

Ἐκείνη τὴ στιγμή, κάτι ἄλλο, πιὸ ὄρατο καὶ θαυμαστὸ γι' αὐτόν, τὸν ἔκανε νὰ ξαναγυρίσῃ σιμά στὸ δέντρο, ἢ μουσικὴ... Ἄλλ' ἀπὸ πού ἐρχόνταν; Ποιὸς ἦταν μέσα στὸ ξύλινο ἐκεῖνο τὸ κουτί, πού δὲν μποροῦσε νὰ τὸν δῆ, ἂν καὶ εἶχε ἀνέβῃ πάνω σὲ μιὰ καρέκλα; Στάθηκε ἐκεῖ, ν' ἀκούσῃ, ἐκστατικός. Ἐπειτα, ἔτρεχε γιὰ μιὰ στιγμή σιμά μου, γιὰ νὰ

Ἐπήδησε πάνω στὸ τραπέζι. (σελ. 352)

μ' εὐχαρίστησῃ, ἀλλὰ ξαναγύριζε ἀμέσως στὴν καρέκλα του. Κ' ἐνῶ ἡ γυναίκες ἄλλαζαν δίσκους στὸ μυστηριώδες ἐκεῖνο κουτί πὸν τραγουδοῦσε, ὁ Φῶξ Τρότ ἐγαύγιζε, γιὰ νὰ τοὺς πῆ βέβαια νὰ παίξουν, νὰ παίξουν ἀκόμη. Τότε ἀποκαλύφθηκε καὶ μιὰ ἄλλη ιδιότης τοῦ Φῶξ Τρότ. Καθὼς ἡ γυναίκες ἐδιάλεγαν τοὺς δίσκους, εἶπε μιὰ ἀπ' αὐτές: «Ὁ Φῶξ Τρότ εἶναι γάλλος... θὰ τοῦ παίξουμε λοιπὸν τὴν Μασσαλιώτιδα.»

Ὅταν, σὲ μυστηριώδες κουτί, ἀντήχησαν ἡ πρῶτες νότες τοῦ ὕμνου, ὁ σκύλος φάνηκε σὰν νὰ εἶχε μὲ μιᾶς τραλαλή. Πήδησε κάτω ἀπ' τὴν καρέκλα κ' ἄρχισε νὰ τρέξῃ σὰν δαιμονισμένος μέσα στὴ σάλα, γανγίζοντας μ' ἐνθουσιασμὸ πρὸς τὸ κλειστὸ γραμμόφωνο, πρὸς ἐμένα, πρὸς τοὺς ἄλλους, κ' ἔκανε κάτι ἀπελπιστικὰ πηδήματα, μὲ τὰ ὁποῖα φαινόταν πὼς ἤθελε νὰ φτάσῃ τὸ ταβάνι.

**

Τὴ νύχτα κοιμήθηκε στὸ κρεβάτι μου, τυλιγμένος σὲ μιὰ κουβέρτα, μ' ἓναν ἐλα-

φρότατον ὕπνο, ὥστε κάθε φορὰ πού μ' ἔβλεπε νὰ κινοῦμαι, ἐσήκωνε τὸ μούτρο καὶ μ' ἐκοίταζε μὲ φόβο. Φοβόνταν ἴσως, ὅτι στὸν ὕπνο του θὰ ἐφευγα καὶ θὰ τὸν ἄφηνα μόνον. Καί, τὸ πρωί, μ' ἐξύπνησε αὐτός. Ὄρθος, ἔξω ἀπ' τὴν κουβέρτα, ἐγαύγιζε χαρμόσυνα, σὰ νὰ ἤθελε νὰ μοῦ εἰπῆ: «Ἐύπνα, φίλε μου, εἶπε ἀργά. Ὁ ἥλιος ἔφτασε στὰ μέσα τοῦ κρεββατιοῦ σου». Στὸ κρεβάτι μου ὅμως, ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἥλιο, ἦταν καὶ τὸ πρωτόγνω φῦλλο τοῦ «Φωτὸς τῆς Νικαίας». Τότε, μὲ τὸ ἓνα χέρι χαιδεύοντας τὸν φίλο μου καὶ μὲ τ' ἄλλο παίγοντας τὴν ἐφημερίδα, εἶπε στὸν Φῶξ Τρότ:

— Φοβᾶμαι, φίλε μου, ν' ἀνοίξω αὐτὴ τὴν ἐφημερίδα. Σ' ἐγνώρισα μόλις ἑδῶ καὶ δεκατρεῖς ὧρες, ἀλλὰ σ' ἀγαπᾶω ἀσχετά. Ἴσως ὅμως, σήμερον θὰ χωριστοῦμε. Θάταν καλύτερα νὰ μὴν ἐγνωρίζομαστε ποτέ. Ἔτσι σκεφτεται κανεὶς, ὅταν ἡ ζωὴ, ἀφοῦ ἐπλησίασε δύο ὑπάρξεις, τίς χωρίζει. Σ' αὐτὴν τὴν ἐφημερίδα, πού εἶναι ἀκόμη κλειστή, ὑπάρχει ἴσως ἡ

φωνή τοῦ κυρίου σου ποῦ σέ καλεῖ. Ὄταν σ' ἔχασε, χτές, θὰ τηλεφώνησε ἀμέσως στὴ Νίκαια. Καί, σήμερα τὸ πρωῒ, στὴν σελίδα τοῦ «Φωτὸς» ποῦ εἶναι ἀφιερωμένη πάντα στὶς Κάννες, ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἀφιξη ἑνὸς βασιληᾶ καὶ τὴν ἀναχώρηση μιᾶς μεγάλης χαρεῦτριας, θὰ βρίσκονται καὶ τὰ λόγια αὐτά: «Ἀπωλέσθη κύων εἰς τὴν ὁδὸν Ἀντίμπ. Ὁ εὐρὸν παρακαλεῖται νὰ τὸν φέρῃ...». Νὰ σὲ φέρω, ἀκριβῶς. Ἀλλὰ ποῦ; Σ' ἕνα μεγάλο κύριο ἢ σ' ἕνα φτωχὸν ἐργάτη, σ' ἕνα ξενοδοχεῖο τῆς Κροαζέτ ἢ σ' ἕνα σπιτάκι τῆς Καννέ; Εἶσαι ἕνα σκυλλὶ καλῆς ράτσας, ὥστε μπορεῖ νὰ ἔμνευε στὸ «Μάξεστικ» ἢ στὸ «Κάρλτον». Ἀλλὰ μήπως κ' ἕνας φτωχὸς δὲν μπορεῖ νάχη ἕνα σκυλλὶ καλῆς ράτσας; Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξέρῃ τὴν ἱστορία σου;

Ὁ Φῶξ Τρότ μ' ἐκύτταζε, χωρὶς νὰ μὲ νοιώθῃ. Ἐνοιώθε δηλαδὴ μονάχα ὅτι ἤμουν ἀπασχολημένος μαζί του, ὅτι τοῦ μιλοῦσα γλυκά καὶ ὅτι τὸν ἀγαποῦσα. Ἀλλὰ δὲν ἤξερε ὅτι ἡ τύχη του ἐξαορτῶνταν ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐφημερίδα, ποῦ τὴν εἶχα ἀνοίξει καὶ κρύφτηκα πίσω ἀπ' τὰ φύλλα τῆς. Καὶ ζητοῦσα τὴν ἀγγελίαν αὐτὴ ποῦ δὲν ὑπῆρχε, ὅταν ὁ Φῶξ Τρότ, ἐνοχλημένος ἀπὸ τὸ χῶρισμα αὐτὸ ποῦ εἶχα βάλει μεταξύ μας, ἐσήκωσε τὸ πόδι του, ἔσχισε τὸ φύλλο, καὶ στὴν ὀπῆ ἔχωσε τὸ μουτράκι του, μὲ μάτια ποῦ ἔλαμπαν ἀπ' τὴ χαρά, ἐπειδὴ μὲ ξαναβρῆκε. Βρέθηκε ὅμως μπροστὰ σ' ἕναν ἀναποφάσιστον ἄνθρωπο, ποῦ δὲν ἤξερε ἂν ἔπρεπε νὰ θεωρήσῃ δικό του ἢ ὄχι αὐτὸ τὸ σκυλλὶ ποῦ τόχε βρῆ στοῦ δρόμο τὴν περασμένη βραδυά, καὶ ἀγνοοῦσε ἂν ἔπρεπε ἢ ὄχι νὰ τ' ἀγαπᾷ. Ὁ Φῶξ Τρότ ὅμως φαινόταν ἀποφασισμένος νὰ μ' ἀγαπᾷ καὶ μὲ παρατηροῦσε μὲ μάτια ὅπου ἦταν καθρεφτισμένη μιὰ εἰλικρινέστατη φιλία. Τὰ σκυλλιά, βέβαια, κάνουν σύντομα. Αἰσθήματα ἀπλά, πρωτόγονα: ἢ ἀγαποῦνε ἢ μισοῦνε, ἢ σὲ γλύφουν ἢ σὲ δαγκώνουν. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως... Δισταγμοί, ἀντιθέσεις, σύρτα φέρτα τῆς καρδιάς, πάντα στὴν ἴδια γραμμῇ, χωρὶς νὰ σταματοῦν ποτέ. Καὶ γιὰ νὰ δικαιολογήσετε ὅλ' αὐτά, λέτε μιὰ χονδρὴ λέξι: ψυχολογία. Σάμπως νὰ μὴν εἶχαν καὶ σκυλλιά ψυχολογία. Τὴν ἔχουν, βέβαια, ἀλλὰ τὴν κρύβουν. Ἐμεῖς ὅμως, οἱ ἄνθρωποι, τὴν προβά-

λουμε ἑκατὸ φορές καὶ τὶς ἐνενηντα ἑννιά δὲν ὑπάρχει. Ὑπεροχὴ τῶν ἀνθρώπων αὐτῇ, ἐννοεῖται.

Ἐσκέφτηκα ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ σκύλου δὲν θὰ πρόφτασε νὰ τηλεφωνήσῃ ἀμέσως στὴν ἐφημερίδα, κ' ἔτσι ἀνοίξα μὲ ἀγωνία τὸ φύλλο τῆς ἴδιας βραδυᾶς καὶ τὸ πρωῒνὸ τῆς ἄλλης ἡμέρας, χωρὶς ὅμως νὰ βρῶ ἐκεῖνο ποῦ μὲ ἀνησυχοῦσε. Ἔτσι ἄρχισα νὰ ἐλπίζω, ὅτι ὁ Φῶξ Τρότ θὰ μποροῦσε νὰ μῆπῃ πραγματικὰ στὴν καρδιά καὶ στὴ ζωῆ μου.

Ὡστόσο ὁ Φῶξ Τρότ συνήθισε στὸ νέο του περιβάλλον, πηδῶντας δὲ ἀπὸ τὸνα δωμάτιο στ' ἄλλο, ἀπὸ τὰ δωμάτια στὸν κῆπο καὶ ἀπ' ἐκεῖ στὴν κουζίνα, φαινόταν πὼς ἔμαθε καλά τὸ σπίτι καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Μετὰ λίγες μέρες, τὰ μόνια μέρη ποῦ προτιμοῦσε ἀπ' ὅλο μου τὸ σπίτι, ἦταν ἡ κουζίνα, ὅπου ἔτρωγε καλά, καὶ τὸ γραφεῖο μου ὅπου ἔμπαινε χορτασμένος καὶ ζητώντας λίγα χᾶδια. Ἄν ὑπάρχουν τόσοι ἄνθρωποι ποῦ τοὺς εἶνε ἀρκετὸ νὰ γεμίσουν τὸ στομάχι, δὲν ὑπάρχει οὔτε ἕνας σκύλος ποῦ, μὲ γεμάτο τὸ στομάχι, δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη, στὴν εὐγνωμοσύνη του, νὰ γεμίση καὶ τὴν καρδιά.

Ἐνῶ ἔγραφα, ἄκουα πολλές φορές τὸν Φῶξ Τρότ ν' ἀνοίγῃ τὴν πόρτα καὶ τὸν ἔβλεπα νὰ στηλώνεται δίπλα μου, προσμένοντας ν' ἀφήσω τὴν πέννα καὶ νὰ τοῦ χαϊδέψω τὸ τεντωμένο μουτράκι. Ἀφοῦ ἔπαιρνε τὸ χᾶδι, ξαπλωνόταν στὰ πόδια πόδια μου ἢ ἔτρεχε στὸν κῆπο νὰ κάμῃ τὸ ἴδιο, ὡς τὴν ὥρα ποῦ αἰσθανόνταν πάλι τὴν ἀνάγκη νὰ πάῃ στὴν κουζίνα. Μετὰ μιὰν ἐβδομάδα ἐνόμισα πὼς μποροῦσε νὰ γίνῃ ἐπισήμως ὁ νέος κύριος τοῦ σκύλου, ἀφοῦ κανεὶς δὲν παρουσιάστηκε νὰ τὸν ζητήσῃ. Εἶπα λοιπὸν στὶς γυναῖκες νὰ τοῦ πάρουν ἕνα περιλαίμιο κ' ἕνα λουράκι. Ὁ φίλος μου ἐχαιρέτησε μὲ γαγγίσματα εὐγνωμοσύνης τὰ ὠραία ἐκεῖνα στολίδια, καὶ ὅταν μιὰ θυγατέρα μου τοῦ ἔδесе στὸ περιλαίμιο μιὰ κόκκινη κορδέλλα, ὁ σκύλος μου φάνηκε πειὸ χαρούμενος ἀπὸ τοὺς σοβαροὺς ἐκείνους κυρίους ποῦ δέχονται ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ὑπουργοῦ τὴν κόκκινη Ταινία τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς. Τὴν ἴδια μέρα πῆρα τὸ φίλο μου στὰ χέρια, καὶ τοῦ εἶπα:

— Ἀπὸ σήμερα, ἀνήκεις στὸ σπίτι μου.

Τὸ σπίτι αὐτὸ ἀνήκει σ' ἕναν ποιητὴ ποῦ, ἀφοῦ ἔκανε τὸ λάθος ν' ἀγαπήσῃ πολὺ τοὺς ἀνθρώπους, τώρα βρίσκει προτιμώτερο ν' ἀγαπήσῃ μὲ πάθος τὰ ζῶα, ἀφοῦ ἀπ' αὐτά, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς μικροενοχλήσεις τῶν ἐντόμων, δὲν ἐγνώρισε ποτέ κακό. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως, ἂν καὶ φοροῦσαν πάντα τὸν χιτῶνα τῆς καλωσύνης καὶ τῆς φιλίας, τὸν ἔχουν βλάψει ἀρκετά. Εἶσαι ἕνας σκύλος, τὸ ξέρω. Μπορεῖ νὰ μὲ νοιώθῃς, ἀλλὰ δὲν καταλαβαίνεις βέβαια ὅλα αὐτὰ ποῦ σοῦ λέω. Ἀλλὰ ἐπίσης δὲν μὲ κατάλαβαν καὶ αὐτοὶ ποῦ εἶχαν μιὰ καρδιά ὅμοια μὲ τὴ δική μου κ' ἐμεταχειρίζονταν τὶς ἴδιες λέξεις ὅπου μεταχειρίζομαι κ' ἐγώ. Σὲ ἀνθρώπινα μάτια δὲν εἶδα ποτέ τὴν εἰλικρινῆ αὐτὴ φιλία ποῦ λάμπει στὰ δικά σου. Ἐδιάλεξες ἑμένα στοῦ Μπούζ, ἀπὸ τὸσους ἀνθρώπους ποῦ βρῆκες μπροστὰ σου. Δὸς μου λοιπὸν τὸ χέρι σου, φίλε.

Ἐκεῖνη ὅμως ἀκριβῶς τὴ στιγμῇ, ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τῆς μαγεύρισσας ποῦ τὸν καλοῦσε ἀπ' τὸ βάθος τῆς σκάλας. Καὶ ὁ νέος φίλος μοῦ ξέφυγε ἀπ' τὰ χέρια, κ' ἔτρεξε στὴν κουζίνα.

Μετὰ τέσσαρες μῆνες, στὴν προχωρημένη ἀνοίξη, ἔλαβα ἕνα γράμμα ἀπὸ τὴν ἴδια πολιτεία, μὲ ἀγνωστον γραφικὸ χαρακτήρα, ἀνδρικόν.

Μοῦ γράφει, ἀπὸ ἕνα σπίτι τῆς Καλιφορνίας, ἕνας ζωγράφος, ποῦ τὸ ὄνομά του ὅμως μοῦ εἶνε ἀγνωστο. Τὸ γράμμα εἶνε σύντομο: «Ξέρω, μοῦ λέει, ὅτι εἶστε ἕνας ἰταλὸς συγγραφέας. Κάποιος ποῦ σὰς ξέρει καλά, μοῦ εἶπε πὼς σὰς εἶδε μ' ἕνα ἄσπρο σκυλλὶ φῶξ—τερριώ, μ' ἕνα κίτρι-

νο μάλωμα στὸ ἀριστερὸ μάτι. Μπορεῖ αὐτὸ τὸ σκυλλὶ νὰ σὰς ἀνήκει καὶ νὰ πρόκειται μονάχα γιὰ μιὰν ὁμοιότητα. Ἄν ὅμως τὸ βρῆκατε στὸ δρόμο προσπαθήστε νὰ θυμηθῆτε πότε. Τὸ δικό μου, τὸ ἔχασα τὸ βράδυ τῶν Χριστουγέννων, στὰ περὶχωρα τοῦ Καζίνο, ἐκεῖ πῶτρεχα νὰ πάω ἕνα ταξὶ γιὰ νὰ πάω βιαστικὰ στὸ σπίτι μου». Δὲν ἔχασα καιρὸ καὶ τοῦ

ἀπάντησα: «Βοήκα τὸν σκύλλο τὸ βράδυ τῶν Χριστουγέννων, κατὰ τὶς ἐντεκα, ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ ζαχαροπλαστεῖο τοῦ Μπούζ. Ἀφοῦ εἶμαι βέβαιος ὅτι σὰς ἀνήκει, ἔλατε νὰ τὸ πάρετε, κύριε, ὅταν θελήσετε. Τὸ πρωῒ βρίσκομαι πάντα στὸ σπίτι». Ἔστειλα νὰ τὸ ταχυδρομήσουν καὶ τὴν στιγμῇ ἐκείνη, σὰν ἄσπρο τόξο ἀπάνω στὸ χαλί, μῆκε ὁ Φῶξ Τρότ.

Ἄς γελᾶσῃ ὅποιος θέλει: ἤμουν πολὺ λυπημένος. Αὐτὸς ὁ φίλος ποῦ πηδοῦσε γύρω μου χαρμόσυνα, ποῦ θάθελε νὰ μοῦ πηδήσῃ στὰ γόνατα, τώρα ποῦ ἐγνώριζα ὅτι ἐπρόκειτο νὰ τὸν χάσω θὰ ἤθελα νὰ τὸν ἀπομακρύνω ἀπὸ μένα ὅσο μποροῦσα πειὸ γρήγορα. Θὰ ἤθελα νὰρχόταν ἀμέσως μετὰ τὸ γράμμα του ὁ ζωγράφος τῆς Καλιφορνίας καὶ νὰπερνε ἀμέσως τὸν Φῶξ Τρότ μὲ τὸ καινοῦργο περιλαίμιο καὶ τὸ λουρί ποῦ τὸν εἶχε δέσει γιὰ τόσο λίγο μὲ τὸ σπίτι μου, ὅπου δὲν ἔπιασε τόσο χῶρο τὸ κακόμοιρο ζῶο, καὶ ὅμως θάφινε ἕνα κενὸ τόσο μεγάλο μετὰ τὴ φυγὴ του.

Ὁ ζωγράφος ὅμως τῆς Καλιφορνίας ἔκαμε τρεῖς μέρες νὰ φανῇ, καὶ στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ φίλος μου ἔζησε συμμαζεμένος ἀπάνου στὶς πολυθρόνες, μιὰ ζωῆ ἀσθενικῆ καὶ νυσταγμένη, καὶ κάθε ποῦ

Προσπαθοῦσε νὰ μοῦ φίλησῃ τὸ χέρι. (σελ. 348)

δοχόνταν η ώρα του φαγητού έπρεπε να τον φωνάξουμε για να πάη στην κουζίνα. Φαινόταν σαν νάχε κάποια προαισθήση και νάκανε προετοιμασίες για τον χωρισμό. Του κάκου τον εφώναζα κάτου στον κήπο, στον ήλιο, του κάκου ή θυγατέρες μου έβαζαν το γραμμόφωνο τους δίσκους που τον είχαν ένθουσιάζει περισσότερο.

Επειδή βέβαια δεν μπορούσε να μαντέψει τον χωρισμό, ο φίλος μου υπέφερε επειδή μ' έβλεπε και μένα να υποφέρω. Υπέφερε όμως μόνος του και σιωπηλά. Τα σκυλιά υποφέρουν έτσι, χωρίς ρητορική. Οι άνθρωποι όμως δεν ξέρουν να υποφέρουν χωρίς να αναστατώσουν μιαν δλόκληρη γειτονιά με τις φωνές τους.

Το πρωί της τρίτης μέρας παρουσιάσθηκε στο γραφείο μου ο ζωγράφος. Ο Φόξ Τρότ δεν ήταν εκεί. Η μαγειρίσσα τον είχε πάρει μαζί της, για ψώνια. Μ' ένα χαμόγελο, είπα στον ζωγράφο να καθήση. Μ' ένα χαμόγελο... Και όμως τον μισούσα.

Περίορη ή ιστορία του σκύλλου μου, μου είπε. Τόν έχω μαζί μου τρία χρόνια, από το Παρίσι, όπου γεννήθη ο Γκαμέν.

— Ο Γκαμέν; Ποιος είναι ο Γκαμέν;
— Ο σκύλλος μου. Σεις όμως θα τον φωνάξετε με άλλο όνομα.

Είπε το νέο όνομα, το προσωπικό.
— Φόξ Τρότ! εφώναξε ο ζωγράφος. Είναι όραίο, χαριτωμένο. Και είναι ταιριαστό επειδή χορεύει.

Εγώ σωπούσα και ο ζωγράφος μου αφηγήθηκε πώς είχε χάσει τον Γκαμέν, ή Φόξ Τρότ, όπως τον έλεγα εγώ.

— Έβγαίνα από το Καζίνο. Έβροχε. Ζητούσε ένα ταξί. Έπρεπε να πάω στο σπίτι μου, να πάρω τη βαλίτσα μου και να τρέξω στον σταθμό για να πάρω την ταχεία των 12.30. Έγώ είμαι ειδικός στις προσωπογραφίες. Το φθινόπωρο και την άνοιξη μένω στο Παρίσι, στη Μονμάρτη, οδός Μπαλλύ, και τον χειμώνα εδω, όπου τα έργα μου πληρώνονται σε δολλάρια από τις αμερικανίδες που μαζεύονται. Το βράδυ των χριστουγέννων έφευγα για το Αλγέριο: Το άλλο πρωί έπρεπε να βρισκομαι στη Μασσαλία. Τους ξέρετε τους σωφφέρο όταν βρέχη όταν καταλάβουν πως είσθαι ντόπιος, δεν σταματούν. Είδα ένα ταξί, έτρεξα όσο μπο-

ρούσα, τόφτασα σ' ένα σταυροδρομίο και μπήκα μέσα. Άλλά ο Γκαμέν είχε χαθή. Για να μη χάσω λοιπόν το τραίνο και το πλοίο, τον άφησα. Προτού φύγω όμως έδωσα εκατό φράγκα στον υπηρέτη μου για να βάλλη μιαν ειδοποίηση στις εφημερίδες.

— Δεν έδωσε τίποτα.
— Το ξέρω και τον έδιωξα. Ήμουν όμως βέβαιος ότι ο σκύλλος θα ερχόνταν μόνος του. Έγινε κι άλλη φορά αυτό. Όταν όμως γύρισα από το ταξίδι, έδω και δεκαπέντε μέρες, δεν τον βρήκα στο σπίτι.

— Αγαπάτε πολύ τα ζώα;
— Πολύ όχι. Άλλά συνειθίζω. Άλλοι μόνο αν μου αλλάζουν τη θέση ενός επίπλου στο σπίτι. Άρωσταίνω. Θεωρώ λοιπόν τον σκύλλο μου σαν ένα ζωηρό ζωντανό έπιπλο...

Εκείνη τη στιγμή μπήκε ο Φόξ Τρότ. Δεν ανεγνώρισε άμέσως τον παλιό του κύριο. Έκύνταξε έμένα κι αυτόν, με άπορία. Έπειτα αυτός τον φώναξε:

— Γκαμέν... Γκαμέν...
Η αναγνώρισις έγινε άμέσως: πηδήματα, φωνές, τρεξίματα μέσα στο δωμάτιο, ανεβοκατέβασμα στις πολυθρόνες και στα διβάνια, άποτομες φυγές έξω απ' το δωμάτιο και χαμόσυνα γαυγίσματα για ν' αναγγείλη σε όλους ότι κάτι το μεγαλειώδες συνέβαινε. Μετά πηδούσε στα γόνατα του ζωγράφου. Έπειτα μ' εκκύνταζε, σαν να ζητούσε να τον συγχωρήσω για τη διαχυτικότητα του με τον άλλον, κι έκανε μαζί μου τα ίδια. Τέλος ο ζωγράφος κι' εγώ αρχίσαμε ένα παιχνίδι.

— Γκαμέν, εφώναξε ο ζωγράφος.
Και άμέσως, σαν να τον έσπρωχνε ένα ελατήριο, ο σκύλλος έτρεχε σιμά του.
— Φόξ Τρότ! εφώναζα εγώ.

Και ο σκύλλος πηδούσε σαν άστραπή, από τα γόνατά του στα δικά μου. Έπειτα αρχίσαμε να τον φωνάξουμε πειό γρήγορα, από τις δύο πλευρές του γραφείου, όπου καθότανε. Έπειδή όμως ο σκύλλος δεν μπορούσε να πηδάη τόσο γρήγορα άπάνου απ' το τραπέζι που μας εχώριζε, έπήδησε άπάνου σ' αυτό και άρχισε να στρέψη το κεφάλι δεξιά και άριστερά, προς τους δύο κόσμους του, προς τους δύο κυρίους του, προς τους δύο ανθρώπους που είχαν μοιραστή την καρδιά του.

Την καρδιά του, βέβαια, μπορούσαμε να την μοιραστούμε, όχι όμως και την παρουσία του. Τέλος, ήλθε για το ζωγράφο η ώρα να φύγη. Ο φίλος μου εχάρηκε πολύ όταν είδε το λαϊμοδέτη και το λουράκι. Ύπέροχη μέρα και ώραία αναχώρηση, με τους δυο κυρίους του. Όταν όμως φτάσαμε στα κάγκελλα του κήπου μου, και είδε ότι ο ένας έφευγε και ο άλλος έμενε, ο Φόξ Τρότ εκάορωσε τα πόδια στα χάλικια, και δεν θέλησε να κινήθη. Τόσο δε είχε πειστώσει, ώστε ο ζωγράφος μουδωσε το λουράκι και μου είπε:

— Είνε περιτό... Αυτό το σκυλλί έχει άφοσιωθή πολύ σε σάς. Μπορείτε να το κρατήσετε. Έξ άλλου εγώ ταξιδεύω διαρκώς, και ο Γκαμέν θα είναι καλύτερα μαζί σας.

Μου άφησε το σκυλλί κ' έπροχώρησε προς το βουλεβάρτο. Όταν όμως τον είδε ν' άπομακρύνεται, ο Γκαμέν δεν θέλησε πειά να σταθή ούτε στιγμή. Μου ξέφυγε απ' τα χέρια, έτρεξε στα κάγκελλα, από το πίσω μέρος του κήπου, και όταν είδε τον ζωγράφο να περνάη εχάλασε τον κόσμο από τα γαυγίσματα. Και δεν ήσυχασε παρά όταν του άνοιξα την πόρτα κ' έτρεξε σιμά στον κύριο του, αλλά κρατώντας προσηλωμένο το βλέμμα άπάνω μου, που είχα μείνει στον κήπο. Έτσι ήταν ήσυχος, αλλά προσεκτικός. Άλλά όταν ο ζωγράφος τον τραβήξε πάλι μαζί του, άρχισε πάλι να γαυγίξη άπελπισμένα. Δεν ήθελε ν' άφήση ούτε τον ένα ούτε τον άλλον. Ύπόκρινε μονάχα στη βία του πρώτου του κυρίου, όταν τον πήρε στην άγκαλιά και έφυγε. Κ' εγώ άκουα τον Φόξ Τρότ να γαυγίξη άπελπισμένα και ν' αναστατώνη με τον σπαρακτικό ένθεινον άποχαριτισμό όλους τους γύρω ήσυχους κήπους. Νομίζω ότι ποτέ η πράσινη και γαλάζια εκείνη ήρεμία δεν είδε μεγαλύτερη τραγωδία με τους ανθρώπους.

Άφου δε οι άνθρωποι, όταν περάση το δράμα το ξεχνούν, είμαι φυσικό να συνειθίση και ένας σκύλλος σε μιá μεγάλη μεταβολή και να μη ξαναφανή. Πέρασαν εβδομάδες και μήνες, άνοιξη και λοκαίρι και φθινόπωρο. Στους δρόμους των Καννών δεν ξαναείδα τον ζωγράφο, ούτε ποτέ ο Φόξ Τρότ, που είχε ξαναγίνει Γκαμέν, δεν εφάνηκε από τα μέρη

μας. Δεν μου φάνηκε παράξενο. Χίλιες φορές εγώ, λησμονημένος από τους ανθρώπους, μπορούσα να κατηγορήσω τον σκύλλο για άγνωμοσύνη, επειδή ξαναβρήκε το σπίτι του και τον κύριο του;

Ένα βράδυ όμως, βράδυ των Χριστουγέννων, ενω είμαστε όλοι συναγμένοι γύρω από το δέντρο, μπήκε ξάφνα ο Φόξ Τρότ στο σαλόνι κ' έπήδησε στα γόνατά μου, σαν να με είχε αφήσει μιá ώρα πριν. Και άφου μουκάμε χίλιους δυό χαριτσιμούς και παιχνίδια, πήγε σε όλους όσοι βρισκόταν ενει μέσα και έκαμε τα ίδια. Έπειτα, έλαβε μέρος κι αυτός στη γιορτή. Έφερε βόλτες γύρω από το δέντρο, εγευτήκη γλυκά και φροντά. Και για να μη λησμονήση κανέναν, έπήγε και στην κουζίνα, όπου έφαγε γενναία.

Πώς έφυγε μετά; Δεν ξέρω. Ξέρω μονάχα ότι, σαν έφυγαν όλοι και έσθυσαν τα πολλά φώτα, δε βρέθηκε πουθενά. Φοβήθηκα μόνον μήπως χάθηκε και την άλλη μέρα έστειλα ένα σημείωμα στο ζωγράφο, ζητώντας πληροφορίας. «Είνε εδω, μου άπάντησε με ένα άλλο σημείωμα. Ήρθε μονάχα για να σας ειχηθή. Ποιό ευγενής από μένα, που παρέλειψα ως τώρα να κάμω το καθήκον μου...».

Έτσι τον ξαναείδαμε για τρία χρόνια, τρία Χριστούγεννα. Μιá μέρα, σ' ένα κατάστημα, είδα τον ζωγράφο και του είπα για την εκκλησή μου, όχι επειδή ο Γκαμέν μάς θυμόνταν, αλλά επειδή μάς θυμόνταν μιá φορά το χρόνο, ακριβώς τα Χριστούγεννα.

— Είνε άπλούστατο, μου εξήγησε. Το Χριστουγεννειάτικο δέντρο σας του έμεινε άποτυπωμένο στο νοũ. Αν και είμαι μόνος, κάνω κ' εγώ δέντρο κάθε χρόνο. Και όταν ο Γκαμέν το βλέπει, σας θυμάτε άμέσως και τρέχει στο σπίτι σας.

Κ' επρόσθεσε μιá λεπτομέρεια:
— Του πάίω στο γραμμόφωνο την «Μασσαλιώτιδα» και χαίρεται τόσο... Είνε καλός πατριώτης.

**

Εδω και τρεις μέρες είχαμε Χριστούγεννα. Όπως πάντα, ο Φόξ Τρότ ήρθε στο σπίτι μας. Άλλά η είσοδος του δεν ήταν, όπως πάντα, θορυβώδης και διαχυτική. Ήρθε και ευθείαν σ' έμένα κ' έκουλουριάστηκε στα πόδια μου. Έρριξε

μιά ματιά στο φωτισμένο δέντρο και στον κόσμο τριγύρω. Δεν έχαιρετισε κανέναν. Ἄρνηθηκε νὰ πάρη γλυκὰ καὶ φοντάν. Ἡ «Μασσαλιώτις» δὲν τὸν συγκίνησε καθόλου. Τοῦ ἔβαλον ἢ μαγειρίσσα τὸν ἔφώναζε στὴν κουζίνα.

— Δὲν ἔχει διάθεση, εἶπαν οἱ φίλοι μου.

— Εἶνε ἐρωτευμένος, ἐπρόσθεσε κάποιος.

— Ὅχι, ἐγήρασε. . . εἶπε κάποιος ἄλλος.

— Θὰ εἶνε ἀρρωστος, εἶπε μιὰ κόρη μου.

Ἄχι. Ἡ μυτίτσα του ἦταν δροσερὴ καὶ ὑγρή. Κανένα πόνου, ὅπου καὶ ἂν τὸν ἄγγιζαν. Τοῦ ἔβαλαν καὶ τὸ θερμομέτρο . . . θερμοκρασία κανονικὴ.

— Τότε, θὰ ἔχη βάσανα τῆς καρδιάς! εἶπαν οἱ φίλοι μου.

Κ' ἐγέλασαν. Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι θλίβονται μονάχα γιὰ τοὺς φυσικοὺς πόνους, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἄλλους γελοῦν. Αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως ἢ ἐπίσκεψη τοῦ Φῶξ Τρότ ἦταν πειὸ σύντομη ἀπὸ ἄλλες φορές. Μὲ τὸν πρῶτον καλεσμένον ποῦ ἔφυγε, ὁ σκύλλος τὸν ἀκολούθησε. Ξαναγύρισε ὅμως τὴν ἄλλη μέρα, μὲ τὴν ἴδια μελαγχολία.

Ἐπειδὴ δὲν μπορούσα νὰ ἐξηγήσω αὐτὴ τὴν ἐπιστροφή καὶ τὴ μελαγχολία, ἐπῆγα τὸ ἀπόγευμα μαζί του στὴν Καλιφορνία. Ἐκεῖ, ἐκατάλαβα ἀμέσως τί συμβαίνει. Στὸ σπίτι τοῦ ζωγράφου εἶδα δύο μαῦρα παραπετάσματα μὲ ἀσημένια κρόσια.

— Ἀπέθανε χθὲς τὸ βράδυ, μοῦ εἶπαν οἱ γείτονες. . . Ἀπὸ πνευμονία, σὲ τρεῖς μέρες. . .

Καὶ μοῦ ἐξηγοῦν,

— Ὄταν πέθανε ὁ κύριός του, ὁ σκύλλος δὲν κινήθηκε ἀπὸ σιμά του. Τὸ βράδυ τὸν πήρα μαζί μου στὸ σπίτι. Ἐκεῖ εἶδε τὸ Χριστουγεννεατικὸ δέντρο καὶ τῶβαλε

στὰ πόδια. Μετὰ μίαν ὥρα ὅμως, ξαναγύρισε σιμά στον κύριό του, καὶ δὲν κινήθηκε ἀπὸ ἐκεῖ, ὡς σήμερα τὸ πρωτὸν ποῦ τὸν ἔβαλαν στὸ φέρετρο. . . Τὸ καὶ μὲνο τὸ σκυλλί! Τὸν ἀγαποῦσε.

Ναί. Τὸν ἀγαποῦσε. Καὶ σήμερα τὸ πρωτὸν στοὺς ἡλιόλουστους δρόμους, ἀκολούθησαν μαζί του τὴν κηδεῖα. Μετὰ ξαναγύρισάμε στὸ σπίτι μου. Ἐκεῖ, στὸ γραφεῖο μου, τὸν ἔβαλα μπροστά μου, στὸ τραπέζι. Μὲ παρατηροῦσε μὲ βλέμμα γεμάτο τρυφερότητα. Τὸ κακόμοιρο τὸ ζῶο! Μ' ἀγαπάει. «Μὰς ἀγάπησες, τοῦ εἶπα, καὶ τοὺς δύο. Ἐσύ, ὁ σκύλλος, μπόρεσες νὰ μοιράσῃς τὴν ἀγάπη σου. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως, ποῦ νομίζουν πῶς εἶνε ἀνώτεροί σου, δὲν ξέρον, συχνά, ν' ἀγαποῦν οὔτε ἓναν. Τώρα θὰ μείνῃς μαζί μου. Αὐτὸ εἶνε τὸ σπίτι σου. Κ' ἐγὼ εἶμαι ὁ μόνος σου κύριος καὶ ἡ μόνη σου ἀγάπη».

Ἄρκίζομαι, ὅτι ὁ Φῶξ Τρότ ἐκατάλαβαινε τί τοῦ ἔλεγα. Στὰ μάτια του καθρεφτιζόνταν ὅλη ἡ ἀπέραντη καὶ μυστηριώδης ψυχὴ του. Ἄλλὰ εἶχε ξεχάσει καὶ τὸνομά του. Ἄπ' τὴν κουζίνα, ἢ μαγειρίσσα τὸν φώναζε: «Φῶξ Τρότ! . . . Φῶξ Τρότ! . . .» Ἐκίτταζε πρὸς τὴν πόρτα, ἀλλὰ δὲν τὸ κουνούσε ἀπὸ τὴ θέση του.

Μετά, τὸν φώναξα μὲ τὸ ἄλλο του ὄνομα: «Γκαμέν! . . . Γκαμέν! . . .», ὅπως τὸν φώναζε αὐτὸς ὁ ἄλλος, ὁ δυστυχὴς ζωγράφος. . . Καὶ ἀμέσως ὁ φίλος μου ἔτρεξε. Καὶ τώρα εἶνε ἐκεῖ, στὴν κουζίνα, καὶ τρώει, ἀφοῦ δὲν μπορεί νὰ ζήσει κανεὶς μονάχα μὲ δάκρυα. Καί, ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς θὰ τὸν φωνάζουμε μονάχα ἔτσι: — Γκαμέν! . . .

Μετάφρ. ΜΙΧ. ΚΟΚΚΙΛΗ

LUCIO D'AMBRAS

Φ. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

ΓΙΑ ΝΑ ΠΑΡΟΥΜΕ ΜΙΑ ΙΔΕΑ ΑΠΟ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Σύμφωνα, λοιπόν, μὲ τὰ ὅσα εἶπαμε στὸ δεύτερο σημεῖωμα, ὁ ἀληθινὸς τεχνίτης κάνει ἐρμῆνευση τῶν πραγμάτων, ποῦ ἀλλήως μπορεί κανεὶς νὰ τὴν πῆ καὶ ἀναγωγή, μ' ἄλλα λόγια, τὰ φέρνει στὰ δικὰ του ψυχικὰ μέτρα.

Τώρα, μπορούμε νὰ χωρίσουμε τὰ ἔργα τῆς τέχνης: α') σὲ ἔργα ὁμαδικῆς τέχνης καὶ β') σὲ ἔργα προσωπικῆς τέχνης ἢ τέχνης τοῦ ἀτόμου. Ὅμαδική τέχνη εἶναι ἐκείνη ποῦ τὴ φτιάχνουν, τὴ

μορφώνουν πολλοὶ ἄνθρωποι μαζί, μιὰ φυλή. Π. χ. ἡ ζωγραφικὴ κ' ἡ γλυπτικὴ τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Ἰνδῶν, τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Ἑλλήνων, ἢ ταπητουργία τῶν Περσῶν, τὰ μωσαϊκά, τὰ εἰκονίσματα κ' ἡ μικρογραφία τῶν Βυζαντινῶν, ἢ κεραμογραφία τῶν Ἀράβων, τὰ vitraux (ζωγραφιστὰ τζάμια) ἢ ἡ γλυπτικὴ τῶν Γότθων, εἶναι ἐκδηλώσεις ὁμαδικῆς τέχνης. Βέβαια, πάλι τὸ ἄτομο εἶναι κείνο ποῦ δημιουργεῖ, μὰ συνταιριάζονται οἱ προσπάθειες πολλῶν τεχνιτῶν, καὶ ὅλοι μαζί τραβᾶνε ἀπάνω σὲ τύπους ποῦ περνᾶνε ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ, σὰν τὰ ἔθιμα. Αὐτοὶ οἱ τύποι μορφώνονται σιγὰ σιγὰ μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων, ἔτσι ποῦ τὸ ἔργο τῆς ὁμαδικῆς τέχνης πέρνει τὴ στερεότητα καὶ τὴ γνησιότητα ποῦ ἔχει ἓνα φυσικὸ φαινόμενο. Σ' αὐτὴ τὴν ὁμαδικὴ δουλειά, μπορεί κανεὶς νὰ ξεχωρίσῃ δυὸ

εἰδῶν ἐργάτες, τοὺς τεχνίτες (artisan), δηλ. τοὺς ἀπλοὺς μαστόρους ποῦ ἔχτε- λούνε πιστὰ τὸν τύπο ποῦ βρήκανε κ' ὀλοένα τὸν ἐπικλαμβάνουν δουρικὰ, χω- ρὶς νὰ τὸν ἀλλάξουν (ἢ ἂν τὸν ἀλλάξουν, θάναί σὲ τίποτα λεπτομέρειες ἀσήμαντες), καὶ τοὺς καλλι- τέχνες, ποῦ σέβονται μὲν τὸν τύπο ποῦ πήρανε ἀπ' τοὺς παλαιώτερους, μὰ ἔχουνε καὶ τὴ δύναμη νὰ τὸν ἐρμηνεύ- σουνε μὲ δη- μιουργικὸ πνεῦ- μα, νὰ τὸν ἀλ- λάξουνε δηλα-

δὴ σὲ τρόπο, ποῦ νὰ τοῦ δώσουνε νέα πνοή, χωρὶς ὅμως νὰ βγοῦνε ἀπὸ τὸ νόημα ποῦ ἔχει ὁ παλιὸς τύπος. Οἱ τέτοιοι τεχνίτες, ποῦ κάθε τόσο βάζουνε τὴ σφραγίδα τους ἀπάνω στὸ ἔργο τῆς παρά- δοσης, αὐτοὶ τὸ κάνουνε νὰ ἐξε- λίσσεται, τὸ ἀνανεώνουν ὀλοένα, καὶ δὲν τὸ ἀφήνουν νὰ πεθάνῃ. Τὴν ἐποχὴ ποῦ θὰ λείψουνε τέ- τοιες δημιουργικὲς ιδιοσυγκρασίες, ἢ παράδοση, σταματᾷ τὸ δρόμο τῆς, καταντᾷ νεκρὸς τύπος, στὰ χέρια τῶν δουρικῶν ἐκτελεστῶν, καὶ σιγὰ σιγὰ, ὄχι μόνο δὲ μπορεί νὰ τραβήξῃ μπρός, μὰ οὔτε καὶ νὰ σταθῇ ἐκεῖ ποῦ βρέθηκε, ἀλλὰ ἐκφυλίζεται σὲ κακότεχα ἔργα, ἐπειδὴ οἱ μέτριοι τεχνίτες δὲν ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ κατα- λάβουν τὸ νόημά τους (τὸ τε- χνικὸ δηλαδὴ νόημα), καὶ γι' αὐτὸ τὰ παρεξηγοῦν. Ἐτσι, πεθαίνει

στὸ τέλος, ἢ ὁμαδικὴ δουλειά. Αὐτὸς ὁ θάνατος ἔχει βαρύτερη αἰτία τὸ ὅτι ἐστὲ- ρεψε ἢ πηγὴ ποῦ ἔθρεψε τοῦτο τὸ δέντρο,

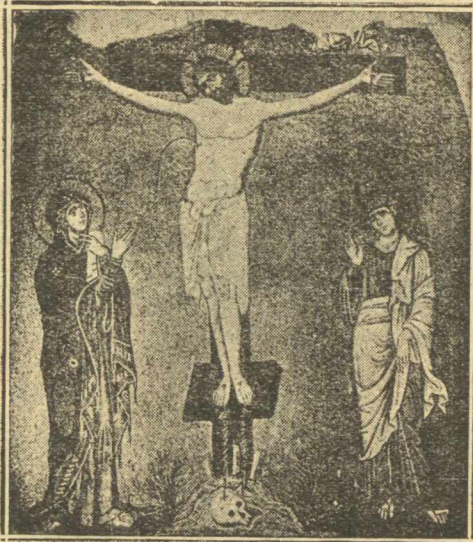

Σχ. 1 Σταύρωση (VIII αἰῶνος)

στο τέλος, ἢ ὁμαδικὴ δουλειά. Αὐτὸς ὁ θάνατος ἔχει βαρύτερη αἰτία τὸ ὅτι ἐστὲ- ρεψε ἢ πηγὴ ποῦ ἔθρεψε τοῦτο τὸ δέντρο,

π. χ. ἡ πίστη (θρησκευτική ζωγραφική), εἴτε γιατί γενικὰ ἔξεπесе ἡ φυλὴ ποὺ ἔφτιανε αὐτὴ τὴν τέχνη. Γιὰ νὰ τὰ κάνουμε λιανὰ αὐτὰ ποῦπαμε παραπάνω, ἄς πάρουμε ἓνα παράδειγμα: Ἡ Βυζαντινὴ ζωγραφικὴ εἶτανε κυρίως θρησκευτικὴ, γιατί ὁ πολιτισμὸς τῶν Βυζαντινῶν, ὅπως καὶ τῶν Ἰνδῶν, Αἰγυπτίων κλπ., εἶνε θεοκρατικός. Ἀπὸ τίς κατακόμβες ἀκόμα, στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀρχίζει νὰ μορφώνεται, νὰ «καλουπάζεται» ὁ «εικονογραφικὸς τύπος» καὶ σιγὰ σιγὰ κατασταλάζει καὶ ὀρίζεται ὅλο καὶ πειὸ νέτα.

Πρῶτα πέρνουμε τὸν τύπο τὰ «πρόσωπα»: Χριστὸς, Παναγία, Ἄγγελοι, Ἁγιοί. Ὑστερα οἱ «συνθέσεις», σκηνὲς ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τῶν Ἁγίων. Παρακολουθώντας κανεὶς τὸ σουλούπιωμα, νὰ ποῦμε αὐτό, τὸ πῶς δηλ. σιγὰ σιγὰ μορφώνεται ὁ «εικονογραφικὸς τύπος», βλέπει πῶς τὰ ζωγραφικὰ στοιχεῖα ὅλο καὶ πειὸ πολὺ ἰσοροποῦν, οἱ φιγούρες μεταθέτονται ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ, ὡς ποὺ στὸ τέλος βρίσκουνε τὴ

Σχ. 2. Σταύρωση, Μωσαϊκὸ τοῦ Δαφνιοῦ. (Ἀκμὴ τέχνης)

πειὸ σωστὴ θέση τους. Πέρνουμε γιὰ παράδειγμα τὴ Σταύρωση. Στὴν ἀρχὴ (σχ. 1) ὁ Χριστὸς παριστάνεται ντυμένος ἀπάνου στὸ σταυρό, ζωντανός, μ' ἀνοιχτὰ τὰ μάτια, ἴσιο τὸ κορμὶ του, ἴσια τὰ χέρια του, χωρὶς νάχη φόρμα μὲ πολὺ τεχνικὸ νόημα. Κάτω ἀπ' τὸ σταυρὸ στέκονται τὰ ἄλλα πρόσωπα, ἔτσι σκόρπια, ἐλτός ἀπὸ τοὺς δυὸ στρατιῶτες οἱ ὅποιοι κεντᾶνε τὸ Χριστό, ποὺ δίνουνε κάποιον ρυθμὸ μὲ τίς λόγχεις ἀπὸ τίς δυὸ μεριεὶς τοῦ σταυροῦ. Πέρνουμε τὸν ἴδιον εικονογραφικὸν τύπον σὲ ἐποχὴ ποὺ εἶχε πειὸ τορνευτὴ μέσα σὲ 500 χρόνια (σχ. 2). Στις μεγάλες γραμμὲς τῆς ἡ σύνθεσης ἔχει ἰσοροπήσει (εἶναι ζυγιασμένη) στὰ καθέκα-

στα, καὶ κάθε φιγούρα χωριστὰ ἔχει πάρει φόρμα αὐστηρή. Ὁ Χριστὸς εἶναι γυμνός, μὲ τὸ κεφάλι γυρτὸ στὸν ὄμο του, τὰ χέρια ἀπλωμένα ἀπάνω σὲ μιὰ τοξοτὴ γραμμὴ γυρισμένη ἐλαφρὰ πρὸς τὰ ἀπάνω, τὸ κορμὶ του λοξεύει πρὸς τὰ δεξιὰ, ξεβγαίνει ἀπὸ τὴ γραμμὴ τοῦ σταυροῦ, κ' ὕστερα τὰ πόδια τραβᾶνε στὰ δεξιὰ μὲ τὰ γόνατα διπλωμένα. (στὰ μεταγενέστερα εἰκονίσματα, γιὰ λόγους ρυθμοῦ, καὶ τὰ δυὸ πόδια εἶναι καρφωμένα μ' ἓνα μόνο καρφί, τὸνα πάνω στ' ἄλλο). Τὰ ἄλλα πρόσωπα, ἐδῶ, ἔχουνε μοιραστῆ σύμφωνα μὲ τὸ γενικὸ ρυθμὸ τῆς ζωγραφίας. Δεξιὰ παραστέκεται ἡ Παναγία, μὲ τὸ χέρι στὸ μάγουλο καὶ τὰ ἄλλα σηκωμένα πρὸς τὸ γυριό της, ὁ Ἰωάννης, «ὁ ἀγαπημένος μαθητής», στέκεται ἀριστερά, μὲ τὸνα χέρι σφογίζοντας τὸ δάκρυ του, καὶ μὲ τ' ἄλλο κρατώντας τὸ ροῦχο του. Οἱ δυὸ αὐτὲς φιγούρες βρίσκονται σὲ ἀνταπόκριση ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη. Πλάγι σ' αὐτές, ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, εἶναι οἱ ἅγιες γυναῖκες ποὺ παρηγορᾶνε τὴ μάνα, κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ ἐκατόνταρ-

χος, κοιτάζοντας μὲ πίστη στὸ σταυρό. Κάτω τὸ τοπεῖο εἶναι λιτώτατο, μὲ δύο πράγματα: Βράχια σμιστὰ καὶ σκαλωτὰ, «ὁ Κρανίου τόπος» καὶ μέσα σὲ μιὰ σμισμᾶ μπηγμένος ὁ σταυρός. Κάτ' ἀπ' τὴ ρίζα του μιὰ μαύρη τρυπὰ (μαύρη γιὰ νὰ δείξη καλύτερα τὸ ἄσπρο νεκροκέφαλο) κ' ἐντὸς τὸ ἄσπρο καύκαλο τοῦ Ἀδάμ. Στὸ φόντο, ἀπὸ τίς δυὸ μεριεὶς τοῦ σταυροῦ, δυὸ ἀγγέλοι θλιμμένοι, γιὰ νὰ κόψουνε τὸ φόντο, γιὰ νὰ γιομίσουνε τὸ ἄδειο μέρος π' ἀφίνει ὁ σταυρός.*

Τὸ σχ. 3 παριστάνει τὸν τύπον τῆς «Σταύ-

(*) Ἐπειδὴ δὲν θρήκαμε τέτοιον τύπον Σταύρωσεως, βάζουμε τὴ Σταύρωση τοῦ Δαφνιοῦ.

Σχ. 3. Σταύρωση (παρακμὴ, 1700)

ρωσης», ὅπως κατήνησε στὴν παρακμὴ τῆς Βυζ. τέχνης.

Τὸ κάθε τι, μπορεῖ νὰ εἶναι σύμβολο θρησκευτικὸ, ποὺ ὁ εικονογράφος ὑποχρεώνεται νὰ τὸ εἰκονίσῃ, ἀλλά, γιὰ νὰ παρασταθῆ, πρέπει νὰ γίνῃ καὶ **παράσταση ζωγραφικὴ**, καὶ νὰ ὑποταχθῆ στὸν τεχνικὸ ρυθμὸ τοῦ ἔργου. Ἔτσι, τὸ χαρτὶ ποὺ γράφει «τὴν αἰτίαν τῆς σταυρώσεως» γίνετα ἓνα σχῆμα ὀριζόντιο ποὺ στεφανώνει τὸ κεφάλι τοῦ σταυροῦ, ἢ νεκροκεφαλὴ, μαζὶ μὲ τὸ βράχο ποὺ τὴν κορ-

ζώνει, δένει τὴ ρίζα τοῦ σταυροῦ μὲ τὴν κάτω γραμμὴ τῆς ζωγραφίας, ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη εἶναι στρογγυλὲς βούλες στὶς δυὸ μεριεὶς τοῦ οὐρανοῦ. Γιὰ νὰ ἐξελιχθῆ αὐτὴ ἡ παράσταση καὶ νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν πρώτη φάση (σχ. 1) στὴ δεύτερη (σχ. 2), μεσολαβήσανε κάποιοι ἀπ' τοὺς **δημιουργοὺς τεχνίτες**, ποὺ εἶπαμε παραπάνω, ἐνῶ, σ' ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια, οἱ **ἀπλοὶ ἐκτελεστὲς** δουλεύανε πιστὰ ἀπάνω στὸν τύπον ποὺ μορφώσανε οἱ πρῶτοι. (Ἔχει συνέχεια)

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ

Ἀπὸ τὴν ἀνένδοτη συλλογὴ τοῦ κ. Χ. Σακελλαρίδη.

- Βλαχοῦλα τὴν καπὸτα σου τὴ στρογγυλοκομμένη, δὸς μού τη, βλάχα, δὸς μού τη, νὰ σκεπασῶ μὴν κρυῶσω.
- Σκιαζομαι, βλάχο, σκιαζομαι, μήπως τὸ μαρτηρήσεις καὶ θὰ ν' τὰκούσει ἡ γειτονιὰ καὶ θὰν τὸ μάθει ἡ ξοῦγα καὶ θὰν τὸ μάθει ἡ μάνα μου κ' ὁ σκύλος ἀδελφός μου καὶ θὰ μού κόψουν τὰ μαλλὰ καὶ τίς χροῦσες πλεξοῦδες πιά τι μαλλάνια θάχω γώ νὰ πάω στὸ πανηγύρι;

ΘΕΣΣΑΛΙΚΕΣ ΗΘΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΘΚΕΙΑ ΤΖΕΒΗ

— Σε καλό σ' κορίτσιμ' ἄμ' ἄνεμος ἔγι-
νες; Πότε πήγες και ἦθες κι' ὄλας;

Εἶπεν ἡ θκειᾶ-Τσεβὴ χωρὶς νὰ γυρίσῃ,
στηλώνοντας σιγά-σιγά τὴ μέση της, ποῦχε
μουδιάσει τόση ὥρα τώρα σκυμμένη κα-
θῶς ἦταν στὴ φωτιά, πότε φυσώντας
ν' ἀνάψῃ φλόγι κάτω ἀπὸ τὸν νταβὰ πού
σιγόβραζε κάτι, πότε σκαλίζοντας τὰ ξύλα
κάτω ἀπὸ τὴ γάστρα πού ἄρχιζε ν' ἀνα-
δίνῃ μιὰ ὄμορφη μυραδιά ψημένου ψω-
μιού, ἀκούοντας τὸ γνωστὸ θρούισμα
ποῦκαναν τὰ φορέματα τῆς Ρήνας τῆς
θυγατέρας της.

— Τὶ ἤθελες, μάννα; νὰ χαζεύω στὲς
στράτες; ἢ νὰ πιάσω λιανοκουβέντα στὴ
βρούση; εἶπεν ἡ Ρήνω κατεβάζοντας ἀπὸ
τὸν ὄμο της μιὰ μεγάλη στάμνα ἀγορα-
σμένη ἀπ' τὸ πανηγύρι τῆς Παναγιάς.

— Δὲν ἦταν γυναῖκες στὴ βρούση;

— Λιγοστές... ἡ κουμπάρα ἡ Ἀγόρω,
ἡ γειτονοπούλα μαζ ἡ Βάια κι' ἡ θκειᾶ
ἡ Πέτρινα ἄ! εἶχε γράμμ' ἀπὸ τὸν Κώ-
τσιο· εἶναι καλά οὔλα τὰ πηδιά γράφ',
μουνάχα πῶχον κάμμα πολύ...

— Ποιὸς ξέρει πῶς περνᾶνε τὰ πηδιά-
κια μας μέσα σ' αὐτὸ τ' ἡλιοπύρι, εἶπε
κουνώντας τὸ κεφάλι της ἡ θκειᾶ-Τσεβὴ...
Στὸ χειράκι σ' νὰ τᾶξ Παναίτσα μ'...
ἄχ! οὐ Μιτσιάκος μ' πού δὲν ἦταν και
μηθημένος...

Σώπασαν οἱ δύο γυναῖκες ὕστερ' ἀπ'
αὐτὲς τὲς κουβέντες και σκεπτότανε, σκε-
πτότανε μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι, σὰν νὰ
φοβῶνταν νὰ τὸ σηκώσουν, νομίζοντας πῶς
ἂν τὸ σηκῶνανε θὰ δείχνανε τὰ μάτια
τους, πού μέσα τους καθρεφτιζόντανε οἱ
σκέψεις τους.

— Τὰ χρόνια περνᾶνε, σκεπτότανε ἡ κα-
κομοῖρα ἡ γρηᾶ, και τὸ κορίτσι ἀκόμα
ἀνύπανδρο... Τὶ θὰ γίνῃ μονάχο του
ἂν κλείσῃ ἔτσι ἄξαφνα αὐτὴ τὰ μάτια;

Ἄνθρωποι εἴμαστε, ἀπὸ μᾶς θὰ περά-
σουν ὄλα τὰ κακὰ ὕστερα, ἦταν και με-
γάλη—εἶχε τρανέψει ὅταν οἱ λιότηδες ἦταν
ἐδῶ ἀκόμη... θὰ κοντεύῃ τὰ ὀγδόντα...
Ἄ!... νὰ ἐρχότανε ὁ Μίτσιος της θὰ
τᾶκλεινε μὲ ἡσυχία... Ἄλλᾶ... πάλι πῶς;
Ἔ! νὰ ἔβραζε και τὴ νύφη της στὸ χορὸ
κι' ὕστερ' ἄς...

Δίσταζεν ὁμως πάλι, δὲν ἤθελε νὰ βάλῃ
στὸ νοῦ της τὸ κακό... «Εἶναι οὐρσουζ-
λιά» σκεπτότανε. Γιατί, ἐπιτέλους, νὰ μὴ
ζήσῃ νὰ τρανέψῃ ἓνα της ἀγγονάκι...
δυσὸ... τρία... Σταμάτησεν ὁμως ἴσαμ'
ἐκεῖ.

Ἡ σκέψη της, πού ἔπερνε φτερὰ και
ἔτρεχε σὲ τόσο μακρυνὸ καιρὸ μπροστά,
ἄρχιζε νὰ θολώνεται. Μπροστά; μπρο-
στά; Μόνο πρὸς τὰ πίσω ἔπρεπε νὰ πάῃ
αὐτὴ τώρα, και μόνο τὰ περασμένα νᾶχῃ
στὸ νοῦ της. Σκεπτότανε ὅτι θᾶτρωγε
τὸ ψωμί ἀπ' τ' ἀγγονάκια της σὰν ζοῦσε
και θ' ἀνέπνευε τὸν ἀγέρα τους... θὰ τοὺς
ἔκλεβε τὲς χαρὲς τους, νόμιζε, ἐνῶ στὲς λύ-
πες θὰ τᾶφινε νὰ λυπᾶνται μόνον τους.

Μ' ὄλ' αὐτὰ θὰ ἤθελε νὰ... μεγά-
λωνε και τὸ τέταρτο!

Γλυκειᾶ ποῦναι ἡ ἔρμη ἡ ζωὴ, ἂν κι'
εἶνε γιομάτη ἀπὸ βάσανα και καῦμούς,
και μάλιστα σὰν τὴ ζωὴ της.

Σὰν ἔμεινε μονάχη ὕστερ' ἀπὸ τὸν πε-
θαμὸ τοῦ μακαρίτη της, Θεὸς σχωρῶσ' τον,
τὶ τραβήξεν ὅσπου νὰ τὰ μεγαλώσῃ, μο-
ρουδέλια τόσα δά, ἓνας Θεὸς ξέρει! Εἶδε
κι' ἀπόσωσεν ὅσπου νὰ τρανέψῃ τὸ πρῶτο
της και νὰ τῆς δώσῃ κάποια βοήθεια,
ἀλλὰ κεῖ πού νόμισεν ὅτι θὰ ξεκουραζόν-
τανε λίγο, νὰ κι' ἓνας βραχνᾶς τὴν κα-
ταπλάκωσε πάλι. Ἐνα πρωὶ τῆς φέρανε
τὸ γυιὸ της σκοτωμένο ἀπὸ τὸν λόγκο-
ἓνα κοτρώνι τὸν εἶχε πλακώσει.

Ἄλλες λύπες τότες... Ἀρρώστησε κι'

αὐτὴ και κόντεψε νὰ πεθάνῃ ἀπὸ τὸν
καῦμὸ της... σπολάτι, ἦταν τὸν καιρὸ
πού εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὰ Τρίκαλα ὁ κύρ-
Γιάννης. Στάθηκεν αὐτός, ἔβαλεν ἐργάτες,
ὅσπου μεγάλωσ' ὁ Λάμπρος, τᾶλλο της...
χαρὲς πάλι στὸ σπῆτι, καινούργιες ἐλπίδες,
μὰ «ὄ,τι ἔγραψε δὲν ξεγράφει».

Ὁ χάροντας φαίνεται τὴν βρῆκε ἀνί-
κανη νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ παιδιὰ της. Μὰ
πού νὰ βρῆ δύναμεις ἢ κακομοῖρα; πῶς
νὰ μπορέσῃ νὰ τοῦ κλείσῃ τὰ κοκκαλια-
σμένα του χέρια, πού κοκκάλωσαν ἀπὸ
τὸ πρῶτο της και καθῶς φαίνεται δὲν
κλείνανε ἂν δὲν δεχότανε κι' ἄλλο στὴν
ἀγκυλιά του. Δὲν ἄργησε στ' ἀληθινὰ ν'

ἄρπᾶξῃ στὴν ἀγκα-
λιά του και τὸν
Λάμπρο. Στὰ 12,
στὸν πόλεμο, σκο-
τώθηκε. Πῆγε γιὰ
τὴν Πατριδα...
Θυμᾶται τὸν παπᾶ
ποῦβγαλε λόγο...
Ὅλοι αὐτοὶ πῆγαν
στὸν παράδεισο, εἶ-
πε. Ἡ γειτόνισσες
τῆς ἔλεγαν «Ἔ!
γιομάτος οὐ τόπους
εἶναι». Παρηγορή-
θηκε κι' αὐτὴ εὐ-
κολα τώρα, ἡ καρ-
διά της εἶχε σκλη-
ρύνει, ἔμαθε πειὰ
στὴ λύπη ἔπειτα
εἶχε και τὰ παιδιὰ.

Ὁ Μίτσιος μεγά-
λωσε πειὰ... πῆρε
τὴ χειρολάβρα κι' ἔκανε χωράφι, κι' ἡ
Ρήνω τὰ ἴδια, μὰ ἔλα πάλι πού ἦταν
μοναχὲς. Χρόνια τώρα ὁ Μίτσιος ἦταν
στρατιώτης. Ζούσανε ὁμως... ζούσανε καλά
μὲ τὰ λίγα προβατάκια πού βρισκόντανε
ἀπὸ τὸν μακαρίτη, βγάζανε τὸ τυρὶ τους,
φκιάνανε κανένα ζευγάρι τσερέπια...
Χωραφάκια καλούτσικα εἶχανε, πέρνανε
τὸ ψωμί τους... Γειὰ μονάχα...
Γειὰ, ἤθελεν αὐτὴ.

— Ἀποκοιμήθηκες μάννα; Ἄιντε σῆγω,
κατέβασε τὸ φαί, ἡ μπουγάτσα ψῆθηκε,
εἶπε κατεβάζοντας τὴ γάστρα και ξεσκε-
πάζοντας ἓνα ἀφράτο ψωμί ῥοδοκόκκινο,
πού τῆς ἔμοιαζε και στὸ χρώμα και στὴν
ἀφράδα, λὲς κι' ἡ μπουγάτσα ἦταν κα-

θρέφτης και γέροντας ἀπάνω του ἡ
ὄμορφη χωριατοπούλα τὸν γέμιζε μὲ τὸ
χρῶμα της: ὄμορφο σταράτο, σφιχτὸ και
δεμένο κορμί, πού μ' ὄλα τὰ φλουκάτα
και τὲς φουστὲς ποῦχε πανωθὲ του, δὲν
μποροῦσε νὰ κρύψῃ τὲς θεϊκὲς του, κα-
μπύλες. Τὰ πόδια της γυμνά, και καθῶς
εἶχε τὴ βαρειὰ γάστρα ἀκόμη στὰ χέρια
της, φουσκῶναν, ἀρχίζοντας κάτω ἀπὸ
τὰ δάκτυλα κι' ἀνεβαίνοντας παρα-
πάνω, ὅσπου κρυβότανε κάτω ἀπὸ τὸν
δλοκάθαρο σαῖά της... Τὸ πρόσωπό
της ἀπὸ τὸ βᾶρος κοκκίνισε, γίνθηκε ῥο-
δόχρωμο κι' ἐρχότανε σὲ δυνατὴ ἀντί-
θεση μὲ τὰ ὀλόμαυρα μάτια της τὰ στε-
φανωμένα μὲ δύο
δρεπάνινα βλέφαρα.

— Γρηγορα μάν-
να, γρηγορα κι' ἄλ-
λοι τᾶμασαν τὰ εἰ-
σοδήματα ὄλα κι'
ἡμεῖς τίποτες ἀκό-
μα... θέλσ' νᾶλθ'
οὐ Μίτσιους και νὰ
τοῦν βάλουμι στὴ
δουλειὰ οὐδὲ τότες;

— Καλὰ λὲς, πη-
δάκι μ', ἀπάντησε
ἡ θκειᾶ — Τσεβὴ,
και ἄρχισε γρηγορα
— γρηγορα τὲς ἐτοι-
μασίες γιὰ τὸ φαγὶ
πού θὰ πέρνανε νὰ
φᾶνε ἔξω στὰ χω-
ράφια... Τὰ χέρια
της δουλεύανε γρη-
γορα σὰν νᾶχαν

φτερά, πού τῆς τᾶδωνε ἡ ἐλπίδα τοῦ γυρι-
μοῦ τοῦ γυιὸς της, τοῦ Μίτσιου της...

* *

Καρδιὲς πιγμένες ἀπὸ λύπες, συνηθι-
σμένες στοὺς πόνους, σὰν ἔρθῃ μιὰ χαρὰ
δὲν τὴν πιστεύουν γι' ἀλήθεια, γιατί συ-
νήθισαν στὶς σκληρὲς ἀλήθειες μόνο· ἀλλὰ
κι' ἂν κάνουν πῶς τὲς πιστέψαν, δὲν τὲς
ἀποζητᾶνε, ξέρουν τῆς μοίρας τους τὸ
γραφέ, πού μόνο ἐμπόδια ἀγκαθερὰ στῆς
ζωῆς τους τὸ δρόμο ἔχει βάλει.

Τὶ ζητᾶνε λουλούδια σ' ἓναν τέτοιο
δρόμο; Μήπως γιὰ δόλωμα σὲ κατοπινὲς
μεγαλύτερες δυστυχίες; Ἄ, ὄχι, τὸ στόμα
τους δὲν τὸ ἀνοίγει ποτὲς τὸ γέλιο, γιατί

Σώπασαν οἱ δύο γυναῖκες

ξέρουν ότι είναι καταδικασμένο γρήγορα να τελειώσει και να τους κάνει έτσι να λυπηθούν περισσότερο. Γι' αυτό κ' η θκειά-Τσεβή, ακούοντας μιὰ μέρα στη βρύση ότι ήρθ' ο Άργύρης τῆς Λουλούδνας ἀπὸ τὸν πόλεμο και ὅτι θάρθουν κι' ὅλα τᾶλλα τὰ παιδιά, δὲν θέλησε νὰ τὸ πιστέψη. Μὰ πῶς; αἴντε, ἔτσι γρήγορα-γρήγορα;

Αὐτῆ, πὸν τόσα χρόνια τώρα καρτεροῦσε τὸ γυρισμὸ τοῦ Μίτσιου της, παραξενεύεται γιὰ τὸν τόσο γρήγορο κι' ἀνεπάντεχτο γυρισμὸ του!... εἶχε συνηθίσει μὲ τὸ σήμερα κι' αὐριο σὲ μιὰ κατάσταση ἀναμονῆς, πὸν κράταγε χρόνια τώρα. Κι' αὐτὸ τὸ νέο πὸν ἄκουσε στὴ βρύση τὴν καλοῦσε νὰ χαλάση αὐτὴ τὴ συνήθεια... πάλι φοβῶταν νὰ τὸ πιστέψη; νᾶνε καλὰ τὸ παιδάκι της, σκεπτόντανε; Μὰ και πῶς νὰ τὸ πιστέψη; θυμᾶται αὐτὴ τὸ Δώδεκα και Δεκατρία σὺν ἔγιν' ἡ ἀπόλυση και γύριζαν τὰ παιδιά καμπάνες στὸ χωριό, χαρές, τραγούδια, ὅλοι βγῆκαν και τὰ περιμέναν ἔξω στὸ «Σταυρὸ»... Μὰ πάλι ἀφοῦ τὸ λένε; Ἀποφάσισε κι' αὐτὴ νὰ πάη στῆς Λουλούδνας.

— Κουστάντου, ὦ Κουστάντου, μέσα εἶστε, μαρή;

— Μέσα κυρὰ-θκειά, πέρασε! ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι. Μέσα, ἔχουμε τὸν Ἀργύρη μας σὶ κακὰ χάλια.

Σὺν ἄκουσε γιὰ κακὰ χάλια ἡ θκειά-Τσεβή, ἀμέσως μιὰ σπαθιά τὴ πέρασε, φαντάστηκε και τὸ δικὸ της Μίτσιου, ἀδύνατο μὲ πρασινὸκίτρινο χρῶμα, κατάνειο ἐκεῖ στὴ γωνιά... Ἄμ' καλὰ αὐτὴ δὲν ἤθελε νὰ πιστέψη, σὺν νὰ προεξοφλοῦσε μὲ τὴν ιδέα τοῦ γυρισμοῦ και συμφορῆς. Στὰ στερνὰ ἀποφάσισε νὰ μπῆ. Στὸ βάθος διέκρινε ἕνα κάτι, σὺν πρόσωπο, και τὸ σῶμα, γιὰ νὰ τοῦ κρῦψουν, φαίνεται, ἴσως τὴν ἀδυναμία του ὀξαν ἀπάνω του ὅσα σκεπάσματα μποροῦσε, χωρὶς κόπο, νὰ σηκῶση. Τὸ πρόσωπό του εἶχε πάρει μιὰ γλωμάδα σὺν τοὺς ζωγραφιστοὺς ἄγιους κανενὸς ἐρημικοῦ παρακλησιοῦ δὲν εἶχε και ἀνάγκη ἀπὸ τὸ φτωχικὸ φῶς τῆς καντήλας γιὰ νὰ φωτισθῆ, μόνο του σκορποῦσε ἀπόκοσμες ἀχτίδες. Ἴσως ἔβγαζε τὶς παράξενες αὐτῆς ἀναλαμπές, γιὰ νὰ μορῆ ἔτσι νὰ παρασέρνη τοὺς παραστεκόμενους, ὥστε νὰ μὴ προσέχουν

τὴν ἀγριὰδα τῶν ματιῶν του, γιὰ νὰ μπορέση ἔτσι νὰ μὴ τοὺς φανερώνη τὴ συμφορὰ τοῦ πολέμου πὸν καθρεφτιζόντανε στὰ μάτια του.

— Γι' κὰνς πηδάκιμ', εἶπε σιγὰ-σιγὰ ἡ θκειά-Τσεβή.

— Καλὰ θκειά... ἦταν ἡ ἀπάντηση πὸν βγῆκε, τραχειὰ ὅμως. Τραχειὰ κι' ἀπότομη σὺν ἀντιλαλιά ἀπὸ κανένα κτύπημα πὸν δὲν βῆκε μιὰ σχισματάδα, ἕνα βαθούλωμα ἦταν τραχειὰ σὺν νᾶβγαίνει ἀπὸ ἕνα ἐντελῶς ἄδειο κουφάρι! Μὲ τὴν ἀπότομη αὐτὴ ἀπάντηση ἡ θκειά-Τσεβή δὲ θέλησε νὰ συνεχίση τὲς ἐρωτήσεις: ἔξ ἄλλου αὐτὴ ἡ φωνὴ τῆς φάνηκε ἐντελῶς ξένη... ξένη ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, σὺν ν' ἐρχῶταν ἀπὸ τὸν ἄλλο κόσμο, καθὼς λένε ἄμ' τότες; Μήπως τὸ παιδί της ἦταν στὸν ἄλλο κόσμο, γιὰ νὰ ρωτήση αὐτὴ τὴν ἀγνωστὴ φωνὴ γιὰ κείνον. Μὰ αὐτὴ ἡ φωνὴ πάλι τῆς εἶπε.

— Οὐ Μίτσιους θκειὰ θάρθ' σὲ λίγες μέρες... Τὸν ἔσωσα. Ἄπ' τ' Ἀφιὸν ἴσια με τὴ Σμύρνη τὸν ἔσερα στὸν ὁμοθεμασμένο... Ἀπὸ κεῖ μάρκαρε γιὰ τὴν Ἀθήνα, ὅπου νᾶνε θάρθ.

Ἐφυγε χωρὶς νὰ πῆ τίποτε, κι' ἔφθασε στὸ σπίτι τους τὴν ὥρα πὸν ἡ Ρήνω ἔδενε στὴ ροῦγα τὶς γιδοῦλες τους.

— Ἐρχετ' οὐ Μίτσιους, μαρή, γρήγορα φουκάλσει καλὰ... καθάρς' τοῦ καντήλι.

— Ἀλήθεια μάννα; ἀλήθεια; λέγει ἡ Ρήνω, και μένει μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα.

— Σήκω, μαρή, κι'...

— Σκώθικα μάννα, φώναξε σὺν νὰ συνῆλθε ἀπὸ κανένα ὄνειρο. Μπῆκαν μέσα, σκούπισαν, ἡ Ρήνω ἀνοῖξε τὴν κασέλα κι' ἔβγαλε δυὸ χοιράκια πρικιάρικα δικὰ της, γιὰ νὰ στρώση νὰ καθῆση ὁ Μίτσιος, καθάρισαν και τὸ καντήλι πὸν εἶχε ἀπὸ τὴ βραδεία τῆς Πασχαλιάς νὰ ρουφήξῃ πετρέλαιο, και κάθησαν νὰ περιμένουν. Τὸ πρῶτ' τὶς βῆκε ξύπνιες και τὶς δυὸ νὰ περιμένουν ἄκομα. Πέρασε κι' αὐτὴ ἡ μέρα και ἡ δεύτερη νύχτα τῆς ἀγρούπνιας. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ ἥλιος βρῆκε τὴ θκειά-Τσεβή στὸν «Σταυρὸ». Καραβάνια ἀπὸ καταξοχισμένους φαντάρους περνοῦσαν, μὰ Μίτσιος πουθενά.

— Στέκα πηδάκιμ' νὰ σὶ πιάσουν τοῦ μανίκ' σ.

— Σ' φχαρσῶ, κυρὰ-θκειά, ἀκούσαν

πάντοτε μιὰν ἄγρια φωνὴ πὸν ἀπαντοῦσε, ὅσπου ὅλοι τὴ μάθανε.

— Κυρὰ-θκειὰ ἰδῶ τοῦ μανῆκ, ὁ ἕνας, — Κυρὰ-θκειὰ ἰδῶ τοῦ πανταλόν', ὁ ἄλλος.

— Κυρὰ-θκειὰ ἰδῶ... Κι' ἔραβε τὸν ἕναν, μπάλωνε τὸν ἄλλον, γιὰ τὴ φαινότανε ὅτι τὸν Μίτσιου της μπαλώνει, και περιποιεῖται. Σὺν νύχτωνε, γύριζε σπῆτι θλιμμένη γιὰ νᾶκούση τ' «ἀκόμα;» τῆς Ρήνας κι' ἔπειτα νὰ βυθισθῆ μαζί της στὴ βουβαμάρα.

Αὐτὴ τὴ νύχτα ἡ θκειά-Τσεβή πῆρε ἀπόφαση νὰ βάλῃ τὴ Ρήνω νὰ κοιμηθῆ, γιὰ τὴ μάτια της εἶχαν κοκκινίσει και

στὸ προσωπό της ἔπερνε νὰ χυθῆ ἡ ὄχρα. Μὰ τὴν ἴδια σκέψη ἔκανε κι' ἡ Ρήνω γιὰ τὴν μάννα της και σὺν ἡ θκειὰ Τσεβή, μίλησε γιὰ πλάγιασμα, δὲν ἔφερε καμμιά ἀντίρρηση. Μὰ ὅμως και οἱ δυὸ τους σὺν πέσανε νὰ κοιμηθοῦνε, νομίζοντας πάντα ὅτι ἡ ἄλλη κοιμᾶται, μέναν κι' ἡ δυὸ τους ἄγρυπνες. Ἐνα γλιστρομα τῆς κόττας, πὸν θάπεσε ἀπὸ τὸν «κάτικα» ὅπου κούρνιαζε, χτύπησε στὴ νοσηρὴ πειὰ ἀκοή τους σὺν περπατησιὰ ἀνθρώπου και τὶς ἔκονε νὰ πεταχτοῦν μαζί κι' οἱ δυὸ.

— Δὲν κοιμήθικς μάννα;

— Δὲν κοιμήθικς Ρήνω; Ἀκούστηκε ταυτόχρονα κι' ἀπὸ τὶς δυὸ, γιὰ νὰ γυρίσουν πάλι στὴ σιωπὴ και πέσαν πάλι δῆθεν γιὰ νὰ κοιμηθοῦν. Κατὰ τὰ χαράματα ἀκούστηκε ἕνα χτύπημα. Καμμὶ κότα θάπεσε πάλι, σκέφτηκε ἡ θκειὰ Τσεβή... τὸ γουροῦνι θὰ ξύπνησε, νοιάστηκε ἡ Ρήνω και γύρισ' ἀπὸ τᾶλλο μέρος νὰ μὴν τὴν καταλάβῃ ἡ μάννα της πῶς ἦταν ξύπνια.

— Μάννα... Ρήνω...

— Οὐ Μίτσιους, μάννα!... πετάχτηκε ἡ Ρήνω, πὸν χρόνια τώρα περιμένε τὴν

ὥρα αὐτὴ γιὰ νὰ γλυκάνῃ τὴ μάννα της μ' αὐτὰ τὰ λόγια. Ἄνοιξ' ἡ πόρτα κι' οἱ δυὸ γυναῖκες ἀνοῖξαν τὲς ἀγκαλιές τους.

«Ἡ μὰυρ' ἡ Τσεβὴ τὶ τραβᾶει μὲ τὸν τρελλὸ Μήτσιου της...»

Γᾶκουσεν, ὅπως σ' ἀκούω και μ' ἀκοῦς, μοναχὴ της ἡ θκειά-Τσεβή, ἔτσι κατὰ τύχη, καθὼς ἦταν πῖς' ἀπὸ τὸν φράχτη, εἶδε κι' ὅλας νὰ κουνῆ και τὸ κεφάλι της ἡ γειτόνισσά της ἡ Μάραϊνα, καθὼς ἔλεγε τὰ παραπάνω λόγια στὴν ξαδέσφη της. Ἄμ' τόσο ξεπεσμο;... ὥστε ὅλος ὁ κόσμος τῶξερε πῶς τὶς φερνότανε στὸ σπῆτι ὁ Μίτσιος;

Ἀπὸ τότες ποῦρθε, μῆ εἰς εἶχαν περάσει, μὰ... ἡ καλὴ μέρα ἀπὸ τὴν ἀγῆ φαίνεται. Δὲν εἶχαν περάσει-τότε-οὔτε ἔξ-ἔφτὰ μέρες, και τὶς ζήτησε λογαριασμὸ μὲ τὸ νῆ και μὲ τὸ σῆγμα: Πόσα φασόλια, πόσες φακές, πόσ' ἀπὸ τοῦτα... ὅλα τοῦ τὰ εἶπαν.

— Μετρητά; Ἐ! μετρητά δὲν ἔχτει; Ἡ κακομοῖρα ἡ μάννα νόμισεν ὅτι ἔπρεπε νὰ δικαιολογηθῆ «ἦταν, μὰ

ξοδευτήκανε γιὰ λίγο σκουτὶ τῆς Ρήνας». Δὲν μίλησε, μὰ τὴ διέκοψε μ' ἕνα κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ του πὸν σχεδὸν ἔλεγε «δὲν μᾶς ξεφορτώνεται κι' αὐτὴ τώρα, μὲ τὰ ἔξοδά της;»

Τὴν ἄλλη μέρα φρότωσε τὸ γαῖδουράκι τους και πῆγε στὴν πόλη. Μ' ἀγωνία τὸν περιμέναν ἴσα μὲ τὸ βράδυ, μὰ ὅσπου νὰ πλαγιάσουν δὲν φάνηκε. Σὺν χόρτασαν σχεδὸν ὕπνο, ἕνας γδοῦπος στὴν πόρτα τὶς ἔκανε νὰ πεταχτοῦν ἔξω. Ἐνας ὄγκος ποῖδ' μαῦρος κι' ἀπὸ τὸ σκοτάδι σημάδιαζε καταγῆς, ἕνα βογγητὸ τὶς ἔκανε νὰ καταλάβουν ὅτι ἔκείνος ὁ μαῦρος σωρός ἦτανε ἀνθρώπος.

—... Τὸ σταυρὸ σας, τὰ λεπτά μου θέλω.

Ἐνα γέλοιο ἀκούστηκε ψηλά ἀπὸ τὴ ράχη (σελ. 363)

... Ἀνατόχισαν οἱ δυστυχισμένες, εἶχαν γνώρισε τῆ φωνῆ τοῦ Μίτσιου, ἔσκυψαν γιὰ νὰ τὸν ἰδοῦν, μὰ μιὰ μπόχα κρασίλας τὲς πῆρε κατάμουτρα... Ξανάσκυψαν καὶ τὸν τράβηξαν μέσα σὰν παράλυτο.

Τὸ πρῶτ' ἢ Ρήνω στὸ μέτωπο τῆς μάννας τῆς εἶχε διακρίνει μιὰ ζαρωματιὰ βαθειά, μὰ τόσο βαθειά! Μὰ καὶ στῆς Ρήνωσ τὰ μάγουλα ἐκεῖ, πού καθὼς γελοῦσε, γινόταν δυὸ λακκάκια, φανῆκαν δυὸ μικρὸς ζαρωματίτσες, ἐλαφρὲς, μὰ ὄχι καὶ τόσο πού νὰ μὴ τις ἰδοῦν καὶ τὲς κουτσοπολέψουν στὴ βρῦση οἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια.

Ἀπὸ τότες κι' ἐδῶθε, κᾶθε δυό, τρεῖς μέρες—ὄσο δηλαδὴ βαστοῦσε τὸ μεθύσι—φόρτωνε μόνος του εἰσὸδημα, πήγαινε στὴν πόλη, τῶκανε λεπτὰ, ἔπινε... ἔπαιζε χαρτιὰ καὶ ὕστερα... ὕστερα δὲν θυμῶτανε τίποτε ἄλλο παρὰ τὴ βρῖσιὰ πού ἔλεγε πάντα στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του γιὰ νὰ τὸν ἀκούσουν καὶ τὸν τραβήξουν μέσα.

Καὶ δὲν ἦταν μονάχος πού τᾶκανε αὐτὰ, ὅλα τὰ παιδιὰ πού γύρισαν ἀπ' τὸ μέτωπο εἶχαν τὸ κακὸ αὐτὸ μέσα τους.

— Χάλασ' ὁ κόσμος ἔλεγαν οἱ γεροντῆροι.

— Ἀνάθεμα στὸν πόλεμο συμπλήρωναν οἱ ἄλλοι, σὰν νὰ θεωροῦσαν αἰτία τοῦ κακοῦ αὐτόν, πού δὲν τοῦφτανε τοὺς ἄρπαξε τόσα καὶ τόσα παλληκάρια, μὰ δὲν τοὺς ἄφηνε ἡσυχὰ κι' αὐτὰ πού γύρισαν ζωντανά. Τὸ δρομάκι πού πήγαινε στὴν ἐκκλησιά χορτάρισε... μὰ πού νὰ βρεθοῦν κι' οἱ σιδερένιες πρόκες ἀπὸ τὰ τσαρούχια τῶν παιδιῶν γιὰ νὰ πατήσουν, νὰ κόψουν, νὰ καταστρέψουν τὸ χορτάρι ὅξω ἀπὸ λιγοστὲς γυναικοῦλες καὶ τοὺς γέρους, κανέναν δὲν πάταγε στὴν ἐκκλησιά. Τὸ καφφενεῖο ἦταν γεμάτο, βούϊζεν ἀπὸ μακρὰ καὶ μὲ τὸν καπνὸ ἀπὸ τὰ τοιγάρια πούβγαινε ἀπὸ τὰ παράθυρα φάνταζε γιὰ κυψέλη πού φυσᾶνε μέσα τῆς καπνὸ γιὰ νὰ ζαλίσουν καὶ σκοτώσουν τοὺς κηφήνες.

— Σπαθί.

— Μπαστοῦνι...

— Σπαθί... Σπαθιὰ στὴν καρδιά σας, ἀνακάτεψε μὲς' τὸ στόμα τῆς ἠ θκειὰ-Τσεβὴ γιὰ νὰ μὴν ἀκουσθῆ καθὼς διάβαινε ἀπὸ τὸ καφφενεῖο γυρνόντας σπίτι τῆς.

Ἄχ! τὸ σπιτάκι τῆς ἄδειο! Τίποτε, τίποτε δὲν ἄφησε ἀπούλιτο ὁ... ὁ... «ἄφθαστος»... Ἄ... ξαλάφρωσε, τὴν εἶπε τέλος πάντων αὐτὴ τὴν κακιὰ λέξη πού τῆς ἔκαιγε τὰ σωθικά, ἀλλὰ περῖμενε, περῖμενε καὶ μὲ τὸ παραπάνω μάλιστα, νόμισεν ὅτι θὰ διορθωθῆ. Μὰ πού; Πολλὲς φορὲς τὴ σκεπτόντανε αὐτὴ τὴ λέξη, μὰ ὥσπου νὰ τὴν φέρῃ στὰ χεῖλια τῆς γιὰ νὰ τῆς δώσῃ ἤχο, ἄλλαξε γνώμη... τὸν πονοῦσε... καὶ τώρα δὲν θὰ τὴν ἔλεγε μὰ θυμήθηκα τὴν κατάντια τῆς Ρήνωσ τῆς... κέρωσε τὸ κορίτσι τῆς.

Μὲ τὰ πρωτόβροχα, ὅλοι πῆσαν τὴ χειρολάβα γιὰ χωράφι, ὁ Μίτσιος ὅμως οὔτε κουβέντα γιὰ δουλειά. Ἡ θκειὰ-Τσεβὴ ἔστειλ' ἓνα ἀνηψουδάκι τῆς στὸ χωράφι. Ὁρῶσε τὸ ἓνα, τὸ δεύτερο πηγαίνει στὸ τρίτο τὸ βρῖσκει ὠρῶμενο τὸ τέταρτο τὰ ἴδια τὸ πέμπτο, τότες τῶρῶνον ὁ κουμπάρος του ὁ Σηηλιός.

— Τίνος εἶν' αὐτὸ τοῦ χωροῦφ;

Θκόμ'... τὰγόρασα ἀπ' τὸν Μήτσιου το' Τσεβὴς. Ἐφυγε τ' ἀνήψι, καταλαβαίνοντας ὅτι τὸ ἴδιο θὰ εἶχε συμβεῖ καὶ γιὰ τᾶλλα τὰ χωράφια. Σὰν τῶμαθε ἠ Τσεβὴ, μόνο πού δὲν ἔμενε στὸν τόπο καὶ μακάριζε τὸν ἄντρα τῆς πού τᾶκλεισε καὶ δὲν ἦπε αὐτὸ τὸ φαρμάκι.

**

Ἦρθ' ἡ ἀνοιξη μὰ οἱ δυὸ γυναῖκες δὲν τὴν νοιώσαν... Σὰν ἔβγαινε ἠ Ρήνω στὸ τρανὸ λειβάδι γιὰ λάχανα, οὔτε τὰ λουλούδια πρόσεχε, πού μάζευε ἀγκυλιές ἄλλα χορῶνα... μόνο ἔκοβε ἀπὸ κανένα χαμομήλι, ἔτσι ἀπὸ ἰδιαίτερη συμπάθεια. Τὴν Πασχαλιά ἦρθαν τὰ κορίτσια νὰ τὴν πάρουν γιὰ τὸ χορὸ, μὰ δὲν πῆγε... Μὲ τί σαῖα νὰ παρουσιασθῆ; Ἄκουγε τὰ τραγοῦδια τοῦ χοροῦ καὶ τῆς ραγίζόντανε ἠ καρδιὰ τῆς δύστηνης... ἠ μαύρη πόσο ἀλλοιώτικα εἶχε φαντασθῆ τὸν χορὸ αὐτὸ τῆς Πασχαλιάς τότε πού ἄκουσεν ὅτι θ' ἀρχόντανε ὁ Μίτσιος... Ναι ὁ ἀδελφός τῆς... πού θᾶβαζε τᾶλληρο, τί; καὶ εἰκοσιπεντάρικο, στὸ κούτελο τὸ βιολιτζῆ ἄλλὰ ὄνειρα, ὄνειρα;

Μὲ τὴ σειρά του ἔφθασε στὴ μέση ὁ Ἄπριλης καὶ κοντεύαμε τὸ Μάη. Τὰ στάγια εἶχαν θεριώσει καὶ στὰ κριθάρια εὐκολὰ μποροῦσε νὰ κρυφτῆ ἓνας κοντὸς ἄνθρωπος. Ὁ κοῦκος λαλοῦσε κᾶθε πρῶτ'

κι' ἔδινε τὸ σύνθημα γιὰ τὴ θεϊκὴ συναυλία πού κάναν ὅλα μαζί τὰ πουλιὰ στὸ λόγγο, πού φουντωμένος ἔζωνε τὸ χωριὸ ἀπ' ὅλες τὲς μεριές.

— Ἐ' Ἀθηνασιοῦ καὶ τοῦ Μαγιοῦ [τὴν πρωτομαγιά συμμαζευτεῖτε λιγερὲς νὰ βάλωμε τὰ κλειδωνάαααα...]

Τραγουδοῦσαν ὅλα τὰ κορίτσια στὲς ροῦγες, μὰ ἠ κακομοῖρα ἠ Ρήνω δὲν εἶχε ἀνάγκη νὰ λάβῃ μέρος σὲ μιὰ τέτοια γιορτή. Τέτοια γιορτὴ εἶχε γίνεῖ πάνω τῆς. Μιὰ μέρα ἀπ' αὐτὲς γλεντούσανε οἱ μοῖρες, θέλησαν νὰ χορέψουν, μὰ πῶς; Ἄς βάλουν κλειδωνά... πού; Μὰ καὶ πού θὰ βρῖσκανε καθαρώτερο κουφάρι ἀπ' τὸ παραδεισένιο τῆς Ρήνωσ; Τῆς στόλισαν τὸ σωματάκι τῆς μὲ λογιῆς-λογιῆς λουλούδια, ὅπως τώρα στολιζάνε τὸ καθαρίο τσουκάλι τοῦ κλειδωνά τὰ κορίτσια, τὴν κλειδωσαν μετὰ τὴν ψυχὴ τῆς, σ' ἓνα κουτάκι χουστὸ καὶ τὴν πῆραν γιὰ νὰ πᾶνε πολὺ, πολὺ, πολὺ μακρὰ.

Ὑστερ' ἀπ' τὸ θάνατο τῆς Ρήνωσ, νόμισεν ἠ θκειὰ-Τσεβὴ ὅτι θὰ διορθωνότανε ὁ Μίτσιος, μὰ πάλιν τὸ λίγο ἐκεῖνο κομμάτι τοῦ γαλανοῦ π' ἄρχισε νὰ βλέπῃ, γέμισεν ἀπὸ μαῦρα σύγνεφα.

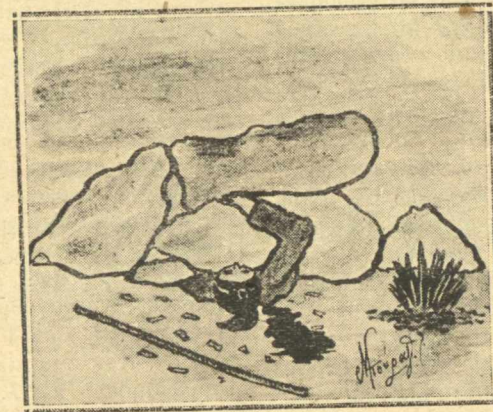
Ἐνα βράδυ καθὼς ἦρθε πολὺ ἀργά, τῆς ζήτησε νὰ πλυθῆ. Τέτοια ὥρα νὰ πλυθῆ; Παραξενεύθηκε καὶ σηκώθηκε, μὰ καθὼς τὸν ἔχυνε νερό, εἶδε τὰ χέρια του βαμμένα κόκκινα... Φοικὴ, ἦταν αἷμα! τᾶχασε, ἓνας θόρυβος σκορπισμένα ξεσχισμένα τραπουλλόχαρτα μακρῶν ὄλο καὶ κόντευε.

— Φονιά! μόνο αὐτὴ τὴ λέξη μπόρεσε νὰ πῆ καὶ λιγοθύμισε, τὴ στιγμὴ πού αὐτὸς χανόταν τρεχᾶτος ἀπ' τὴ ἀνοιχτὴ πόρτα. Τῆς φάνηκε ὅτι τὸ σκοτάδι τὸν εἶχε καταπιεῖ καὶ πραγματικὰ δὲν τὸν ξαναῖδε.

Γυροῦσε ἔτσι ἄσκοπα ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ μὲς' στοὺς δρόμους ἂν τῆς δίνανε κανένα κομμάτι ψωμὶ ἔτρωγε. Στὸ σπίτι τῆς πῆγαινε μόνο γιὰ νὰ ἀλλάξῃ τὰ ρούχα τῆς μ' ἄλλα χειρότερα. Μὰ νά, μιὰ Κυριακὴ τὴν εἶδαν ντυμένη στὰ καλά τῆς νὰ γυρνᾶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, πού βγήκε τελευταία ἀπ' ὅλες. Ὅλοι νόμιζαν ὅτι θᾶρχιζε μιὰ καινούργια ζωὴ ἠ θκειὰ-Τσεβὴ μὰ...

Τὸ βράδυ ἀργά, πέρα ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα, ὄλο τὸ χωριὸ ξύπνησε ἀπὸ τὴν καμπάνα κι' ἀπὸ φωνές. Μιὰ μεγάλη ἀναλαμπὴ φαινότανε κατὰ τὸ μέρος πού ἦταν τὸ καφφενεῖο... μιὰ μυρωδιὰ πετρελαιοῦ προδίδνε τὸ χέρι πού εἶχε βάλει φωτιά.

— Χά! χά! χά! ἀκούστηκε ψηλὰ ἀπὸ τὴ ὄαη. Ὅλοι γυρίσανε πρὸς τὰ ἐκεῖ κι' ἀπὸ τὴ μεγάλη ἀναλαμπὴ τῆς πυρκαϊᾶς γνώρισαν τὴ θκειὰ-Τσεβὴ, μέσα

Τὴ βοῆσαν καταπλακωμένη μὲ κατῶνια

σκορπισμένα ξεσχισμένα τραπουλλόχαρτα.
Στίτσα τοῦ συγγραφέως. ΝΙΚΟΣ ΜΠΟΥΡΑΣ

ΠΑΝΟΥ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΟΥ "ΝΟΥΜΑ",

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ
ΤΟ ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΣΤΑΜΑΤΗΜΑ ΤΟΥ "ΝΟΥΜΑ",
(1910-1917)

Τὰ κατοπινὰ χρόνια τοῦ Νουμᾶ, — χρόνια δύσεχτα, μαῦροι καιροί, κιότέματα παλιῶν δημοτικιστᾶδων, χαροπαλέματα γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ φύλλου, ξέχειλα ποτήρια πίκρας γιὰ τὸν Ἰδρυτὴ τοῦ περιοδικοῦ— περνᾶνε ἀνάμεσα σὲ δυὸ μεγάλα ἱστορικά γεγονότα: Τὴν ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ τοῦ 1911, ποὺ φέρνει στὸν ἀφρό, συνεχίζοντας τὴν παράδοσιν τῶν Εὐαγγελειῶν καὶ τῶν Ὀρεστειακῶν, τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, γιὰ νὰ τὸ ρίξει καὶ πάλι στὰ νύχια τῆς ὀχλοκρατίας, καὶ στὸν πόλεμον τοῦ 1912 ποὺ μὲ τὸ κλείσιμο τῆς Ἀνατολῆς, συνταράζει ἀπὸ τὰ θεμέλια τοῦ Περιοδικοῦ, τὸ ξεινιάζει οικονομικά, ὡς ποὺ τὰ καταφέρει τὸ Μᾶη τοῦ 1917 νὰ τοῦ πάρει καὶ τὴν τελευταία του πνοή— ἀποκλεισμοί, Πανερωπαικὸς πόλεμος, ἐσωτερικὲς διαμάχες, κνηγῆματα τοῦ Διευθυντῆ τοῦ Νουμᾶ καὶ τῆς φαμίλιας του ἀπὸ τὴν ἀντίθετη πολιτικὴ μερίδα— νὰ τοῦ πάρει τὴν τελευταία πνοή, νὰ τὸ ἀπονεκρώσῃ καὶ νὰ τὸ σταματήσῃ.

Σὲ ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, ὀχτῶ χρόνια ὀλόκληρα, ὁ Νουμᾶς ἐγνώρισε ὄχι γιὰ λίγες φορὲς τὴν ἀνθρώπινη ἀχαριστία καὶ ὄχι γιὰ λίγες φορὲς ἓνα πύρινο δάκρυ ἐστάλαξε ἀπάνω στὶς τραγικότερες σελίδες ποὺ χάραξε χέρι ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι ἐδῶ οὔτε ὁ κατάλληλος τόπος— ὑποχρεωμένοι νὰ συντομέψουμε τὶς γραμμὲς αὐτές, ποὺ γιὰ νὰ δειχτοῦνε κατακάθαρες θέλουμε τὴν ἄνεση καὶ τὸν ἀέρα τοῦ βιβλίου— οὔτε ἡ στιγμὴ ἢ κατάλληλη γιὰ νὰ βροντοφωναῖομε κ' ἐμεῖς πὼς «Ἐνας λαὸς ὑψώνεται ἅμα δεῖξῃ πὼς δὲ φοβᾶται τὴν ἀλήθεια», δείχνοντας ἔτσι τὴν

ἀλήθεια ὀλόγυμνη, τὴν ἀλήθεια ποὺ δὲν ἀρκεῖ μόνο νὰ λάμπῃ ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ σφάζῃ, κατὰ τὸ λόγο τοῦ Ποιητῆ.

Ὅμως— ἂν προσπερνᾶμε κάποια ἐσωτερικά, παρασκήνια τοῦ Περιοδικοῦ, ποὺ, μὲ τὸν καιρὸ τους θὰ τὰ φέρουμε στὸ φῶς, — δὲν μποροῦμε ἀπὸ τὶς σελίδες αὐτές, νὰ μὴν κεντηριάσουμε τὴ Βουλὴ τοῦ 1911 ποὺ ἐνήφισε τὸ ἀνελεύθερο κ' ἀντισυνταγματικὸ ἄρθρον γιὰ τὴ Γλώσσα— βουλὴ ποὺ εἶχε γιὰ φωτεινὸ τῆς ἀρχηγὸ τὸ Βενιζέλο, τὸν ἐπαναστάτη Βενιζέλο, τὸν ἀνθρωπο τῆς γροθιάς καὶ τῶν μεγάλων ἀποφάσεων.

Μὲ ὅλη τὴν ἀντίδραση ποὺ φέρανε τὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα ἐκεῖ μέσα— Μανίλης, Μάνος, Παπαναστασίου, Κουτούρης, Πετμεζᾶς, Γρανίτσας, Ἀραβαντινός, Δεμερτζῆς, Καραπάνος, Λυμπερόπουλος, Ζαβιτσιάνος, Κοντογούρης κ' ἓνα δυὸ ἄλλοι— ἡ Βουλὴ τῶν Γκλαβάδων, Πατσουράκων, Κουλουμβάκηδων, Γαλανῶν, Μπουφίδηδων κ. τ. λ. κ. τ. λ., πέτυχε— μὲ δευλιωμένο κάπως τὸ Βενιζέλο γιὰ νὰ μὴ χάσῃ ἄλλα ζωτικότερα ζητήματα, μὰ καὶ τὸ Γλωσσικὸ σύρθηκε στοὺς δρόμους καὶ πῆρε ὅλα τὰ ταπεινὰ ἐλατήρια τῆς λαϊκῆς ἐκμετάλλευσης, — πέτυχε νὰ ψηφιστῇ τὸ περίφημον 107 ἄρθρον, προστατευτικὸ τῆς Καθαρεύουσας καὶ καταστρεπτικὸ, φυσικά, ὅσο παίρνει τῆς Δημοτικῆς.

Τὸ ἄρθρον αὐτὸ διατυπώθηκε στὸ Σύνταγμα ὡς ἑξῆς:

«Ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους εἶνε ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν συντάσσεται τὸ πολίτευμα καὶ τῆς Ἑλληνικῆς νομοθεσίας

τὰ κείμενα· πᾶσα πρὸς παραφθορὰν ταύτης ἐπέμβασις ἀπαγορεύεται».

Ἡ πολεμικὴ, ποὺ ξέσπασε τότε ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ Νουμᾶ, εἶναι ἀπὸ τὶς χαρακτηριστικώτερες, μπαρούτι σωστό, ἀγῶνας στῆθος μὲ στῆθος, ἀδείλιαστο μάτι. Ἡ παραφθορὰ ὀνομάτων πῆρε κ' ἔδωσε, ἢ σάτυρα ὀργιάσει, ἄφρισε κυριολεκτικά.

Ὁ Παλαμᾶς, ποὺ λίγους μῆνες προηγήτερα εἶχε παρασημορθεῖ μαζὶ μὲ τὸν Καρχαβίτσα, Ξενοπούλο, κ. ἄ., τιμωρήθηκε μ' ἓνα μῆνα προσωρινὴ ἀπόλυση ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον γιὰ νὰ ἱκανοποιηθῇ καὶ νὰ λουφάξῃ ἢ ξαναμένῃ φοιτηταριά. Ἀφορμὴ στάθηκε τὸ ἄρθρον τοῦ «γιὰ νὰ τὸ διαβάσουν καὶ τὰ παιδιά» (σελ. 113, ἀρ. 424 τοῦ 1911) ποὺ διακήρυττε σ' αὐτὸ παλληναρία πὼς τὸ θεωρεῖ ἐπαινό του καὶ τὸ λογαριάζει δόξα του νὰ κράζεται μαλλιαρός. **Ὁ μαλλιαρισμὸς—ἐγράφε—εἶναι ἡ Ἄρετή μου.**

Ὁ Ταγκόπουλος, πάλι, σὲ ἄρθρα του ἐνυπόγραφα, στὸν ἀριθμὸ 426, ἀποκαλοῦσε **ἡλίθιο** τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀθήνας, **ἡλίθιο** τὸ συγκρότημα αὐτὸ ποὺ «ξεφρενιασμένα κὶ ἀσυλλόγιστα καὶ λογομειθυσμένα» δίχως ἀγνάρι ἀντρισμοῦ, πέταξε μὲ βροσιὲς τὸν Ποιητὴ ἀπὸ τὸ γραφεῖο του, καὶ ψεῦτες καὶ συκοφάντες τοὺς Μιστριώτηδες καὶ τοὺς Πετραλιάδες ποὺ σπρώχνανε μὲ τὶς **Κεχρμπάρες**, τὸν **Παλιοκουβέντα** καὶ τὶς σωρὸ ἀηδίες καὶ πατριδοκαπηλίες τους τὸ Λαὸ σὲ ἑξέγερση.

Οἱ φοιτητὲς πάνω στὸ μεθῆσι τους καὶ στὸν πολεμικὸ τους ἐνθουσιασμό, ποὺ τοὺς τότε κεντοῦσε ὁ παλιός, ἂν δὲν κάνω λάθος, ρήτορας τῶν Ὀρεστειακῶν, ὁ πολὺς Καπετανάκης, μελετοῦσαν γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ σπᾶσουν καὶ νὰ κάψουν τὰ Γραφεῖα τοῦ «Νουμᾶ», ποὺ τᾶχανε κοντὰ τους, στὴ βορεινὴ πλευρὰ τῆς Βιβλιοθήκης, Ἰπποκράτους 11. Ἡ διαδήλωσις ὅμως σταμάτησε στὴ γωνία Ἰπποκράτους— Πανεπιστημίου καὶ περιορίστηκε σὲ κραυγὲς καὶ σ' ἀναθέματα. Οἱ μαλλιαροὶ εἶχανε, βλέπεις, μπόμπες καὶ μυδραλλιοβόλα στὰ ὑπόγεια τοῦ «Νουμᾶ». Ποῦ νὰ ζυγώσουν τὰ παλληκάρια! Ναι, ναι, εἶχανε μπόμπες οἱ μαλλιαροὶ τὴν πίστη τους στὸν ἀγῶνα. Καὶ μυδραλλιοβόλα τὰ στήθεια τους τὰ ξέσκεπα, καὶ τὰ λόγια τους τὰ σωστά:

Ὁ Ταγκόπουλος ἐγράφε σὲ παραγράφῃ του στὸν ἀριθμ. 425, σελ. 137:

«Πάνου στὸ μεθύσι τους, (γιατί, φαίνεται, ἐδῶ στὸ μακάριο τόπο μας οἱ ἀνθρώποι μεθᾶνε κὶ ἀπὸ ἀεροκουβέντες) εἶπανε νύρθοινε καὶ στὰ γραφεῖα μας καὶ νὰ μᾶς τὰ κάνουνε θάλασσα. Καὶ ξεκινήσανε μάλιστα γιὰ ν' ἀρθοῦνε, μὰ στὸ δρόμο, φαίνεται, τὸ μετανιώσανε. Κρῖμα!

Τὸ γραφεῖο μας βροῖσκειται σιμὰ στὸ Πανεπιστήμιον, δέκα δρασκελιὲς τόπο, κὶ ὅποια ὥρα θέλουμε ἄς κοπιᾶσουνε. Μὰ νὰ κάνουν τί; Νὰ μᾶς σπᾶσουν τὰ τζάμια, τὰ τραπέζια, ἴσως καὶ τὸ κεφάλι μας; Μωρὲ, κακὸ ποὺ θὰν τὸ πάθουμε. Σάμπως ὁ ἀγῶνας μας νὰ κρατιέται ἀπὸ ἓνα γερὸ τζάμι ἢ ἀπὸ ἓνα κεφάλι ἄσπαστο! Ἐμεῖς οἱ δημοτικιστᾶδες διαδήλωσες δὲν κάνουμε, δὲ φοβερίζουμε, δὲ σειοῖμε τὶς μαγκοῦρες μας. Συζητοῦμε. Μὰ τὰ ἐπιχειρήματά μας θάνα γερὰ, φαίνεται, γιὰ τοῦτο οἱ ἀντίθετοι ἀγρευοῦν καὶ τρίζουνε τὰ δόντια τους— τὸν καιρὸ μάλιστα ποὺ ἐμεῖς ἀφίρουμε κατὰ μέρος τὴ συζήτηση καὶ ξεκαρδιζόμαστε στὰ γέλια...»

Καὶ παρακάτω σ' ἄλλο παραγραφῆκι:

«Νά, τὰ δπλα τους! Ἡ ψευτιά καὶ ἡ κακοῦθεια. Πλαί στὰ «θυμήσου με, ἀφέντη, διαν ἔρθεις στὰ πράματα» (Μνήστητί μου, Κύριε, διαν ἔθης ἐν τῇ βασιλείᾳ σου), Κεχρμπάρᾶ (Ἡλέκτρα), Κωνσταντῆς Παλιοκουβέντας (Παλαιολόγος) καὶ στίς ἄλλες καθαρευουσιάνικες συκοφαντίες, ἀπὸ τὴν περασμένη Δευτέρα (21 τοῦ Φλεβάρη 1911) μπῆκε καὶ τὸ τροπάρι τῆς «Κασσιανῆς», ποὺ ἡ «Ἐσπερινή» μᾶς βεβαιώνει (τί λόγος!) πὼς μεταφράστηκε σὲ «Ἀφέντη, ἡ γυναῖκα ποὺ χαντακώθηκε στὰ πολλὰ παραστρατήματα» κτλ.

Ὁ Μιστριώτης κὶ ὁ Καπετανάκης θάχονε δῶ κὶ ὀμπρὸς ἀκόμα κὶ ἄλλο ἓνα δυνατό ἐπιχειρήμα «κατὰ τῶν βεβηλωτῶν τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης» Ἀδιάφορο ἂν κὶ αὐτὸ τὸ ἐπιχειρήμα εἶναι βγαλμένο ἀπὸ τὸ ψευδορucheῖο τῆς Καθαρεύουσας...»

Ὁ Ψυχάρης, πικαρισμένος ἀπὸ τὴν ὅλη κατάστασιν καὶ πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ ἄρθρον γιὰ τὴ γλῶσσα, ἐγράφε στὸν ἀριθμὸ 428, τ' ὄνομα τοῦ Βενιζέλου, τοῦ **Ποιητῆ** Βενιζέλου, ποὺ τοῦ εἶχε ἀφιερῶσει ἓνα του διήγημα.

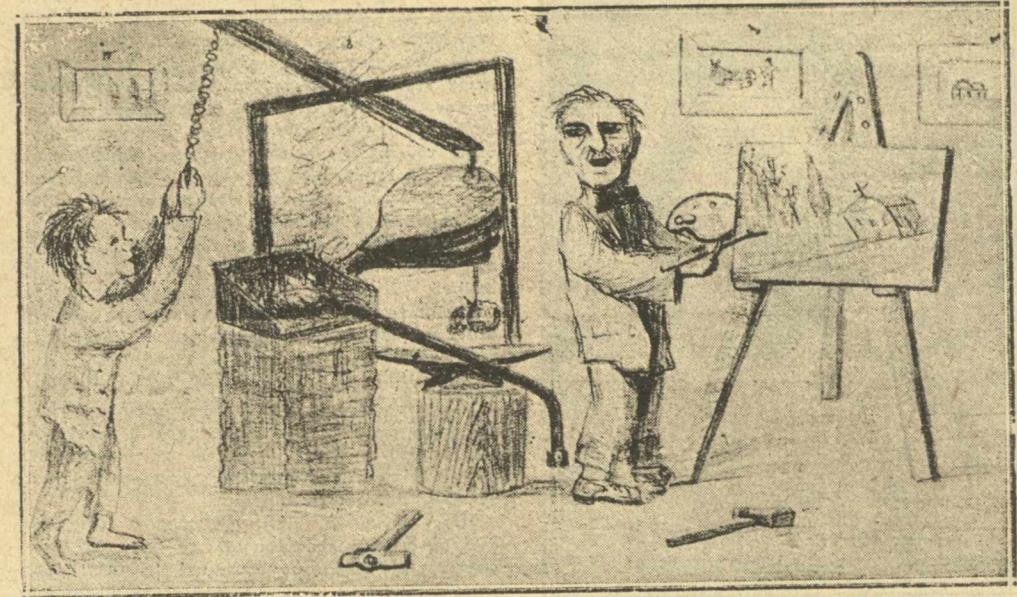
Νά, γιὰ τὴν ἱστορίαν, ἢ σχετικὴ δήλωσις τοῦ Ψυχάρη:

«Ἐνα μου διήγημα, **Ἐθνικὸ Συμπόσιο**, ποὺ δημοσιεφτηκε στὸ **Νουμᾶ** (κ. ἀρ. 433) εἶναι, λέει, ἀφιερῶμένο τοῦ Βενιζέλου.

Ἐγροφεται ἢ ἀφιέρωσις, ὁ ἀνθρώπος· καὶ τ' ὄνομά του.

Τὸ διήγημα μνήσκει».

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΠΑΛΙΟΥΡΑΣ

— Μαστροσπύρο ή σωλήνα έβρασε . . .
— Σκάσε βρέ, και τώρα πέρνω την ψυχή του τοπείου.

Στίχοι κάποιου φίλου του.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Έκθεση Γ. Β. Πέσκη (Λύκειον Έλληνίδων).
Ο νέος αυτός καλλιτέχνης, Αυστριακός την καταγωγή, ουσιαστικά άνηκει στην Ελλάδα, που την αγαπά σαν πατρίδα του. Το χρώμα της τον τραβά όλοένα, γι' αυτό, αφού επί ένα διάστημα ταξίδεψε στην Αγγλία, στη Γαλλία και στην Ισπανία, γύρισε πάλι πίσω στη νοσταλγική Ελλάδα, στο αγαπημένο του νησί της Σκύρου. Έκει και παντρεύτηκε τελευταία, και μάλιστα βαφτίστηκε ορθόδοξος και ώνομάσθηκε Γιώργης. Όλες αυτές οι πληροφορίες χαρακτηρίζουν λίγο πολύ τον άνθρωπο. Ός τεχνίτης, αφού επί κάμποσο διάστημα εργάστηκε με κάποιον τρόπο που είχε λίγη ούσια ζωγραφική και περισσότερη μανιέρα (κάποιο παραλάδι της ακαδημίας), κατόρθωσε τέλος να ξεφύγει από τον άχαρο όρομο της και να ζητήσει πεύ γνήσιο και πεύ άπλο τρόπο για να εκφρασθή. Τα νέα του έργα παρουσιάζουν περισσότερο ενδιαφέρον, μολονότι είναι άνια και διαφέρουν στο ύφος. Έν τούτοις δέ μπορούμε να μη σημειώσωμε μερικά κεφάλια του, ιδίως τον μεγάλο του πίνακα του Τολέδου, διάφορο αν τώδε μέσα από τη μυστική φαντασία του Θεοτοκόπουλου, ακόμα κι' αυτή του ή πρόθεση τον δείχνει καλλιτέχνη δραματιζόμενον. Οι ξυλογραφίες του μάς φαίνονται πεύ ενδιαφέρουσες από τη ζωγραφική του. Το ίδιο «Τολέδο» χαραγμένο σε έυλο είναι πεύ εκφραστικό και πεύ σωστό ως τόνος.

Γιά να συνοψίσωμε σε δυό λόγια αυτό το σημείωμα, ο κ. Πέσκη δίνει ελπίδες για το μέλλον. Όλες αυτές οι άνησυχίες του κάπου θάβρουν. Είναι

Β. Πέσκη: Παναγία

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

“ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,”
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΕΧΝΗΣ - ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ: { Κ. ΜΠΑΣΤΙΔΑΣ
 Β. ΜΑΛΑΒΕΤΑΣ
ΟΡΟΙ ΕΓΓΡΑΦΗΣ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΤΗΣΙΑ ΔΡΧ. 100
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΦΡ. 60
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ Ο ΣΤΙΧΟΣ ΔΡΧ. 7

ΠΕΝΘΗ

ΓΙΩΡΓΗΣ ΝΙΚΟΛΗΣ

Δωγμένοι απ' το Στρατηγείο μιάς Μεραρχίας στο όποιο υπηρετούσε, έστάλη στο Σύνταγμα μας κατέχον γραμμήν προκαλύψεως. Έκει τον έγνωρίσα τον Δεκέμβριο του 1921. Πολλά για την παρασμένη του ζωή δέν ξέρω, γιατί ο Νικόλης μιλώντας για όλα τα πράγματα, ποτέ δέν άπασχολούσε τό συνομιλητή του με ζητήματα που τον άφορούσαν από τις πολλές όμως κουβέντες που κάναμε την περίοδο εκείνη της τραχειάς ζωής μας όγαινούν λίγα πράγματα.

Γεννήθηκε σ' ένα χωριό της Εύβοίας κοντά στην Κύμη, άκολούθησε γυμνασιακές σπουδές στη Χαλκίδα και ύστερα ήρθε στην Αθήνα και ένεγράφη στα νομικά. Φοιτητής ήταν όπως όλα τα φτωχά παιδιά που γράφονται στο Πανεπιστήμιο παρακολουθούσε δηλαδή όσες ώρες μπορούσε παραδόσεις και τις άλλες, τις περισσότερες, δούλευε. Η κλίσις του στη δημοσιογραφία εξεδηλώθη από τότε, αν και ήταν ακόμα ή εποχή που τό επάγγελμα ως μόνο όφελος είχε την στέριση και την άδβαιότητα. Αλλά όμως δέν τον έπτόσαν και επέτυχε να δουλέψη στην «Αχρόπολι», παρακολουθώντας τό Γαβριηλίδη. Έπειτα, στα 1919 έστρατεύθη.

Έζησε τά παιδικά του χρόνια κοντά στα λιγνυτορυχεία της Κύμης και έγνωρίσε την εργατική δυστυχία και άθλιότητα. Η ίδιουσγκρασία του τον έφερε κοντά στους άδικουμένους κι' ή ψυχή του έπανεστάτησε. Όταν πήγε στο στρατό ήταν διαμορφωμένος επαναστάτης.

Την περίοδο της στρατιωτικής μας ζωής, θα τη θυμάμαι για πολύ. Στόν εΰζωνα με τά ρούχα που χωρούσαν δυό άν κι' αυτόν και τό κυλινδροειδές φέσι, μάς άπεκαλύφθη μιά καρδιά με άπέραντη καλωσύνη, ένας τολμηρός όνειροπόλος κι' ένας άνθρωπος που είχε άκατανίκητη δίψα στο να μάθει. Ό,τι είχε άφίσει ήμιτελές σε διδαχή, προσπαθούσε να τό συμπληρώσει εκεί. Έδιάβαζε ό,τι ήταν δυνατόν να φθάση ως εκεί, έφημερίδες, βιβλιοθήκρια, περιοδικά. Στο τέλος παρουσιάστηκε αυτοδίδαχτος σε δυό γλώσσες.

Τότε έθαλάμε μαζί τη «Φούντα». έίμεθα συνδιευθυντάι, μα ήταν αυτός κυρίως ή ψυχή της. Τι παραγωγή, θεέ μου, είχε! Σ' όλα ήταν μέσα. Ποίηση, πεζογράφημα και σκίτσος ακόμα. Κι' έν τώ με-

ταξύ έδιάβαζε ό,τι εύρισκε, προσπαθούσε να μάθη ό,τι μπορούσε. Έμεις όλοι του είχαμε έξαιρετικό σεβασμό. Ήταν ο άγαπημένος μας, τό «σουπόχαρτο» όπως τον είχαμε θγάλει.

Ός δημοσιογράφος ο Νικόλης, διέπρεψε, σε τόσο μάλιστα καιρό, καιόσοι στη δουλειά εργαστήκαμε μαζί του θα θυμώμαστε μ' έξαιρετική συγκίνηση τό φίλεργο συνάδελφο που έπιανε πάντα τη γωνιά και ήταν ακυμένος για ώρες στις ξένες έφημερίδες και στα χειρόγραφα, τό μεγάλο άλτρούιστή, που την αυτοθυσία του ένοιωθε ως καθήκον υπέρτατο, τον σεμνό άνθρωπο που άρνήθηκε τον κόσμο, τους δικούς του για να υπηρετήσει με φανατισμό την ύπόθεσι των άδικουμένων. Έδώ και λίγες μέρες τώρα ο άνθρωπος που έμπαινε δειλά—δειλά στο δημοσιογραφικό γραφέο, μ' ένα μάτσο έφημερίδες στη μασγάλη κι' ένα βιβλίο στην τσέπη, έπαψε πιά να έρχεται. Άς είναι τό χρώμα που τον σκεπάζει έλαφρό!...

Θ. ΜΑΛΑΒΕΤΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τό Σχολείο μας, (μαθητικό περιοδικό). Έκδοσις Έκπαιδευτηρίων Μίνας Άηδονοπούλου. Πολύ καλή ή ιδέα της διευθύνσεως του παραπάνω σχολείου να εκδώση περιοδικό με άποκλειστική συνεργασία των μαθητριών. Τα δημοσιεύόμενα κομμάτια δέν είναι, φυσικά, τίποτε έξαιρετικά πράγματα, αλλά είναι καλογραμμένα, έπιμελημένα και ευχάριστα. Ίδιαίτερη σημασία έχει ή στήλη του περιοδικού που περιλαμβάνει τις «Κριτικές Δοκιμές», στην όποία δημοσιεύονται κρίσεις μαθητριών για διάφορα βιβλία. Τό σημείωμα για «Τό βιβλίο του μικρού άδερφου» του Γκέγκερταμ είναι γραμμένο με πολλή και γνήσια συγκίνηση, γιατί ή πνοή του έγγίζει πολύ βαθειά τη γυναικεία καρδιά: «Ήίναι κάτι που θα μείνη πάντα νέο, όσο υπάρχουν άθώα παιδιάκια στόν κόσμο, όσο ζη ή άπειρη μητρική στοργή, όσο αισθανόμαστε και πο- νούμε».

Και στην εμφάνιση τό μικρό αυτό περιοδικό είνε φροντισμένο, και στολιζεται από σκίτσος πάλι μαθητριών.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχικά και Αποθεματικά Δρ. 1.193.393.789.21

Καταθέσεις (τῆ 31ῃ Δεκεμβρίου 1928) „ 5.700.000.000.—

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

83 ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΘ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΕΝ ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ, 7 WALL STREET

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντος ὄρους.

Δέχεται δὲ καταθέσεις (εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμιευτηρίου εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΟΣΜΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΚΕΦΑΛ. ΚΑΤΑΒΕΒΑΗΜΕΝΟΝ ΔΡ. 25.500.000
ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΔΡ. 830.228

ΕΔΡΑ ΕΝ ΒΟΛΩ,
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

FILIALES

Τράπεζα Λαρίσης — Λάρισα
Τράπεζα Τρικάλων — Τρίκαλα

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ

Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος
καὶ τὰς κυριώτερας τοῦ ἐξωτερικοῦ

Ταμιευτήριον μέχρι 100.000 δραχμῶν
μὲ 7 1/2%. — Ἐκτελεῖ πάσης φύσεως
Τραπεζητικὰς ἐργασίας

ΑΓΟΡΑΖΩ γραμματόσημα οἰασδήποτε
ἀξίας εἰς τὰς πλέον συμφερούσας
τιμὰς, ἀσφράγιστα καὶ σφραγισμένα.
ΠΡΟΤΙΜΩ ΤΟΝ ΑΝΩ ΤΥΠΟΝ γραμ-
ματοσήμων. Δίδω δάνεια ἐπὶ γραμ-
ματοσήμων (συλλογῶν, στόκ., κλπ.).
Ἐνδιαφέρομαι διὸ παλαιὰς ἐπιστολάς
μὲ γραμματόσημα.

ΔΗΜ. Α. ΣΠΑΝΟΣ

Πλατεία Κλαθμῶνος
Ὁδὸς Γερμανοῦ Παλαιῶν Πατρῶν.

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΟΙ ΕΞ ΠΡΩΤΟΙ ΤΟΜΟΙ ΕΠΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙ

Οἱ 6 ἐκδοθέντες ἤδη τόμοι πωλοῦνται μὲ πίστωσιν
10 μηνῶν ἀντὶ δραχμῶν **1.800** ἐξ ὧν δραχμαὶ
τριακόσκιαι (300) προκαταβολικῶς αἰ δὲ 1.500 πρὸς
δραχμὰς (150) μηνιαίως.

Οἱ ἐπὶ πίστῳσει ἀγοραστὰὶ παρα-
λαμβάνουσι τοὺς ἕξ τόμους
ἅμα ὑπογράφωσι τὸ συμ-
φωνητικὸν καὶ προκατα-
βάλωσι τὰς δρ. 300.

Πωλήσεις καὶ ἐγγράφαὶ συνδρομητῶν
εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἐταιρίας Λυκούρ-
γου 18, εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον Ξένων
Ἐφημερίδων καὶ Περιοδικῶν Σταδίου
24 καὶ εἰς τοὺς ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις
ἀνταποκριτάς.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ & Π. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ 5^Α

ΒΙΒΛΙΑ

ΙΑΤΡΙΚΑ

ΝΟΜΙΚΑ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ

ΛΕΞΙΚΑ ΚΤΛ.

ΜΕ ΜΗΝΙΑΙΑΣ ΔΟΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΙΣ “ΘΕΜΙΔΟΣ,, “ΚΩΔΙΚΟΣ,,

**ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΖΩΓΡΑΦΙΔΟΥ**

ΟΔΟΣ ΧΡΥΣΟΣΠΗΛΛΙΩΤΙΣΣΗΣ 3

(ΜΕΓΑΡΟΝ ΠΟΛΥΖΩΗ) ΤΗΛ. 11-26 ΝΕΟΝ

Πλουτισθὲν διὰ τῶν τελειω-
τέρων μηχανημάτων καὶ δια-
θέτων ὅλα τὰ μέσα ἀναλαμ-
βάνει κάθε ἐργασίαν, μὲ τα-
χύτητα καὶ καλλιτεχνίαν ἀπα-
ράμιλλον.

**ΤΙΜΑΙ
ΣΥΓΚΑΤΑΒΑΤΙΚΑΙ**

**“ΒΟΤΡΥΣ”,
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΙΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΝ
ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ**

Κεφάλ. Μετοχικὸν καὶ Ἀποθεματικὸν
Δρ. 90.000.000 τὴν 31 Δεκεμβρίου 1927

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΠΡΑΤΗΡΙΟΝ :
ΟΔΟΣ ΑΘΗΝΑΣ ΑΡ. 27^α

ΟΙΝΟΙ ΧΥΜΑ: Λευκοί, ἐρυθροί,
γλυκεῖς, μοςχάτοι
ΟΙΝΟΙ ΕΙΣ ΦΙΛΛΑΣ: Ἐπιτρατέζιοι
ἐπιδόρητοι, ὀρεκτικοί, τονωτικοί,
ΒΕΡΜΟΥΤ: Ἐκ παλαιοῦ μοςχάτου
Οἴνου

ΜΑΥΡΟΔΑΦΝΗ: Ἀπαράμιλλος
**ΠΑΛΑΙΟΝ ΑΠΟΣΤΑΓΜΑ ΟΙΝΟΥ «ΒΟΤΡΥΣ»
ΚΟΝΙΑΚ ΒΟΤΡΥΣ**

Ἐφάμιλλον τῶν καλλιτέρων Γαλλικῶν Κονιάκ
Πωλοῦνται εἰς ὅλα τὰ κέντρα καταναλώσεως

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑΙ, ΦΕΙΔΙΟΥ 3
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΔΡΑΧ. 2.700.000

Μέτοχοι: Καλλιτέχναι Φιλότεχνοι — ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος

ΤΜΗΜΑ ΩΔΕΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΟΔΟΣ ΦΕΙΔΙΟΥ 3

Διδάσκονται ἅπαντα τὰ ὄργανα καὶ μαθήματα
Μονωδία, Δραματικὴ, Ἀπαγγελία, Ἱστορία Μου-
σικῆς, Prima Vista, Ρυθμικὴ σύστημα Dalcroze.

Εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ παραρτήματα Αθηνῶν

ΜΗΝΑ ΑἰΔΟΝΟΠΟΥΛΟΥ & Σίας Α. Ἀλεξάνδρου 15
ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗΜΕΜΜΗΟΥΝΗ—Ἀχαρνῶν Σουρμελῆ
ΓΕΡ. ΣΑΛΒΑΝΟΥ—Κεραμῶν—Ἐλευσινίων
ΛΕΟΝΤΕΙΟΝ ΛΥΚΕΙΟΝ—Τέρμα Πατησίων
ΡΑΔΕΦΩΝ ΠΡΟΤΟΠΗΛΑ—Πατησίων 306
ΜΙΧΑΗΛ ΠΙΤΙΔΗ—Παγκράτι
ΑΛ. ΖΕΡΒΟΥ—ΛΑΖΑΡΟΠΟΥΛΟΥ—Καλλιθέα
ΠΑΝ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ—Κηφισοῦ
Ν. ΜΠΟΡΟΥΝΗ—Πειραιᾶ
Μ. ΠΕΤΡΑΚΗ—Πειραιᾶ
ΜΑΡΚΟΥ καὶ ΜΑΚΡΗ—Ν. Φάληρον
Α. ΦΥΛΑΤΩΦ—Ν. Φιλαδέλφεια

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
, , ΧΑΛΚΙΔΟΣ
, , ΚΟΡΙΝΘΟΥ
, , ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (ΚΡΗΤΗΣ)
ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΑΝΙΩΝ (ΚΡΗΤΗΣ)
ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΩΔΕΙΟΝ ΧΙΟΥ
, , ΒΟΛΟΥ

Μέσος ὄρος φοιτῶντων μαθητῶν κατ' ἔτος 2500

**ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ
ΠΙΑΝΑ**

ΜΟΝΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΩΝ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΗΜΟΤΕΡΩΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ
BLUTHNER CROTRIAN STEIN WEG NEUMEYER,
SORN Κ.Α.Π.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΤΕΜΑΧΙΑ

Ἔντα τὰ κλασσικά, παιδαγωγικά καὶ νεότερα. Γί-
νονται δεκταὶ ἰδιαιτέραι παραγγελίαι. Συνεργα-
σία μὲ τοὺς μεγαλυτέρους ἐκδοτικούς οἰκοὺς τῆς
Ἑuropῆς

ΜΟΥΣΙΚΑ ὈΡΓΑΝΑ

Βιολιά, βιόλες, βιολοντσέλλα, κοντραμπάσσα, μαν-
δολίνα, κιθάρες, ὅλα τὰ εἶδη τῶν πνευστῶν ὄργα-
νων, ἐξαρτήματα παντὸς εἶδους μάνται φιλαρμ-
ονικῶν, ρόλοι, πιανόλες, χρονόμετρα κτλ.

ΤΜΗΜΑ ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ

Ἀναλαμβάνει τὴν ἐκδοσιν μουσικῶν τεμαχίων
καὶ ἐκδόσεις ἔργων διαφόρων μουσουργῶν.

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΚΕΥΩΝ ΚΑΙ ΧΟΡΔΙΣΜΑΤΩΝ

Χορδίζονται, λουστράρονται καὶ ἐπισκευάζονται
παντὸς εἶδους πιάνο, πιανόλες καὶ μουσικά
ὄργανα ἀπὸ ἀρίστους τεχνίτας.

Ἡ ὀδοντόκρεμα **ΚΟΛΥΝΟΣ** καθαρί-
ζει τοὺς ὀδόντας, τὰ οὐλα, τὸ στό-
μα ἀλόκληρον.

Τὰ ἀντισηπτικὰ τῆς συστατικῆς
καταστρέφουσιν τὰς ἐπικινδύνους νο-
σογενεῖς ἐστίας τοῦ στόματος, εἶναι
προστατευτικὴ κατὰ τῆς ὀδοντολ-
γίας, τῆς σήψεως, τῆς οὐλίτιδος καὶ
τῆς γενικῆς ἐξασθενήσεως.

Δοκιμάσατε τὴν **ΚΟΛΥΝΟΣ** ἐπί-
μιās ἑπρᾶς ψηφίτρας. Θὰ αἰ-
σθανθῆτε τὴν καθαριότητα
καὶ δροσερότητα τοῦ στόμα-
τος.

ΚΟΛΥΝΟΣ
ΟΔΟΝΤΟΚΡΕΜΑ
ΜΟΝΟΣ ΠΡΟΝΟΜΙΟΥΧΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΜΩΡΙΣ ΦΑΡΑΤΖΗ
4 Εὐριπίδου 4 ΑΘΗΝΑΙ

KODAK

“Αμα περάσουν μερικά χρόνια, άνοιγοντας
τò λεύκωμά σας με τις φωτογραφίες θά
ξαναζήσετε τις ωραίες εύτυχισμένες στιγμές
τῆς ζωῆς σας, τις έκδρομές σας, τὰ τα-
ξείδια σας.....

“Όλα περνούν.....

.....οί φωτογραφίες **KODAK** μένουν

ΜΟΔΕΛΑ ΑΠΟ ΔΡΑΧ. 225